

Onsdagen den 7 november
Kl. 10.00

Onsdagen den
7 november 1973

Fyllnadsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

§ 1 Fyllnadsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Herr SVANBERG (s) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Det på föredragningslistan upptagna valet är föranlett av att förutvarande riksbankschefen Per Åsbrink har av sagt sig uppdraget som ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond. Valberedningen har enhälligt godkänt en gemensam lista av det utseende som framgår av en i kammaren utdelad promemoria. I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att få framlägga denna lista.

Sedan herr Svanberg härefter avlämnat ifrågasvarande lista företogs val av en ledamot jämte en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Den för nämnda val framlagda listan med partibeteckningen "Den gemensamma listan" upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer utsetts att för återstående del av valperioden 1971–1974 vara

ledamot

herr Wickman, H. Krister, riksbankschef

personlig suppleant för herr Wickman

herr Eklöf, Kurt G. A., bankdirektör

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner nr 169 och 173 till justitiekottet samt nr 175 till lagutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 2097 till skatteutskottet samt nr 2098 och 2099 till justitiekottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter justitiekottets betänkanden nr 29 och 33, lagutskottets betänkanden nr 24 och 25, försvarsutskottets betänkanden nr 19–22 samt kulturutskottets betänkanden nr 37 och 38.

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 144 och 145.

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Det världspolitiska klimatet har under senare år karakteriserats av förbättrade relationer mellan världens ledande makter. Detta har gett förhoppningar om att det tidigare kyliga klimatet med politiska framstötter och kontrastötter samt propagandainvektiv skulle förbytas i en atmosfär av konstruktivt samarbete för skapande av fredligare förhållanden i vår värld. Det skulle vara orätt att säga att dessa förhoppningar redan kommit på skam, men den krissituation som uppkommit genom det nya kriget mellan Israel och dess arabiska grannstater utgör ett talande exempel på hur olösta problem och svåra motsättningar av olika slag kan sätta avspänningen på spel.

En gammal tes säger, att krig inte löser några problem utan endast skapar nya. Vad som har hänt i Mellersta Östern under det senaste kvartsseket motsäger i varje fall inte detta påstående. Trots att fyra krig under denna tid utkämpats mellan Israel och arabstater har inga fredsfördrag mellan dem kunnat ingås. De tre senaste krigen kan betraktas som en fortsättning av kriget 1948, då araberna med vapenmakt sökte förhindra att en israelisk stat i enlighet med FN:s beslut fick upprättas på palestinsk mark. FN-beslutet innebar att Palestina skulle delas i en israelisk och en arabisk stat.

Grundvalen för ambassadör Jarrings medlingsarbete var den bekanta resolution FN:s säkerhetsråd antog på hösten 1967, enligt vilken Israel ålades att utrymma arabiskt territorium som det ockuperat i sexdagarskriget. Texten tolkades olika av israeler och araber. De senare krävde att Israel ovillkorligt skulle utrymma allt ockuperat territorium, medan Israel ansåg att det vid kommande fredsförhandlingar skulle avgöras vilka områden det skulle lämna ifrån sig. Israel höll fast vid kravet på att erhålla "säkra och erkända" gränser, vilket enligt dess uppfattning gjorde det nödvändigt att det behöll vissa delar av de ockuperade områdena av strategiska skäl. Mellersta Österns problem hamnade i ett dödligt läge som de bägge supermakterna USA och Sovjetunionen syntes vara rätt nöjda med, åtminstone på kortare sikt. De var medvetna om att deras intressen i området gick på kollisionskurs och ville fördenskull undvika skärpningar i onödan av motsättningarna. Deras politik gick ut på att vidmakthålla militär maktbalans mellan deras skyddslingar, Israel respektive Egypten och Syrien, genom vapenleveranser till dessa stater. Även om huvuddelen av de levererade vapnen synes ha varit avsedda för defensiv och inte offensiv utgjorde dock denna utrustning en lek med elden i ett eldfängt område.

Till slut övergick ju också leken i blodigt allvar. Trots att spänningen konstant varit hög i Mellersta Östern kom Egyptens och Syriens anfall som en chock.

FN har genomdrivit resolutioner om vapenvila och skall genom militär personal under FN:s flagga övervaka att vapenvilan respekteras. Jag konstaterar med stor tillfredsställelse att vårt land kunnat lämna en betydande kontingent till denna fredsbevarande styrka, som förvisso får mycket svåra uppgifter att lösa.

FN har kunnat utveckla handlingskraft därför att de båda supermakterna enats om behovet av ett slut på striderna i Mellersta Östern och om förhandlingar, sedan vapenvilan genomförts, i syfte att åstadkomma en varaktig fred. Det är i Washington och Moskva de reella besluten har fattats och det är på supermakternas ledare ansvaret väger tyngst, om Mellersta Östern äntligen skall kunna få fred och såväl israeler som araber kunna leva utan rädsla för att nya militära katastrofer skall drabba dem. Det tillstånd av varken fred eller krig som rått mellan de öppna krigshändelserna kan inte tillåtas fortsätta år efter år. Vägen till fred blir både lång och svår, det är en självklarhet som inte behöver närmare understrykas. Förutsättningarna för fred är att både araber och israeler tänker om och lär sig inse att förhandlingar på jämställd bas och inte krig kan lösa konflikter och vidare att supermakterna lägger sin rivalitet om inflytandet i området åt sidan och samarbetar konstruktivt för att äntligen pacificera den kroniska oroshärd som Mellersta Östern utgör.

Fred mellan Israel och dess grannar måste bygga på de principer som slogs fast i FN-resolutionen från hösten 1967 efter sexdagarskrigets slut. Såväl Israel som de arabiska grannstaterna måste få leva inom säkra och erkända gränser.

En fredsuppgörelse måste – det är min mening – även innefatta en lösning av de palestinska flyktingarnas problem.

Hur händelseutvecklingen i Mellersta Östern kommer att påverka den process mot politisk avspänning mellan öst och väst som hittills givit vissa goda resultat är svårt att bedöma för närvarande. Klart är att relationerna mellan USA och Sovjetunionen utsatts för påfrestningar på grund av deras kolliderande intressen i Mellersta Östern.

Starten för säkerhetskonferensens fortsättning i Genève har blivit trög på grund av politiska motsättningar som camouflerats som frågor om dagordningar för de olika utskott i vilka experterna ingår.

Principerna från utrikesministermötet i Helsingfors är allmänt hållna dokument, som kan tolkas på skilda sätt. Ingen lär invända mot att principerna för säkerheten slås fast i högtidliga deklamationer. Men de får inte vara så allmänt hållna att varje stat kan tolka dem som den behagar. Om man på längre sikt vill skapa säkerhet i ordets verkliga mening måste man gå vidare och diskutera frågorna i detalj – det gäller säkerhet och samarbete, det gäller umgänge mellan människor i olika länder, det gäller rätten för alla att åtnjuta mänskliga fri- och rättigheter såsom de har fastslagits i olika internationella stadgar.

Statskuppen i Chile med efterföljande summariska dödsdomar över politiska motståndare till den nya militärregimen och en skoningslös förföljelse av oliktänkande utgör en av de allra mörkaste tragedierna i Latinamerikas historia. Omvälvningen är desto mer motbudande som Chile i motsats till flertalet andra latinamerikanska länder sedan flera årtionden tillbaka styrts enligt demokratiska spelregler. Militärledningens brott mot landets författning och demokratiska traditioner och framför allt dess sällsynt brutala framfart mot oliktänkande måste skarpt fördömas.

Allende försökte – om än inte alltid med fullt stöd av sitt eget parti – att hålla fast vid de regler för den politiska verksamheten som föreskrevs i

författningen, och han motstod frestelsen att använda diktatoriska metoder för att nå sina politiska mål. Allendes regeringskoalition lyckades aldrig erhålla majoritet i parlamentet, och det begränsade naturligtvis presidentens handlingsmöjligheter. Denna situation ledde fram till militärens ohyggliga statskupp. De krafter i Chile som nu samlas för opposition mot militärdiktaturen och kamp för återupprättande av demokratin bör få stöd från alla meningsriktningar som arbetar på demokratisk grundval.

Ett nära samband med vår utrikes- och säkerhetspolitik har den s. k. IB-affären. Den berör också frågor av grundläggande betydelse i ett öppet och demokratiskt samhälle: den personliga integriteten står i förgrunden, men även pressfriheten har kommit in i bilden.

Låt mig först slå fast att ingenting har framkommit som visar att vi kan vara utan underrättelseverksamhet i framtiden. Som en självklar förutsättning för denna verksamhet måste gälla, att den inte får bedrivas i strid med den svenska utrikespolitiken. Både statsministern och försvarsministern har förklarat att alla beskyllningar om övertramp i detta avseende saknar grund. Detta är en mycket viktig sak.

Att en ordentlig utredning av affärens olika aspekter måste komma till stånd har inte ifrågasatts från något håll. Jag vill inte föregripa utredningen utan inskränker mig till ett par allmänna synpunkter. Först och främst finner jag det angeläget att säga ifrån, att inget politiskt organ kan tillåtas att ingripa i de rättsvårdande myndigheternas arbete. Det är en viktig princip i en rättsstat. Om någon person som varit inblandad i affären – vare sig det är fråga om någon i underrättelsetjänsten eller det är fråga om någon journalist eller någon annan – har brutit mot lag, är det en fråga för domstolar, åklagare osv. att ta ställning till. Sedan har vi JO, justitieombudsmannen, som ett organ för en fristående rättskontroll av myndigheterna; såväl de rättsvårdande som de militära och andra. Politikerna har inte att lägga sig i den rättsliga prövningen eller att öva indirekta påtryckningar genom uttalanden i den allmänna debatten.

Vidare vill jag understryka det tillfredsställande i att enkammarriksdagen skaffat sig en arbetsapparat som gör den bättre rustad än tvåkammarriksdagen att ta på sig sådana granskningsuppgifter vid sidan av de rent rättsliga som IB-affären aktualiserar. En grundtanke bakom den nya författning, som antogs första gången i våras, är att man skall slå vakt om riksdagen som "folkets främsta företrädare". Det är en riktig tanke. Det är nödvändigt att riksdagen bevakar de medborgerliga intressena.

Det är ett viktigt önskemål att den granskning som sker blir genomförd snabbt. Det är också angeläget att både riksdagen och allmänheten får en redogörelse som är präglad av all den öppenhet som är möjlig. Frågan om någon ytterligare granskning i särskilda former är påkallad får man ta ställning till då de ordinarie organen arbetat färdigt.

IB-affären har också aktualiserat frågor om utformningen av gällande lagstiftning. Jag tänker främst på de grannliga frågorna om husrannsakan och beslag på tidningsredaktioner. Anonymitetsskyddet är en grundpelare för tryckfrihetsförordningen. Den som lämnar uppgifter till en tidning måste ha detta skydd. Det är också av största vikt att inte den personliga integriteten kränks. Mot detta står att brottslig verksamhet inte kan

tillåtas ske i skydd av tryckfriheten. Det är värdefullt att justitiedepartementet tagit upp dessa frågor till prövning för att se om man kan skapa ännu säkrare regler än de nuvarande. Jag föreställer mig att man kan finna anledning att tänka på även andra grannliga ingripanden än sådana mot just tidningsredaktioner.

Årets val blev en ny framgång för centern. Drygt en fjärdedel av väljarkåren står nu bakom vår politik. Vi är givetvis glada åt denna växande uppslutning kring våra idéer, samtidigt som vi känner det ansvar som den framgången ger; detta vårt ansvar vägleder oss i våra ansträngningar att arbeta för att vår politik alltmer får påverka utvecklingen.

Mittenpolitiken utgör ett kraftfält i svensk politik, grunden för en ny regeringspolitik. Valutgången innebär ingen ändring härvidlag. Just nu förbereder mittenpartierna gemensamma delegationer inför den allmänna motionstiden.

Vi har fått en parlamentarisk situation som ingen tänkte sig när man fastställde ledamotsantalet till den jämna siffran 350. Ställningen i kammaren efter nyår — 175—175 — kan ge problem, men folket har avgett sin röst, och det är vår uppgift att med den givna utgångspunkten göra det bästa möjliga. Ett nyval kan bli nödvändigt.

Jag upprepar vad jag sade när sammanräkningen var färdig: Det reducerade parlamentariska underlaget borde ha motiverat regeringens avgång. Centern har varit och är naturligtvis beredd att ta sitt ansvar. Den socialdemokratiska regeringen har valt att stanna kvar. När den gör det så räknar den in vpk i regeringsunderlaget — det är fullt klart — för på så sätt kan regeringen Palme sitta kvar trots det vacklande parlamentariska underlaget. I det läget finns ingen formell grund för ett krav på regeringens avgång så länge den inte röstats ner i riksdagen i en väsentlig fråga eller fått ett misstroendeuttalande från riksdagen. Men kvar står att lotten kan bli denna regerings fall.

Det finns risk för en uppdelning av nationen i två block som kan ge en felaktig bild av hur det i många fall förhåller sig. Det finns en risk att det som förenar oss på det viset kan komma i skymundan. Att det råder enighet över partigränserna i för vårt samhällssystem grundläggande frågor får inte glömmas bort.

I detta sammanhang måste jag crinra om de försök som socialdemokraterna under valrörelsen gjorde att skrämja väljarna genom att påstå att en ny regering skulle komma att äventyra den sociala tryggheten. Det finns givetvis inte någon grund för denna skrämselfpropaganda. Att man var medveten om att det inte fanns en sådan grund framgår av att statsminister Palme efter valet påpekat att reformarbetet var starkt förankrat i oppositionspartierna. Därmed gick den sista luften ur den så stort upplåsta "rösta inte bort tryggheten"-ballongen.

Fler människor i arbete ger resurser som skall användas för att höja den allmänna välfärden, och det finns mycket att göra för att bygga ut den sociala omvårdnaden. Det gäller att satsa mest på dem som har det sämst. Olikheter i förmåner, såsom orättvisorna i fråga om pensionsåldern, måste bort. En sänkning av pensionsåldern så att alla får rätt till full pension senast vid 65 års ålder är en förstahandsåtgärd. Den som är bärare av en jämlikhetsideologi kan inte vara nöjd så länge det finns

grupper som måste vänta till 67 år för att få full pension.

Valdebatten kom i stor utsträckning att handla om sysselsättningspolitiken. Det var naturligtvis ingen tillfällighet. Bakom oss har vi en långvarig lågkonjunktur med den mest omfattande arbetslösheten på flera årtionden. Men också den framtida sysselsättningsutvecklingen inger oro.

Dagens situation kännetecknas framför allt av att uppgången i konjunkturen bärs upp av en kraftig exportökning. De näringar som är inriktade på hemmamarknaden uppvisar fortfarande relativt låg ekonomisk aktivitet. Arbetslösheten ligger därför kvar på en för den nuvarande konjunktursituationen mycket hög nivå. Investeringarna utvecklas inte heller särskilt gynnsamt. Däremot har valutaläget förbättrats. Det har bl. a. gjort det möjligt att hålla en i förhållande till andra länder låg ränta. Prisökningarna har varit kännbara. I rättvisans intresse skall emellertid sägas att också i det avseendet ligger Sverige internationellt sett relativt hyggligt till, men det reser krav på oss om vaksamhet, så att inte de utifrån kommande prisökningarna förstärks genom inhemskt tillagade prisökningar.

Alla tycks emellertid vara överens om att den stora exportökningen relativt snart kommer att sakta av. Flera av våra viktigaste handelspartners har stramat åt sin ekonomiska politik. Då industrikapaciteten dessutom är väl utnyttjad i många länder blir tillväxtpotentialerna och därmed importbehoven mera begränsade. Osäkerheten beträffande tillförseln av olika råvaror, speciellt olja, kan självfallet också komma att spela in. För svenskt vidkommande blir vi i en sådan situation i högre grad beroende av den rent inhemska utvecklingen. Skulle eftersläpningen i den inhemska konjunkturen fortsätta, finns det uppenbar risk för att högkonjunkturen den här gången i viss utsträckning går vårt land förbi.

Centern har både under lågkonjunkturen 1971 och 1972 och nu i år krävt mera målmedvetna insatser för att komma till rätta med arbetslösheten. Sysselsättningen är och förblir en nyckelfråga, både när det gäller att förbättra familjernas och medborgarnas egen ekonomi och när det gäller att skaffa stat och kommun ökade resurser. Därför ser vi naturligtvis med tillfredsställelse att regeringen sent omsider i viss utsträckning har slagit till reträtt från sina tidigare positioner och genom sin "mini-budget" deklarerat en större beredvillighet att stödja en mer sysselsättningsfrämjande politik. Men nog är det en i varje fall för svensk politik ganska överraskande och snabb omsvängning som regeringen och socialdemokratin då har gjort!

Nu är åtgärder av det här slaget inte längre några överbud. Nu utgör åtgärder för påspädning på ekonomin inte längre något hot mot stabiliteten i den svenska ekonomin, som finansministern, statsministern och alla andra socialdemokrater som yttrat sig i frågan ville ge sken av under valrörelsen. Tvärtom är det så, och man har naturligtvis kommit till den insikten, att dessa åtgärder måste betraktas som nödvändiga förutsättningar för att fler skall komma i arbete och arbetslösheten pressas tillbaka till en rimligare nivå igen.

Många av förslagen i den proposition som regeringen har lagt fram verkar för övrigt vara hämtade från centerns och folkpartiets motioner i våras. Jag tänker bl. a. på anslagshöjningarna till vägväsendet, anskaff-

ningen av fler järnvägsvagnar till SJ och det utvidgade stödet till industriella och kommunala miljövårdsinvesteringar. Alla dessa förslag sade socialdemokrater och kommunister här i kammaren nej till för några månader sedan.

Det som jag främst saknar i regeringens ekonomisk-politiska proposition är åtgärder, som tar sikte på att stödja och stimulera industri- och serviceföretag att öka sin sysselsättning och sin produktionskapacitet. Den obalans mellan förebyggande åtgärder och åtgärder i efterhand som vi så ofta har kritiserat kvarstår alltså även efter det att regeringen har avlämnat denna proposition.

Vi har presenterat ett konkret handlingsprogram med målsättningar och riktlinjer för regionalpolitiken fram till 1980. Centerrörelsen har blivit starkt kritiserad för detta, och programmet har ingående granskats från alla upptänkliga utgångspunkter. Efter en sådan ingående prövning har väljarna sagt sitt, och det innebar en kraftig framgång för centern. Vi måste ha rätt att dra den slutsatsen att väljarna har godkänt centerns riksplan, och då är det dags för övriga partier att tänka om. De för denna plan grundläggande idéerna måste nu få slå igenom i det praktiska planeringsarbetet såväl på riksnivå som i länen och ute i kommunerna. Vi måste snarast genomföra en utbyggd länsdemokrati.

Inom de befolkningsramar vi har dragit upp i centerns riksplan finns möjligheter att skapa goda miljöer i alla delar av landet. Den hårda exploateringen av grönområden i storstadsområdena kan brytas och människorna få möjligheter till en nära kontakt med naturen. Storstädernas trafikapparat behöver inte bli så hårt ansträngd, och detta skapar möjligheter till en bättre trafikmiljö. De sociala aspekterna kan få en mer framskjuten plats i samhällsplaneringen.

Vi lade under vårriksdagen och under själva valrörelsen fram en rad förslag till åtgärder som hade det samlade syftet att få till stånd 100 000 nya jobb. Regeringen förmådde aldrig prestera något alternativ till detta program. Inte heller i den nu framlagda propositionen finns det några insatser till mer varaktiga lösningar av sysselsättningsproblemen. Därför måste regeringsförslagen enligt vår uppfattning kompletteras med åtgärder av det slag som vi tidigare förordat: det gäller särskilt etablerings- och utvidgningsstöd till mindre och medelstora industri- och serviceföretag, det gäller borttagande av ATP-avgiften för äldre arbetskraft utan att detta påverkar ATP-pensionen för de äldre, det gäller utbyggnad och förstärkning av företagarföreningarna och det gäller ökade möjligheter för mindre och medelstora företag att utnyttja kapitalet i AP-fonderna.

Hur snabbt de strukturella förändringarna och utslagningen av självständiga företag gått har vi fått många vittnesbörd om under den allra senaste tiden. Jag tänker då bl a. på de talrika större företagsfusioner som offentliggjorts i höst.

Varje sådan fusion har sina speciella aspekter. DN-koncernens köp av Svensk filmindustri måste t. ex. i hög grad bedömas med utgångspunkt från vilka verkningar det kan få för opinionsbildningen. Cementfusionen har däremot främst ekonomiska aspekter genom att man nu får en utpräglad monopolsituation på detta viktiga område. Denna koncentrationsutveckling är oroande och kräver ökad politisk uppmärksamhet.

När det gäller cementfusionen tycks regeringen att döma av uppgifter i pressen ha spelat en aktiv roll för att få till stånd ett samgående. Samtidigt har näringsfrihetsombudsmannen levererat mycket besk kritik mot samgåendet utifrån de utgångspunkter som han är satt att bevaka. Därför är det angeläget att regeringen klart deklarerar sin inställning både till cementfusionen och mera allmänt till den koncentrationsprocess som tycks gå allt snabbare.

Av övriga större företagssammanslagningar som tillkännagivits den senaste tiden kännetecknas flera av att väletablerade stora företag genom dessa köp gått in på helt nya tillverkningsområden. Det finns alltså inget naturligt samband mellan det köpande företaget och det uppköpta företaget verksamhet. Mycket tyder på att det i viss utsträckning är fråga om rena kapitalplaceringar. Befintliga skatte- och lagregler gör det lönsamt för kapitalstarka företag att köpa upp redan etablerade enheter. Inte minst från sysselsättningssynpunkt är detta en betänklig utveckling, särskilt som dessa företagsköp inte heller motsvaras av nyetableringar av mindre företag.

De nuvarande lönsamhetsskillnaderna mellan bl. a. de stora exportföretagen och de hemmamarknadsinriktade företagen driver givetvis på denna utveckling. Som jag ser det bör det i sådana fall inte komma i fråga att medge uppskov med realisationsvinstbeskattningen. De regler som för närvarande ger regeringen möjligheter att befria fusionerade företag från realisationsvinstskatt, är också enligt min mening rent allmänt mogna för en översyn med hänsyn till den styrka och snabbhet som koncentrationsprocessen fått under senare år.

Vårt åtgärdsprogram för 100 000 nya jobb tar främst sikte på att nedbringa den akuta strukturarbetslösheten. Men avstämningen av 1970 års långtidsutredning och andra undersökningar visar med all tydlighet på behovet av ett mångdubbelt antal nya arbetstillfällen under det närmaste decenniet, om det skall bli möjligt att ge arbete till alla som vill ha arbete.

En sådan ökning av sysselsättningen tror jag inte är möjlig att uppnå utan att statsmakterna gör upp en mera långsiktig plan för sysselsättningspolitiken och sedan inriktar sina insatser efter den. Vi föreslog tillsammans med folkpartiet i våras att regeringen skulle få i uppgift att utarbeta en sådan plan, men det avslogs. Nu i höst har det största LO-förbundet, Metall, tagit upp samma tankegångar och fått stöd från LO centralt. Kanske kan detta göra regeringen mera lyhörd än den var när samma förslag fördes fram från den politiska oppositionen.

Den besvärliga situationen på arbetsmarknaden har gjort att allt fler riktat sina blickar mot de stora ekonomiska och sociala problemen den arbetslöse kommer i. Många har ett ekonomiskt skydd vid arbetslöshet garanterat genom arbetslöshetskassorna och det är bra. Men så länge inte alla människor har kunnat skaffa sig ett ekonomiskt skydd vid arbetslöshet kvarstår kravet på en allmän arbetslöshetsförsäkring.

Bl. a. genom en ökad energikonsumtion har välståndsutvecklingen kunnat fortsätta. Vi har nu kommit till en situation där krav ställs på utnyttjande av nya energikällor, främst kärnkraft. Från centerns sida har vi gjort klart att vi inte kan acceptera en fortsatt utbyggnad av kärnkraften innan säkerhetsriskerna på kort och lång sikt har klarlagts.

Detta gäller både driftssäkerheten och möjligheten att oskadliggöra det radioaktiva avfallet.

Herr talman! Ingen bör rygga tillbaka inför denna principiellt viktiga fråga, frågan om denna generation har moralisk rätt att för sin egen välfärds skull ställa krav på kommande generationer. Har vi rätt att göra sådana in-teckningar i framtiden? Om en fortsatt ökad energikonsumtion förutsätter ett raserande av tryggheten i det ordets vidaste mening och miljön i samhället bör man ifrågasätta om det då är ett led i en välfärdsutveckling.

Det är nödvändigt att med kraft söka finna effektivare möjligheter att utnyttja befintliga energikällor, men också att finna nya former för energiutvinning utan negativa effekter. Här finns många uppslag och praktiska försök. Det gäller utnyttjande av vinden, tidvattnet, solenergin, värmen i jordens inre m. m. Men det gäller också att öka verkningsgraden av och hitta bättre former för att utnyttja t. ex. kolet och oljan.

Den kanske främsta alternativa möjligheten finns dock i fusionsenergin. Om vi skall lyckas utveckla denna form av energiutvinning så att den blir praktiskt användbar för civila ändamål fordras ökade forskningsinsatser. Vårt land måste vara berett att göra en stark sådan prioritering.

Vikten av att vi kan finna nya acceptabla möjligheter att utvinna energi framstår i särskild klarhet mot bakgrund av oljekrisen. Det är viktigt att slå fast att oljekrisen inte ändrar centerpartiets grundläggande inställning till kärnkraften. Tvärtom ger den ytterligare en anledning att påskynda det utvecklingsarbete på t. ex. fusionsenergins område som jag berört.

Energifrågorna har en avgörande betydelse för beredskapen och för vårt lands oberoende. Också från denna utgångspunkt är det angeläget att vi aktivt medverkar i utvecklandet av nya energikällor.

Den överenskommelse om en motorväg över Öresund som de svenska och danska regeringarna nådde i våras – innan riksdagarna i respektive länder fått säga sin mening – var inte grundad på några utredningar om konsekvenserna för miljön. Malmö-Lundområdet är redan hårt exploaterat. En bro kommer att till och genom detta område dra en stor del av den trafik som nu går via Helsingborg och Helsingör. Den kommer att stimulera koncentrationen av näringsliv och bebyggelse till Malmö-Lundområdet. Följden blir då miljöproblem som vi inte accepterar. Det blir regionalpolitiska konsekvenser som motverkar strävandena att skapa utvecklingsmöjligheter i alla delar av landet. Bron kommer också att motverka de trafikpolitiska kraven på att ökad vikt skall läggas vid kollektivtrafiken. Av dessa skäl yrkar vi avslag på den proposition som riksdagen förelades ett par dagar före valet.

Därför bör järnvägstunneln mellan Helsingborg och Helsingör byggas i första hand. Vi vill ha ytterligare utredningar beträffande konsekvenserna av en förbindelse på Malmö-Köpenhamnleden. Detta är nödvändigt ur trafikpolitisk, regionalpolitisk och kanske framför allt miljöpolitisk synpunkt.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! För en månad sedan bröt det fjärde stora kriget ut mellan Israel och arabstaterna. Det var ett militärt angrepp från Egypten

och Syrien. Man hade laddat upp väldiga stridskrafter i hemlighet. I norr och söder angreps Israel den 6 oktober under Jom Kippur, landets allvarligaste religiösa högtid. I stället för att förhandla med Israel både om de ockuperade områdena och om en bestående fred med säkra och erkända gränser valde man än en gång att söka besegra den judiska staten. För ett land som Sverige, som ständigt slagit fast att politiska motsättningar bör lösas genom samtal och förhandlingar, borde det ha varit naturligt att fördöma detta angrepp mot Israel på det sätt som Sverige fördömt liknande angreppshandlingar.

Nu ser vi krigets följder; en bräcklig vapenvila med nya eldupphögränser. Tusentals människor har dödats och sårats. Våldiga resurser i rustningar och pengar har förstörts, och riskerna för världsfreden som har varit uppenbara är ännu inte helt borta. Kriget har inte löst några grundläggande problem för israeler, araber eller palestinier.

Våldets onda cirkel måste brytas. Bara genom förhandlingar mellan parterna kan palestinerna forma en ny framtid för sig själva, kan Israel få en trygghet i fred, kan arabstaterna få åter ockuperade områden. Förenta nationerna har mot vad många inte minst här i Sverige förmodade gjort åtskilligt för att underlätta en sådan fredsuppgörelse på grundval av säkerhetsrådets resolution 242. Supermakterna kan troligen göra ännu mer för att stimulera en utveckling mot fred. Men den freden är otänkbar om inte länderna i området *vill* fred med sina grannar. Och därför måste det slås fast att arabstaterna nu slutgiltigt skall klargöra för sin befolkning att Israel måste godtas som en judisk stat och att förhandlingar om de slutliga gränserna ofrånkomligen bör inledas.

Ohyggliga bilder och berättelser har också nått oss från andra delar av världen de senaste veckorna. Det är bilder av förtryck, av mänsklig förnedring. Vi hör inte ångestropen från tortyrens skräckkammare. Men vi får veta alltmer om torterarnas metoder. Och det vi får veta visar på total omänsklighet, totalt förakt för mänsklig värdighet, total oförmåga att sätta sig in i de förtrycktas belägenhet. Det är sadismen förvandlad till högsta statsideologi med statsapparaten, polisen, militären, som lydiga och okänsliga redskap. I Santiago de Chile ligger militärens offer med spräckta skallar och flytande hjärnsubstans längs vägkanterna för att tvinga fram skräckens tystnad och passivitet hos alla dem som tror på demokrati och social rättvisa.

Militärregimen i Chile är långt ifrån ensam i torterarnas international. Regimer, vars fantasi är obefintlig när det gäller att sätta sig in i villkoren för fattiga och förtryckta människor tycks ha obegränsad fantasi när det gäller att hitta på nya, infernaliska metoder att undertrycka och kuva människor som kräver sin rätt och sin frihet. Två italienska präster har efter ett besök nyligen i Sydvietnam lämnat en skakande rapport om förtryckets former bland de 200 000 politiska fångarna i juntans fångelser där.

Från Portugals kolonier har vi fått se bilder på portugisiska soldater som under stöj och glam visar upp afrikanska frihetskämpars avhuggna huvuden.

Under sin kampanj mot tortyrens vidriga smitta har Amnesty International dragit fram också länder där förtrycket inte blivit lika

starkt belyst hittills – alltifrån shahens Iran till folkdemokratiernas Östeuropa, där vi finner exempel på hur läkare låter sig enrulleras som verktyg för att förtrycka människor i stället för att bota sjuka. De kristna samfunden i Sverige har den senaste veckan riktat *sin* utmaning till inte minst oss politiker: "Rättvisan kan inte vänta." Det budskapet rymmer många krav på en djupare medvetenhet om en värld där klyftan mellan rika och fattiga bara växer. Men kanske kan det viktigaste budskapet från den ekumeniska u-veckan vara detta: Det räcker inte med ord, var och en av oss måste vara beredd att avstå åtminstone en del av standardökningen i solidaritet med folk vars totala standard uttryckt i siffror är lägre än vår årliga tillväxt.

Hur kommer regering och riksdag att svara mot den utmaningen? Blir svaret till sist att svika t. o. m. det löfte den svenska riksdagen gav de fattiga folken 1968 – att en procent av BNP skulle gå till bistånd 1974/75? Blir svaret att när man med ett par års försening har nått enprocentmålet man skall nöja sig med det och åren därefter låta vårt bistånd öka med en enda hundradel av vår årliga standardökning? Det är frågor som ställs av den svenska kristenheten med djup moralisk laddning; frågor som regeringen nu åtminstone i princip borde besvara utan att därför behöva avslöja mer av statsverkspropositionens detaljer än man brukar göra på sina egna förhandspresskonferenser.

Den ekumeniska u-veckan och Amnestys arbete på att dra fram fakta om förtrycket världen runt påminner oss om de omistliga bidrag som enskild idealitet alltjämt ger till ett gott samhälle.

Det finns en risk som vi som politiker alltid måste vara medvetna om – att vi blir yrkesskadade i den meningen att vi börjar tro att vi ser allt när vi i själva verket bara ser bitar av verkligheten. Vi kan förledas till att betrakta politiken mera som ett spel än som ett instrument för att förbättra människors villkor. Det är därför den raka påminnelse som de kristna samfundens u-vecka representerar är så viktig – en påminnelse om äkta idealitet och om vad mänsklig anständighet kräver.

I en tid när de sociala misslyckandena går så djupt på så många områden måste vi ständigt fråga oss om *medmänsklighet* verkligen kan lagstiftas eller budgeteras fram, om det inte ständigt fordras en dimension därutöver. Visst kan stat och kommun göra mycket för vettigare samhällsplanering, för utbyggd barnomsorg. Men vi blir inte färdiga med den sociala omsorgen på det viset. Författaren Clas Engström skriver en bra mening i sin senaste bok *Byalaget*: "Det är ändå bara människor som kan åstadkomma mänsklig värme."

Hur tar vi som politiker vara på de fonder av idealitet och vilja till personligt ansvar som finns i detta samhälle? För att ta till vara viljan till ansvarstagande från ideella organisationer och samfund har vi en chans när det gäller utbyggnaden av förskolan. Vi har en annan chans när det gäller att ge idrottsrörelsen bättre ekonomiska villkor. Och vi kan lasta av de kristna samfunden de skattebördor som samfunden inte kan kompensera sig för på sätt som producerande enheter kan göra.

Just därför att det offentliga ansvaret måste växa är det särskilt nödvändigt att den enskilde har känslan av ett andrum men också känslan av att vara skyddad mot övergrepp från en statsapparat som steg för steg

riskerar att förvandla sig själv från allmänhetens tjänare till dess överhet. Mycket av detta är fullkomligt oavsiktligt men slår ändå hårt. Det finns redan rader av exempel på groteska övergrepp verkställda av en apparat som blir alltmer anonym bakom datorernas sifferproduktion. Just nu ligger t. ex. en anmälan hos JO från en värnpliktsläkare som har kunnat konstatera hur det gång på gång blir grova fel i den optiska överföringen av resultaten vid läkarundersökningar av de värnpliktiga. I ett konkret fall blev en värnpliktig förd till en kolumn för allvarlig sinnessjukdom i stället för den korrekta kolumnen "sängvätare i barndomen". Orsaken var helt enkelt att en slutsiffra i en kod hade blivit fel. Detta lilla fel kunde ha följt den här personen hela livet och bl. a. ha diskvalificerat honom för statlig tjänst. Och detta trots att ingen läkare skrivit under på det besked som datorn fabricerat.

I sådana fall rör det sig om verkligt allvarliga värden, men det finns på ett allmännare plan, på ett mera vardagsnära plan situationer där människor revolterar just emot att bli uppfattade som ett nummer. Jag kan ta ett annat och mycket obetydligare exempel från en helt vardaglig situation. Häromdagen kom en medelålders dugande statstjänsteman in på sin bank för att lyfta ett lån på sitt lönsparande. När han kom fram till luckan ropade den som satt i kassan bakåt i salen: "9713 är här." Ett stillsamt försök från kunden att få bli kallad vid efternamn ledde inte till något. Tre gånger upprepades det: "Ta fram papperen för 9713! Han står här och väntar." Nu var det här en kund som själv sysslar med data och kontorsrutiner för statens räkning, så han hade naturligtvis en viss förståelse för situationen. Men ändå kände han sig kränkt. Det som för den unga personen i kassan var rutin var för den något äldre just en kränkning.

Vad jag vill säga med detta är att risken inte enbart ligger i att datorerna lever sitt eget liv, att deras beskrivning av verkligheten förblandas med verkligheten själv. Datorernas syn på medborgarna får inte steg för steg också bli handläggarnas, för då reduceras den enskilde till "föremål för åtgärd", betraktas som ett nummer och inte som en unik individ med egen känsla och värdighet.

Jag tror att man inte skall glömma bort att det är i den här allmänna atmosfären som IB-affären gripit tag i så många svenskars sinnen. Den har utspelats mot en bakgrund med många hotfulla skuggor. Två sidor av IB-affären lämnar jag därhän. Det är kritiken dels från dem som menar att vi över huvud taget inte skall ha något militärt försvar, dels från dem som menar att det militära försvaret inte kräver vare sig säkerhetstjänst eller underrättelseverksamhet. De sabotagehandlingar med risker för värnpliktigas liv som försvaret påvisat är tyvärr skäl nog för den hemliga verksamheten.

Det som återstår är av tillräcklig vikt och till dels en snårskog att ta sig fram igenom. En upprövning måste ske längs tankelinjen: Vad kan vara klandervärt i det som hittills skett? En annan upprövning måste ha som huvudrubrik: Vad behöver rättas till för framtiden? För utkrävandet av ansvar enligt den första linjen är, som herr Fälldin redan påpekat, en rad kontrollorgan redan verksamma. JO:s kompetens måste – och det tycks alla inte ha gjort klart för sig – med undantag för vad som gäller

regeringens handlande – vara heltäckande. Jag utgår från att JO-ämbetet anmäler om ytterligare arbetskraft skulle behövas för undersökningarna.

För prövning av regeringens ansvar är konstitutionsutskottet naturligt forum. Det är givet att utskottet kommer att särskilt noggrant pröva de ytterst illasinnade insinuationer i anklagelseskrifterna, som går ut på att uppgifter som regeringen i ämbetet fått del av, skulle från kanslihuset ha vandrat vidare till och använts av det socialdemokratiska partiet och dess ungdomsförbund. Det skulle rensa luften om statsministern här i dag lämnade en kategorisk försäkran att något sådant inte har skett. Jag tar för givet att det inte kan ha skett. Att statsministern snuddade vid ämnet i intervjun i DN kan inte anses tillräckligt.

Jag kommer så över till försvarsutskottets roll som granskningsorgan. De som tänker sig att försvarsutskottet skulle i förväg ha detaljprövat IB:s åtgärder far uppenbarligen vilse. Utskottet är ingen styrelse. Det bereder för riksdagen anslagsfrågorna och prövar i samband därmed liksom nu i efterhand den hemliga verksamhetens nödvändighet och huvudinnehåll. Avgörande för allmänhetens förtroende för utskottet och därmed för riksdagen måste vara hur energiskt man tar på de anklagelser mot IB:s verksamhet som kommit fram och som naturligtvis kan vara principiellt viktiga, även om de inte lett till åtal. Det är svårt att förstå det motstånd som socialdemokraterna från början reste mot att låta det egentliga undersökningsarbetet i försvarsutskottet ske i en effektivt arbetande mindre grupp. Hela utskottets ansvar rubbas inte på något sätt av att man släpper fram ett beredningsorgan som helt får ägna sig åt granskningen och får erforderligt sekretariat. En sådan granskning är nödvändig om man skall kunna dra slutsatser för framtiden. Det är välgörande att utskottets ordförande nu har utlovat en publicering inom en nära framtid. Det är för den allmänna debattens skull nödvändigt att denna offentliga redovisning omfattar så stora områden som det över huvud taget är möjligt.

Därmed kommer jag över på den andra huvudlinjen i granskningen: Vad kan behöva rättas till? Den frågan sträcker sig naturligtvis vida utöver försvarsutskottets prövning av själva säkerhetstjänsten och under rättelseverksamheten. Försvarsutskottets egen framtidsbedömning kan heller inte få inskränka sig till vilka skador som vållats försvaret, hur de kan repareras och till vilken kostnad. Den måste också gälla den principiellt viktigare frågan: vilken fortlöpande kontroll är över huvud taget möjlig och önskvärd för att vår alliansfrihet och neutralitet inte skall kunna ifrågasättas, för att spaningsregistren inte skall förvandlas till åsiktsregister, för att gränsen mot polisens särskilda verksamhet skall kunna upprätthållas? Jag har svårt att se att parlamentariker placerade i försvarsstaben i detalj skulle kunna följa det dagliga arbetet på säkerhetssidan. Skall en lekmanstyrelse där vara motiverad, så måste det bli av andra skäl. Detta är sådant som man bara stickprovsvis och i efterhand kan gå in i.

Det försvarsutskottet då måste komma fram till blir snarare svaret på frågan: Behövs utöver regeringens direktiv till säkerhetstjänsten särskilda av riksdagen godkända riktlinjer för underrättelseverksamheten, som kan ge både dem som arbetar där men även JO ytterligare stöd när i

framtiden kritik kan komma fram? En huvudpunkt i sådana riktlinjer måste då vara att ständigt söka hålla den hemliga verksamheten så begränsad som möjligt till personal och omfång, och det vore bra att här få klarlagt att det också är regeringens mening.

Redan nu har JO vid sidan av försvarsutskottets prövning ett stort uppdrag som går utöver det rena ansvarsutkrävandet bakåt. Det skulle vara välgörande om även JO av sin prövning drog slutsatser framåt. Han får inte känna sig hindrad av att man inom justitiedepartementet inlett ett arbete om återverkningarna på tryckfriheten och anonymitetsskyddet av det som nu skett och de anklagelser som har rests. Det här hänger ju direkt samman med sådana beslut av åklagaren och med polisens effektuerande av åklagarens uppdrag som JO har att pröva. Därför är det så viktigt att vi får höra även JO:s syn på de rättsregler som bör råda i framtiden.

Pressens samarbetsnämnd har både nu och tidigare drivit en konsekvent linje till skydd för uppgiftslämnare och tryckfrihet, och inte minst när det gäller hur man skulle skapa bättre garantier för husrannsakan; genom att låta domstol i förväg pröva krav på husrannsakan skulle en sådan väg vara möjlig. Det är självfallet sådant som skall med i den fortsatta prövningen. Här kommer då massmedieutredningen in i bilden, enligt min mening som rätt forum för de lagändringar och de förtydliganden som kan behövas. Kan vi få regeringens besked här i dag om att både departementsundersökningen och JO:s slutsatser kommer att överlämnas till den parlamentariska massmedieutredningen?

Mot bakgrund av en sådan här redogörelse kan det tyckas att man därmed har uttömt alla behov av kontrollorgan. Jag har ändå själv rest frågan om det kan behövas en extraordinär granskningsinstans. Liksom herr Fälldin menar jag att det för ögonblicket inte finns några tvingande skäl till detta. Men på någon sikt kan en sådan uppläggningsinstans ändå bli motiverad. Dels kan glapprum uppstå i den månghövdade kontroll jag försökt att beskriva. Dels har vi att räkna med en ärlig skepsis och en frampiskad misstro mot politiker och partier som verkar i försvarsutskottet. Det är hänsynen till de ärligt oroade enskilda människorna som har fört mig fram till att en extraordinär granskning inte på förhand får uteslutas. Dessa människors oro får inte mötas med undanflykter som de uppfattar som formalistiska. Herr Bengt Gustavsson har i söndagens nummer av Dagens Nyheter på ett föredömligt sätt sökt reda ut hur förtroendeklyftor kan uppkomma mot politiker som på det här sättet agerar i grupp. Han tar inte ställning till tanken på en medborgarkommision under kvalificerad juridisk ledning som jag fört fram, och jag begär självfallet inte att han eller någon annan skall göra det i dag. Men jag tror att det vore fel att stänga dörrar för en sådan extraordinär tillgång i umgänget mellan politikerna och väljarna.

Jag övergår här efter, herr talman, till att kommentera några aktuella ekonomiska frågor.

När folkpartiet i våras motionerade om skärpt konkurrenslagstiftning blev vi ensamma om det kravet. Det är bra att centern nu har blivit på det klara med att det behövs en ökad uppmärksamhet på detta område, men i våras hade vi en ointresserad riksdagsmajoritet, s, c, m och vpk, som

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

menade att det inte fanns tillräckligt starka skäl för att skärpa konkurrenslagstiftningen.

Vi kunde då inte dela den uppfattningen, och händelseutvecklingen sedan i våras har bekräftat hur viktig den här saken är. Vad vi i första hand efterlyser är en lagstiftning som aktivt motverkar uppkomsten av monopol eller monopolliknande situationer på importskyddade eller så gott som importskyddade områden och marknader. Det är alltså marknadskoncentrationen som är det viktigaste man måste undersöka. En utredning bör också undersöka hur de framväxande konglomeraten, dvs. de branschblandade sammanslagningarna, påverkar konkurrensen och därmed konsumenternas situation. Det saknas sannerligen inte aktuella exempel. Vi har, som herr Fälldin pekade på, Cementa-affären, där det nu blir en ren monopolsituation. Vi har Pribos dominans inom öl- och läskedrycksindustrin och det företagets uppköpspolitik. Dagens Nyheters köp av SF hör delvis hit, men alls inte på det förenklade sätt som det har påståtts i debatten.

Regeringen har inte gjort någon mer samlad redovisning av hur man ser på konkurrens- och monopolproblemen. Det är hög tid att vi nu får en sådan. Det märkliga är bara att det ser ut som om industriministern aktivt vill arbeta för koncentration och inte emot den. Har industriministern verkligen direkt sökt stimulera fram Cementa-fusionen, då är det i högsta grad anmärkningsvärt. Det svar han ger riksdagen, antagligen i morgon, skall vi verkligen lusläsa.

Det är tydligt att här finns mycket klara samband mellan hans agerande och den syn på den socialdemokratiska näringspolitiken i stort, som han i många andra sammanhang har gett uttryck för, samt den allmänna socialdemokratiska koncentrationsfilosofi som vi ofta får höra. Näringspolitiken, som den har drivits, har snarast gynnat koncentrationen. Den bristande förståelsen för värdet av många livskraftiga små och medelstora företag tycks ha en viss förklaring i en överdriven tro på de stora enheternas ekonomi och sysselsättningsskapande betydelse. Det är klart att näringspolitiken har samband med dagens sysselsättningsproblem. Det står också alltmer klart att en beslutsam satsning på allmänna stimulanser som skapar nya jobb på den öppna marknaden är den enda möjliga vägen att komma till rätta med den återstående arbetslösheten. De förslag som vi för två år sedan, hösten 1971, lade fram skulle ha gett den rätta knuffen åt den inhemska efterfrågan. Den benägenhet, tror jag, som man då visade att vifta bort det här eller förklara det som ansvarslöst, borde nog nu ha dunstat undan. Den onödigt djupa konjunkturgrop som svensk ekonomi just börjar klättra upp ur har i stor utsträckning sin förklaring i att man då vid rätt tidpunkt sade nej till de breda, generella stimulanserna. Det förhållandet att just sådana stimulanser var rätt medicin hösten 1971 behöver å andra sidan inte innebära att de skulle vara rätt medicin varje höst.

Konjunkturbilden hösten 1973 är långt mer splittrad. Vi har från folkpartiet sagt att det nu i första hand måste bli fråga om att klara vinterarbetslösheten. Därför begärde vi tidigt, i början av september, ett beredskapsprogram mot den nu hotande arbetslösheten. Regeringens förslag till höstriksdagen uppfyller till stora delar just dessa krav.

Det verkar samtidigt som om finansministern tycker att folk just nu sparar för mycket. Man kan rent av få den uppfattningen att han skulle mena att ett ökat sparande är ett hot mot sysselsättningen. Så kan det ju inte vara. Ett högt sparande är grunden för framtida investeringar och tryggad sysselsättning. Och det sparandet bör spridas. Det är inte ett ökat sparande som skapar arbetslöshet. Det är snarare så, att den ökande arbetslösheten i vissa lägen och den oro som den skapar i sig har utgjort en grund för det ökade sparandet hos den enskilde, som en sorts beredskapsåtgärd. Men viktigare är att det med all sannolikhet är helt andra grupper i samhället än de familjer som får ökade barnbidrag som står för det ökade sparandet. Jag tror att när herr Sträng liksom säger till barnfamiljerna, att "ni sparar för mycket, ut i affärerna och handla", så blir de lindrigt sagt förvånade. Åtskilliga av dem skulle säkert kunna vända ut och in på sina portmonnäer, plånböcker och bankböcker och visa herr Sträng att de sannerligen inte får mycket över för sparande. "Våra pengar går till sista öret åt till att klara mat, hyra och kläder", skulle säkert bli deras samstämmiga replik.

I stället för att gnälla över sparandet borde man uppfatta det som något positivt. Det måste ändå finnas någon konsekvens i statsmakternas handlande. Bara för några år sedan gick finansministern ut och ville uppmuntra sparandet. Nu förefaller han närmast anse det som betänkligt. Det är klart att det kan finnas ett konjunkturpolitiskt sammanhang i hans sätt att resonera, men så hastiga kast i statsmakternas principiella syn på medborgarnas sparbenägenhet tror jag faktiskt skapar förvirring. Vad som i stället borde göras är att diskutera hur sparandet skall komma näringslivet till godo i form av ökad investeringskapacitet och vad man kan göra för att skydda småspararna mot inflationens skadeverkningar. Det är de stora och angelägna problemen.

Vi föreslog i vintras att riksdagen skulle begära en sysselsättningsutredning. Vi fick så småningom stöd för det från en del håll under våren, men tanken att denna utredning skulle arbeta ut det grundmaterial som är nödvändigt för de politiska ställningstaganden som måste till för att klara de långsiktiga sysselsättningsproblemen gillade man inte inom socialdemokratien, utan med vpk:s stöd röstade man ned förslaget. Nu har man, som herr Fäldin framhöll, från LO ställt i princip samma krav. Det lär ha resulterat i något slags förarbete inom kanslihuset.

Det är då oerhört viktigt – och det skulle jag vilja be regeringen tänka på – att arbetet på denna sysselsättningsplan bedrivs öppet med full insyn för en bred allmänhet. Det finns en rad delproblem på vägen, t. ex. den svåra avvägningen av behovet av fler arbetstillfällen inom den offentliga sektorn och hur de skall finansieras, som häromkvällen i TV ingående behandlades av en bred uppsättning av sakkunniga. Jag skulle vilja vädja till statsministern och finansministern att se till att utredningsarbetet om en sysselsättningsplan inte bedrivs bakom lika låsta dörrar som arbetet med den fysiska riksplaneringen skedde. "Låt tusen röster höras", är ett rop som har använts i många sammanhang, och det skulle passa in också här.

När arbetslösheten är så hög måste man ta tillfället i akt och sätta i gång arbeten som under alla förhållanden har hög prioritet. Därför är det

tråkigt att regeringen inte i tid tog vara på vårt program för att spara energi. Det skulle – inte minst så som vi har lagt upp det – kunna ge många värdefulla sysselsättningstillfällen på byggsidan. När vi på eftermiddagen lade fram det här sparprogrammet bestods det från regeringshåll bara med sarkastiska leenden. Men betydligt mjukare och liksom förläget var handelsministerns flin i radioekot häromdagen. Om bara några månader har säkert leendena stelnat till grin. Utvecklingen har fäst uppmärksamheten på energibristen på ett sätt som ingen kan skaka av sig.

Jag vill naturligtvis inte för ett ögonblick ge intrycket att vårt energisparprogram skulle ha kunnat avvärja den oljebrist som kan komma under det närmaste halvåret. Inte alls. Vår utgångspunkt var insikten om de långsiktiga energiproblemen och kravet på handling för att i tid möta dem, så att man kan plana ut den ökningskurva som nu driver upp förbrukningen och vårt beroende av oljeproducenterna. Vi menade faktiskt att det är allvarliga frågor som också förtjänar att belysas i en valrörelse.

Vi måste naturligtvis inse att vi i Sverige inte kan påverka alla de faktorer som bestämmer när energibristen övergår i kris och med vilket tempo denna utvecklas. Men vi kan påverka våra egna förberedelser. Vi kan genom förutseende planering successivt skära bort en fortsatt snabb konsumtionsökning. Vi kan övergå till energisnålare framställningsprocesser och uppvärmningsanordningar. Vi kan förhindra värmeförluster genom bättre isolering, och vi kan satsa på energisnålare kollektivtrafik.

Det är triviala åtgärder som kan förefalla meningslösa inför perspektivet av en världsomfattande energikris, men de måste vara inslag i Sveriges bidrag till en balanserad utveckling. I samband därmed måste man helhjärtat satsa på den fusionsforskning som så många sätter stort hopp till och inte snålbehandla den på det sätt som nu sker. Den snålhet som håller tillbaka fusionsforskningen får inte slutgiltigt vinna över visheten. Sveriges möjligheter att bibehålla ett samhälle med rörelse- och handlingsfrihet för varje enskild människa kan helt enkelt bli beroende av med vilken iver vi går in för att bemästra alla de hot som en energikris reser.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Socialdemokraterna förlorade valet. Före år 1970 hade socialdemokraterna absolut majoritet här i riksdagen. Nu ligger de 19 mandat under den borgerliga opposition för vilken de aldrig underlåter att uttrycka sin ringaktning. Aldrig tidigare har så många medborgare gått till valurnorna som vid höstens val. Men de nytillkomna väljarna gick socialdemokraterna förbi. Socialdemokraterna gjorde sitt sämsta riksdagsval sedan år 1932. Detta är fakta inför alla bortförklaringar.

Valförlusten kan inte ha kommit som någon överraskning. Regeringens konfrontationspolitik och dess konsekventa missgrepp inom det politiska fältets olika sektorer slog helt enkelt tillbaka mot regeringspartiet.

Det borde gå upp även för socialdemokraterna att det måste finnas något i den socialdemokratiska politiken som gått snett. "Vi har byggt ett felaktigt samhälle", framhöll enligt pressen den socialdemokratiska partistyrelsens valanalytiker helt nyligen. Det är en hård dom. Men den

tecknar den sanningen att allt fler fått allt svårare att känna igen socialdemokraternas beskrivning av ett samhälle präglad av alltings förträfflighet.

En valrörelse är en mobilisering av en demokratis alla krafter. Den är ett prov på politikerna. På deras kunskap om människorna och människornas problem. Och ytterst på det politiska budskapets genomslagskraft. Årets valrörelse bröt inte mönstret. Men däri fanns även nedslående drag. Vi mötte en socialdemokrati märkt av misslyckanden. En socialdemokrati som försökte kompensera bristen på politiskt innehåll med höjd röst och beskyllningar mot meningsmotståndare. En socialdemokrati som försökte skrämma människorna för ett borgerligt regeringsövertagande. En borgerlig regering skulle riva ner Reformsverige – hette det. Klockan skulle vridas tillbaka till 1930-talet. Devisen ”Rösta inte bort tryggheten” är ovärdig svensk demokrati, ty den bygger på osanning.

Och statsminister Olof Palme ägnade en stor del av sin energi åt att påstå att moderaterna smutskastade och svartmålade Sverige. På valmöte efter valmöte upprepade han anklagelsen: ”Gösta Bohman talar illa om Sverige”. ”Det är inte vårt Sverige Bohman talar om.”

Jag tror inte att herr Palmes argument mötte förståelse. Bl. a. därför att människorna kände igen den nya otrygghet som jag skildrade. Och i valet gav väljarna uttryck åt detta.

Herr talman! För ett och ett halvt år sedan inledde jag ett anförande i den utrikespolitiska debatten här i kammaren med kritik av svenska massmedias skildringar av våldsutvecklingen i världen. Det gällde den gången Nordirland. Vad som upprör oss, framhöll jag, minst lika mycket som det öppna krigets fasor är det politiska våldets grymheter – bombattentat och hänsynslös förödelse i länderna runt vår jord. Övergrepp, grymheter och lidande drabbar oskyldiga, därför att människor drivna av politisk fanatism anser sig ha hämningslös rätt att nyttja våld för att nå politiska mål. Även här hemma har förekommit tendenser att förhålliga politiskt våld i kampen mot verkligt eller påstått förtryck. Ändamålet har ansetts helga medlen.

Nu gäller det Chile. Militärkuppen innebar slutet på en utveckling, som vräkt den en gång löftesrika chilenska demokratin över ända. Det brutala maktövertagandet har lett till att förhoppningarna om frihet och demokrati för det chilenska folket stäckts. Händelserna i Santiago och i Valparaiso har utlöst inte bara besvikelse och förbittring utan också känslor av vanmakt inför våra begränsade möjligheter att bryta våldets marsch över världen.

Krigsutbrottet i Mellanöstern kom för många som en överraskning. Hotelserna, de bombastiska orden, truppsammandragningarna vid gränserna hade så ofta och så länge ingått i vardagsbilden att många så småningom vande sig. De reagerade inte längre – förrän det samordnade arabiska angreppet mot Israel drogs i gång och de vapen stormakterna frikostigt ställt till förfogande än en gång användes för att söka lösa den till synes olösliga konflikten kring den nya staten Israel.

Dessa veckors krigshandlingar har kostat tusentals och åter tusentals unga människor livet. Offer som inte hade behövt förekomma, om

förnuft och förhandlingsvilja hade förefunnits, liksom insikt om att det inte bara är de egna argumenten som är bärande och rättvisa. Men det räcker inte med bara förhandlingsvilja. Till grund för förhandlingarna måste ligga ett oreserverat erkännande av staten Israel, av dess rätt till fortsatt existens och till gränser som ger Israel trygghet.

Men treveckorskriget har dessutom givit nya bidrag till tolkningen av supermakternas förhållande till varandra. Kriget blev ett test på begreppet avspänning. Ett test vars slutsatser är motstridiga. Konflikten gav prov både på en förvånande samstämmighet och på nästan intill sin spets drivna motsättningar mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. För de små nationer som ligger i skuggan av de stora var det djupt oroande att erfara hur förhållandet de stora emellan från den ena dagen till den andra vägde mellan samförstånd och direkt konflikt.

De senaste åren har lärt oss att utrikespolitiken inte längre är vad den var tidigare. De moralistiska, idealistiska eller om man så vill ideologiska bevekelsegrunder som förut åberopats av supermakterna lyser nu med sin frånvaro. Förhållandet mellan de två tycks nu vara grundat på real- och maktpolitiska bedömningar, som man får gå tillbaka till Metternich eller Bismarck för att finna motsvarigheter till. Kallt stål, kalla nerver och hög beredskap har kommit att ersätta de ideal som tidigare i varje fall framfördes som motiv för stormakternas handlande.

Risken för överraskningar och utrymmet för handlingsfrihet inom givna intresseområden tycks nu vara större än förut. Mellanösternkriget har bekräftat den stora tänjbarheten då det gäller stormaktsgrupperingarnas intresse att undvika större militära konflikter. Men det har också uppenbarats att de realpolitiska bedömningarna hos några få människor i supermakternas ledning skapat en ny osäkerhet för små nationer som valt att hävda sin säkerhet utanför allianssystemens ramar.

Världshändelserna har alltså givit oss en påminnelse om den tvingande nödvändigheten för en liten oberoende nation att ha ett effektivt försvar till stöd för sin säkerhetspolitik. Det är sannerligen inte lätt för ett sådant lands ansvariga ledning att fatta försvarsbeslut som får full effekt först om ett decennium. Det är inte lätt, när världsläget är så labilt att tidningarnas löpsedlar den ena dagen kan tala om avspänning och samförstånd och bara en dag därefter i fetstil förkunnar att världen står på randen av ett storkrig. Detta understryker att vårt lands försvar inte kan byggas på kortsiktiga prognoser eller på tendenser till avspänning som inte kommit till uttryck i konkreta, långsiktiga nedrustningsåtgärder.

Världsläget påminner också om det orimliga i de frusna relationerna mellan Sverige och den ena supermakten, Förenta staterna, och om de svåröverskådliga konsekvenser för vår neutralitetspolitik som ett fortsatt irritationsförhållande kan få på längre sikt. Ett studium av Krister Wahlbäcks analys av denna fråga i det senaste numret av Utrikespolitiska institutets tidskrift är och bör vara tankeväckande.

Vad de senaste veckornas skeende ytterligare pekat på, det är vikten av att stats- och utrikesledningen i vårt land har fortlöpande tillgång till fullständig och aktuell information om händelseutvecklingen i vår omvärld. Vår säkerhetspolitik framgång eller misslyckande kan avgöras av tillförlitligheten av det kunskapsunderlag som står till statsledningens förfogande.

Ingen ansvarig i vårt land lär ifrågasätta behovet av en väl fungerande underrättelsetjänst. Till alldeles övervägande delen består den av ett metodiskt och ofta föga spännande arbete att samla in, sammanställa och bearbeta många gånger rätt triviala informationer. Verksamheten kan i stor utsträckning bedrivas helt öppet. Andra delar av underrättelsetjänsten måste av skäl, som är så självklara att de inte behöver utvecklas, bedrivas med all den sekretess som kan upprätthållas i ett öppet samhälle.

Det har aldrig varit obekant att Sverige har en hemlig underrättelsetjänst. Lika stor torde enigheten vara om att sådan verksamhet måste bedrivas i former som icke medger offentlig insyn. Mot den bakgrunden vågar jag påstå, att den s. k. IB-affären givits alltför stora proportioner. Att en debatt är angelägen och ägnad att rensa luften skall gärna medges. Men debatten har handlat mindre om fakta och behov och mera om sensationella påståenden om den s. k. informationsbyråns verksamhet och om tolkningen av svensk lag då det gäller åtgärder mot journalister eller mot arbetsplatser belägna på tidningsredaktioner. Rikets säkerhet och pressens anonymitetsskydd har ställts mot varandra som ett "antingen-eller", inte som ett "både-och", vilket det är fråga om.

Det finns få demokratier i världen som till medborgarens skydd byggt upp sådana spärrar mot ämbetsmäns maktmissbruk och tjänstefel som den svenska rättsordningen. Den svenska justitieombudsmannainstitutionen har blivit en förebild för andra länder. Det är rättsliga instanser och inte programledare i Sveriges Radio som skall avgöra om en svensk ämbetsman överskridit eller missbrukat sina befogenheter. Och det är på något sätt betecknande för överdrifterna i debatten, att samma röster som rasar över president Nixons avskedande av åklagaren Cox kräver den svenske chefsåklagarens huvud på ett fat.

Försvarsutskottet granskar nu informationsbyråns verksamhet, och utskottet bör i sinom tid uttala sig både om riktlinjerna för verksamheten och om de konkreta beskyllningar som riktats mot denna.

Vi har ingen anledning att här i riksdagen föregripa försvarsutskottets behandling av ärendet. Försvarsutskottet är parlamentets eget organ, och det är mera parlamentariskt än någon kommission som tillsätts utanför det här huset. Det är emellertid – och det har vi anledning att understryka mot bakgrunden av arten av vissa uppgifter som lämnats – utomordentligt angeläget att försvarsutskottet går på djupet vid fullgörandet av sitt granskningsuppdrag. I det syftet torde utskottet, om det befins erforderligt, ha möjligheter att förstärka sin egen kanslipersonal med ytterligare kvalificerad juridisk expertis. Den möjligheten står öppen, och jag förutsätter att utskottet utnyttjar den om det behövs. Påståendena om samarbete mellan regeringsledamöter och viss personal vid informationsbyrån i frågor av tvivelaktig natur måste också självfallet bli fullständigt klarlagda vid den här utredningen.

Herr talman! Därefter åter till eftervalsäget. Vi kommer att vara oense om mycket i den debatten. Men i en bedömning borde vi kunna vara överens, nämligen att det parlamentariska läget efter valet är klart otillfredsställande. Från och med årsskiftet har de tre icke-socialistiska partierna precis halva antalet av riksdagens ledamöter bakom sig. Det socialistiska blocket – det block som ibland existerar och ibland inte

existerar – har precis lika många riksdagsmän. Den borgerliga oppositionen vann en valseger. Den kom så nära sitt mål att beröva socialdemokraterna regeringsmakten som man kunde komma utan att nå målet.

För mig har det varit alldeles självklart att socialdemokraterna inte hade någon rätt att i detta läge automatiskt göra anspråk på fortsatt regeringsutövning. Så länge socialdemokraterna förnekar samarbete med kommunisterna och sitt beroende av herr Hermansson har de med sina 156 mandat i varje fall *mindre* rätt att styra landet än de tre borgerliga partierna med sina 175 mandat.

Men herr Palme har som bekant en annan uppfattning. Och för att hålla sig kvar på de regeringstaburetter, på vilka dagens socialdemokrati tycks bygga hela sin politiska existens, måste socialdemokraterna nu lita till kommunisternas stöd. Sverige skall alltså regeras av en vågmästarregering, byggd på en lotteriparlamentarism av ett slag som såvitt jag vet inget land någonsin har upplevt.

Det lägger ett ansvar på oss alla. Vi skall inte irtala oss och svenska folket att det här läget kan komma att bestå under hela den kommande treårsperioden. Det är *inte* rimligt att svenska medborgare skall få uppleva hur vårt lands viktiga politiska frågor – frågor som nära angår enskilda människor – avgörs med lottens hjälp. Det *måste* därför ligga i *allas* intresse att nå en politisk situation som ger väljarna möjlighet att i ett nyval uttala sig för vilken av de två motsatta sidorna i svensk politik – den socialistiska eller den icke-socialistiska – som skall styra landet. Det är väljarna som skall avgöra politikens innehåll, inte lotten.

Men det är inte uteslutet att socialdemokraterna trots detta kommer att försöka fortsätta som om ingenting hade hänt. Innehavet av regeringsmakten skapar i och för sig ett överläge även för den som röstmässigt befinner sig i underläge. Det ger regeringspartiet en favör som saknar stöd i valresultatet. Och den förmånen kan naturligtvis utnyttjas intill bristningsgränsen. För vårt partis vidkommande vill jag bara deklarerat att vi kommer att, efter måttet av vår förmåga, söka förhindra sådana här försök.

I den strävan, liksom i ansträngningarna att parlamentariskt förpassa socialdemokratin från de regeringstaburetter, till vilka den genom valresultatet förlorat den moraliska rätten, är vi övertygade om att det skall vara möjligt att fortsätta och vidareutveckla samarbetet mellan de tre icke-socialistiska partierna. För den framgång för våra gemensamma strävanden som valresultatet innebär var det samarbetet utomordentligt betydelsefullt. Kravet på sammanhållning inom den icke-socialistiska oppositionen innebär att det ena eller andra partiet kan tvingas till kompromisser i vissa frågor. De uppoffringar som detta ibland kan innebära betyder mindre än de vinster som vi gemensamt kan göra, därför att möjligheterna till regimskifte i vårt land hänger nära samman med utvecklingen av samarbetet inom oppositionen.

Herr talman! Under de många år jag har debatterat i denna och tidigare kamrar har socialdemokratiska talare – i varje fall den äldre generationens socialdemokrater – med starkt eftertryck gjort gällande att kampen mot kommunismen främst förs av socialdemokraterna. Det är i en stark socialdemokrati, har det hetat, som garantin mot kommunis-

mens framträngande byggs upp. Och man har varit angelägen att alltid markera ett klart och bestämt avstånd mellan socialdemokrati och kommunism.

Vi hörde ingenting av detta i valrörelsen. Den oroväckande politiska situationen för det egna partiet tycks ha lett till att socialdemokraterna övergivit sin tidigare avvisande hållning till de kommunister som – trots alla mer eller mindre trovärdiga ansiktslyftningar – är och förblir kommunister utan hemortsrätt i den demokratiska familjen. Socialdemokraternas taktiska kapitulation – för jag förutsätter att det inte kan vara något annat – inför kommunisterna tillhör det mest beklagliga i de senaste årens politiska utveckling.

Herr talman! Då vi angräper den ”demokratiska socialismens” ideologi har det haft sin grund i övertygelsen om att dess förverkligande måste skapa en minskad frihet för de enskilda, som i längden kan få negativa konsekvenser för demokratins livskraft. De praktiska erfarenheter vi har vunnit av den socialdemokratiska politiken stärker de farhågorna. Viljan att kontrollera, att reglera och styra i detalj, har blivit alltmer utmärkande. Intresset att föra över uppgifter från enskilda till kollektiven har blivit allt större.

För några dagar sedan lade regeringen fram ett ekonomiskt ”stimulanspaket”, som det heter. Nu liksom hösten 1971 och 1972. Det är möjligt att dagens paket med dess myckna pengar åt olika håll kommer att få bättre effekt än tidigare paket; förutsättningarna är ju också bättre. Men det är ingalunda säkert. Och vi frågar oss nu – precis som vi gjorde 1971 och 1972 – varför regeringen är så sent ute, och varför den inte har handlat med större kraft. Begreppet ”plockepinnspel” har samma giltighet som tidigare, även om pinnarna har blivit större – eller fetare.

Beror den alltför senkomna botgöringen på att regeringen före valet inte ville erkänna att oppositionen hade rätt i sin kritik? Goda råd från oppositionssidan saknades förvisso inte. Till det mest utmärkande för den gemensamma oppositionspolitikerna under de senaste åren har ju hört förslagen om kraftfulla åtgärder för att uppmuntra investeringar och efterfrågan, för att få hjulen att rulla, för att häva stagnationen och för att få bort arbetslösheten.

Det är väl ingen i denna kammare som inte minns herrar Palmes och Strängs hårda beskyllningar mot oppositionen för överbud. Det pratades och annonserades om Ebberöds bank, och beskyllningarna stegrades allteftersom valrörelsen fortskred. Regeringens politiska prestige tålde tydligen inte att regeringen gick oppositionen till mötes. Före valet. Men när regeringen sedan efter valet handlar, så kan man fråga sig om den handlar rätt och om den har valt den väg som ger bäst effekt. Paketet täcker visserligen många mycket angelägna behov, men den stimulans till hela folkhushållet som Sverige fortfarande behöver får långt mindre genomslagskraft med ett sammanplockat paket av det här slaget än vad fallet skulle ha blivit med generellt syftande medel.

Människorna sparar för mycket, säger regeringen. Det gör de visst inte. Att de enskilda människorna sätter av en del av sin konsumtion för morgondagen, att de sparar, är värdefullt för dem själva, och det är också

värdefullt för samhället. Det är inte det privata sparandet som är för högt. Vid internationella jämförelser är vårt hushållssparande lågt. Det är efterfrågan i Sverige som är för otillräcklig, bl. a. därför att medborgarna efter skatt inte har nog pengar kvar för konsumtion och trygghetssparande. Och i otrygghetstider är det inte förvånande att det blir konsumtionen som dras ner. Om det går. För att stimulera efterfrågan måste alltså människorna få större möjligheter att konsumera.

En höjning av barnbidragen får en sådan effekt. Men 15 kronor i månaden är inte tillräckligt. Det är därför som vi i första hand vill sänka skatterna. Hade våra förslag från i våras gått igenom, så skulle vi ha kunnat få en rejäl marginalskattesänkning redan den 1 januari. Nu hinner man inte det. Därför vill vi sänka mervärdesskatten med tre procentenheter. Det medför också sänkta priser i detta allvarliga prisstegringskede. Den enskilde får råd att konsumera mera. Och kan vi köpa mera, så blir det också utrymme för ökad produktion och därmed för högre sysselsättning. Ocl: dessutom får avtalsförhandlingarna ett lugnare förlopp.

Men nu, som tidigare, säger regeringen nej till generella stimulansåtgärder. Är det därför att sådana åtgärder innebär att den enskilde konsumentens handlingsfrihet ökar? Det är ju regeringen som skall bestämma hur pengar skall användas — eller hur? Inte konsumenten, löntagaren, skattebetalaren.

Det är min bestämda övertygelse att vad flertalet medborgare i vårt land i dag kräver är inte i första hand åtgärder som leder till en ansvällning av den offentliga sektorn och en ytterligare skärpning av skattetrycket på sikt. Vad de ropar efter är besparings- och rationaliseringsåtgärder. Man må gärna bota brister, men samtidigt tycker människorna att man skall undersöka möjligheterna att på andra håll åstadkomma besparingar för att få ner skatterna. Och några sådana försök, att åstadkomma besparingar, har veterligen inte gjorts i det aktuella läget.

I det socialdemokratiska partiets olika vrår söker man nu som bäst resonera sig fram till varför väljarna — och i synnerhet de unga väljarna — svek socialdemokratin. I vissa kommentarer har man t. o. m. talat om "förfärande siffror". I andra gör man, som jag redan nämnt, gällande att socialdemokraterna byggt "ett felaktigt samhälle", och man antyder att dagens socialdemokrati förlorat, den attraktionskraft som gårdagens socialdemokrater byggde sina framgångar på.

Jag tror inte att man behöver fundera länge för att finna förklaringen. Utvecklingen har på något sätt gått socialdemokratin förbi. De föreställningar som varit svensk socialdemokratis specifika bidrag till idéutvecklingen har i dag inte samma betydelse som de en gång hade.

Jag tänker först och främst på det s. k. *starka samhället* — detta begrepp som en gång lanserades som ett led i försöken att marknadsföra högre skatter och en större statlig och kommunal sektor; ett begrepp som kommit att bli något slags varumärke för svensk socialdemokrati.

Vi moderater, med det konservativa idéarv som ingår i vår ideologiska bakgrund, har aldrig varit statsförnekare. Vi har aldrig vägrat att erkänna det faktum, att det i varje organiserat samhälle behövs en statsmakt med

omfattande och viktiga arbetsuppgifter. Mycket kan man beskylla våra ideologiska anfäder för, om man vill, men aldrig att de skulle ha förnekat statsmaktens eller det offentliga vitala roll i ett utvecklat samhälle.

Men samtidigt har vi konsekvent slagit vakt om den enskilda människan, om hennes självständighet och valfrihet. Det var just för att skapa garantier för individens oberoende mot mäktiga krafter som vi reste krav på samhällsapparaten. Detta drag i vår politiska uppfattning har fått ökad tyngd under de senaste åren, och förklaringen är uppenbar. Socialdemokratins strävan efter kollektivism och centralisering har gått vida längre än som varit nödvändigt och har gjort det angeläget att söka hävda den oberoende, den självständiga och den ansvarstagande medborgarens rätt i och gentemot samhället och samhällets organ, att slå vakt om individens personlighet och egenvärde, att inte betrakta honom i första hand som en enhet i samhällskollektivet.

I grund och botten tror jag att det är just på detta fält, i dessa hänseenden, som man skall söka förklaringen till att årets val medfört så stora motgångar för socialdemokraterna och en betydande framgång för oss moderater. Det är inte bara så att socialdemokratien sparat ur som ansvarigt regeringsparti. Den socialdemokratiska politiken är dessutom inte längre i takt med tiden. Vi lever i dag i ett annat samhälle än det som gav socialdemokratien dess givna roll. Dagens samhälle är ett öppet samhälle. Öppet mot världen och mot det flöde av intryck som strömmar den enskilde till mötes, ett samhälle med nästan obegränsade tillfällen för den enskilde till kritik och debatt. Det är också ett välfärdssamhälle som givit enskilda människor möjligheter som de aldrig kunde drömma om för bara några decennier sedan. Men det är möjligheter som också reser krav från dessa människors sida på en annan handlingsfrihet och ett helt annat oberoende än vad som var tänkbart i det gamla Fattigsverige. Skiktningen har på något sätt blivit mera markerad nu än förut mellan å ena sidan de många som blivit eftersatta — de gamla, de sjuka, de handikappade, de friställda och de kvarglömda i orter som avfolkats i takt med kraven på allt högre välstånd. De problem och de behov av solidaritet som växt fram i detta samhälle löser man inte genom en fortgående opersonlig kollektivisering och byråkratisering, genom att skapa motsättningar, genom att tala om privilegierade eller icke privilegierade, eller genom att söka blåsa nytt liv i den gamla klasskampen. För dessa nya generationer har demokratin blivit något mer än bara rätten att rösta vart tredje år. De vill ha större frihet att ta ansvar själva, att påverka sin egen miljö, sin egen framtid och att utnyttja sina egna förutsättningar. De vänder sig mot det som de upplever som förmynderskap. Samtidigt som utvecklingen och den socialdemokratiska politiken har skapat den ”nya trygghet” som jag har brukat tala om och som statsministern tycker så hjärtinnerligt illa om, har alltså ett nytt slags ”individualism” gjort sig gällande — på gott och på ont. Det har blivit ett alltför stort avstånd mellan de möjligheter till oberoende som utvecklingen har medfört för de enskilda människorna och det ansvar och förtroende som den regerande socialdemokratien velat ge samma människor att utveckla sin egen självständighet. Socialdemokratien tycks misstro individen. Kollektivet skall lösa problemen. Och bära ansvaret. Och ju mera samhällsapparaten har expanderat, desto mer

omfattande har byråkratin, reglerna och föreskrifterna blivit. Desto svårare har det också blivit för den enskilde att i varje särskilt fall nå den anonyma beslutsställningen, den som bestämmer över honom och hans miljö.

Den naturliga reaktionen mot denna utveckling tror jag att vi kan avläsa i valstatistiken.

Är det inte, herr talman, betecknande att de missöden som skett vid tryckning av valsedlar på olika håll under det senaste valet inte kunnat snabbt rättas till? Andra personer har fått träda till i stället för den avsedda kandidaten, bara därför att fel personnummer angivits vid kandidatnomineringen. Det tycks inte ha förelegat någon som helst tvekan om vilken kandidat väljarna lagt sina röster på. Men personnumren har varit viktigare än personen. Vart tog människan vägen?

I mina angrepp på "den nya otryggheten" har jag också påstått att socialdemokraterna i sin ambition att till nästan varje pris förändra samhället haft för bråttom. Strävan att till varje pris ändra det förut bestående – sådant som skulle kunna betecknas med en gemensam benämning som traditioner – har gjort sig gällande på allt fler områden. Normer och värderingar, vedertagna månghundraåriga ämbeten och benämningar, by- och fastighetsnamn i detta gamla rike vill man nu i dataåldern ersätta med något nytt, med nummer.

Den kläffingrigheten, den bristande känslan och förståelsen för symbolvärdens och kulturtraditioners betydelse präglar exempelvis socialdemokraternas syn på monarkin, trots att regeringspartiet vid det här laget borde ha fått klart för sig att det svenska folket är traditionsbundet och inte vill att vår monark – låt vara utan politiska maktbefogenheter – skall kläs av de formella funktioner som markerar hans ställning som statschef, som symbol för riksenheten. Vi moderater kommer – jag vill understryka detta, herr talman – att fullfölja våra strävanden att söka på olika sätt markera monarkin som uttryck för det som förenar vårt folk över de politiska motsättningarna.

Till sist – sammanfattningsvis. Jag påstår alltså att socialdemokraternas valnederlag bl. a. har sin förklaring i den "nya individualism" som växt fram i en demokrati, där den politiska utvecklingen i alltför hög grad ställt den enskilda människan utanför den beslutsprocess som utformar hennes vardag och hennes tillvaro och att den utvecklingen under de senaste åren också skapat det jag kallat en "ny otrygghet".

Tänk efter! Tänk på tvåbarnsfamiljen i ett förortsområde till en av våra stora städer. Är efter år har föräldrarna försökt att få ett eget hem där de kan ge sina barn den uppväxtmiljö de önskar. Men av socialdemokraterna har de fått veta, att de som vill ha egna hem vägläds av "grumliga motiv". De senaste årens ekonomiska utveckling har försämrat den här familjens ekonomi – trots löneökningar. Stigande skatter och stigande priser har tagit vad de fått ut. Hustrun har – vare sig hon velat det eller inte – tvingats ut på arbetsmarknaden. Om hon kunnat få arbete. Och det har varit svårt att få vård åt barnen.

Nu läser de i tidningarna att socialdemokraterna tänker låta samhället monopolisera barntillsynsverksamheten i den nya förskolan. Och den utbildning man skaffat sig har man inte alltid fått användning för. Studieskulder och köer på arbetsförmedlingarna var ofta det som den

Onsdagen den
7 november 1973

Allmänpolitisk
debatt

dyra utbildningen ledde till. Är det underligt att dessa människor reagerar? Är det underligt att de vänder ryggen åt den socialdemokrati som lovade så mycket?

Jag skulle kunna dra fram en mängd andra exempel på vad som skett. Jag skulle kunna ägna ett ännu längre anförande åt att föra in den svenska vardagsverkligheten i denna enorma plenisal. Försöka att återge de stämningar och känslor som vi alla oavsett parti *måste* ha mött under den valrörelse som nu ligger bakom oss. Småföretagaren som förlorat tron på framtiden. Pensionären som ser hur prisstegringarna äter upp en allt större del av besparingar och pension. Den gamla damen som inte som förr vågar gå sin kvällspromenad. Föräldrar som frågar sig vad slags utbildning samhället ger deras barn och med undran följer televisionens barnprogram. Statstjänstemannen som dagligen upplever ihålligheten i socialdemokratiens paroller om trygghet, arbetsmiljö och medinflytande. Bonden som inte längre utan särskilt tillstånd i nåder får bygga ett hus på egen mark för sina närmaste. Det är dessa människor – och många andra – som är Sverige av i dag. Det Sverige som börjat vända Olof Palmes socialdemokrati ryggen.

Det är för dessa människor som vi vill utforma vår politik. För de allt fler som tycker att den kostym som socialdemokratin försöker sy åt dem håller på att bli för trång. Att den passar allt sämre. Vi vill bygga ett samhälle, som tar till vara den vilja till ansvarstagande och den arbetslust som finns ute bland alla dem som socialdemokrater ofta brukar kalla "gräsrötter" och som tillsammans utgör vårt Sverige. Vi vill bygga ett samhälle som är berett att med gemensamma insatser lösa gemensamma problem och hjälpa dem som verkligen behöver hjälpas. Men som samtidigt ger de vanliga arbetande människorna den självständighet som de anser sig ha rätt att kräva. Ett valfrihetens och välfärdens samhälle, byggt på samverkan och solidaritet mellan oberoende och ansvars-kännande samhällsmedborgare. Det är dit vår politik syftar. Det är det slags politik som den "nya individualismen" kräver.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! De borgerliga partiledarnas tal här i dag ger ett egendomligt intryck mot bakgrunden av vad vi upplevde ända till natten den 16 september. Före valet gjorde de borgerliga partierna käckt upp ministerlistor. Man fick ibland intrycket att de redan övertagit regeringsmakten. Deras politik föreföll klar och utformad. Nu är splittringen och osäkerheten det betecknande. Luften tycks ha gått ur de borgerliga partierna. Man kommer att tänka på de ofta lästa orden: "Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över", när man hör deras inlägg här i dag. De borgerliga partierna är så osäkra om sin identitet att de inte ens vill kalla sig borgerliga längre. "Icke socialistiska" heter det nu med en term som kan betyda öppning för vad som helst givetvis utom socialism.

Herr Bohman talade om den demokratiska familjen. Nu är det folket och inte högerpartiet som avgör vilka som hör dit. När man än en gång hör vad herr Bohman har att säga om Chile innebär det en lättnad att få säga att man i varje fall inte hör till samma sorts familj som han. Herr

Bohman talade om: "Militärkuppen som innebar slutet på en utveckling, som vräkt den en gång löftesrika chilenska demokratin över ända." Det är den mördade presidenten Allende som moderatledaren angriper, och det är typiskt.

I en tid när massmedia spelar en allt större roll och TV, radio och tidningar ömsesidigt skapar nyheter åt varandra kan det i dagens korta vända ibland vara svårt att avgöra vad som är verkliga händelser och vad som är s. k. pseudohändelser. De senare är förgängliga såpbubblor. De förra har verklig betydelse för folkens liv och öden.

Hösten har varit rik på inbillade och verkliga dramatiska händelser. Till det som är av avgörande betydelse för folkens liv också på lång sikt hör utan tvivel en rad händelser på det internationella planet - i Vietnam, Laos och Cambodja, i Afrika, i Chile, i Västasien (Mellersta Östern). Det är lätt att se den röda tråden i detta skeende. Det handlar om folkens kamp för frigörelse från imperialismens bojar. Eller från andra sidan sett, om imperialisternas kamp för att med våld och massförintelse söka bevara sitt herravälde över länder och folk.

I den striden måste alla anhängare av frihet, demokrati, socialism och fred självfallet ta ställning för folkens kamp och mot imperialismen. Vad betyder det i dagens aktuella stridsfrågor?

I Indokina har USA-imperialismen lidit ett svårt nederlag. Den har tvingats upphöra med den öppna väpnade aggressionen mot Vietnams folk och dra tillbaka sina trupper. Den stöder emellertid alltjämt marionetten Thieu i södra Vietnam och dennes otaliga brott mot fredsavtalet. I Laos har en överenskommelse om fred och samarbete ingåtts mellan de båda parterna. I Cambodja fortsätter det öppna stödet från USA:s sida till marionettregimen i Phnom Penh. Den nationella befrielseströrelsen FUNK och dess regering GRUNK har emellertid vunnit stora framgångar.

Kampen i Indokina är alltså ingalunda slut. De krafter som kämpar för nationellt oberoende, folkstyre och socialism i Vietnam, Laos och Cambodja behöver alltjämt ett internationellt stöd från folkens solidaritetsrörelser. USA-imperialisterna och deras marionetter i södra Vietnam måste tvingas att respektera bestämmelserna i Parisavtalet. Saigonjuntan måste tvingas att frigge de över 200 000 politiska fångar som försmäktar i dess fångelser. Stödet till återuppbyggnaden i Demokratiska republiken Vietnam och i Laos samt till de områden som styrs av PRR och GRUNK måste starkt ökas. Regeringen måste äntligen erkänna folkens regeringar i södra Vietnam och Cambodja - PRR och GRUNK. Får jag fråga den nye utrikesministern hur snabbt han tänker vidta dessa nödvändiga åtgärder?

I Afrika håller det portugisiska kolonialväldet på att rasa samman. Befrielsekampen pressar framgångsrikt tillbaka kolonialherrarnas trupper. De brutala terroraktionerna mot civilbefolkningen väcker en världs avsky och kan inte stoppa utvecklingen mot frigörelse. I Guinea-Bissau har befrielseströrelsen PAIGC kunnat befria den överväldigande delen av sitt lands territorium och utropat Guinea-Bissau till en självständig stat. Det är en stor seger i kampen mot det portugisiska kolonialväldet och ett nytt viktigt steg i de afrikanska folkens frigörelseprocess. Den svenska regeringen bör omedelbart erkänna republiken Guinea-Bissau i konse-

kvens med den deklaration som antagits av Förenta nationernas general-församling. Men varför lade den svenska delegationen ned sin röst när frågan avgjordes?

Kampen för frigörelse från imperialismens bojar pågår även i Latinamerika. Folken tar upp striden för bestämmanderätt över sitt eget land och dess naturtillgångar och industrier. USA-imperialismen har förlorat viktiga positioner i Latinamerika, men har inte gett upp kampen för dollarns herravälde. Cuba har för alltid ryckts loss ur dess grepp. Chile var på väg, men där lyckades koalitionen av dollarimperialismen och inhemsk reaktion att tillfälligt stoppa processen av folkets frigörelse. Den härskande klassen grep till öppet våld och inbördeskrig för att bevara sina privilegier. Nu rasar den fascistiska terrorn över landet. Demokrater, socialister, förföljs, kastas i fängelse, torteras, mördas. Kapitalismen blir ett rasande vilddjur när den känner sina sista dagar nalkas, men dess terror och blodsutgjutelser är inte uttryck för styrka, utan för svaghet. Den chilenska arbetarklassen kommer förvisso att nå socialismen, även om vägen blir lång, hård och offerfylld. Partierna i riksdagen har -- med undantag för moderaterna -- enat sig om en uppmaning till solidaritetsaktioner för de demokratiska krafterna i Chile. Detta måste komma till uttryck i handling. Det statliga bistånd till utvecklingen i Chile, som beslutats av riksdagen före högerkuppen, får givetvis inte ges till militärjuntan. Dessa medel bör ansåas såsom stöd till den chilenska motståndsrörelsen.

Sverige upprätthåller fortfarande diplomatiska förbindelser med Chile. Tillåt mig att framföra den uppskattning som många hyser av det arbete som vårt lands ambassadör och hans medhjälpare utför. Om denna solidaritetsinsats omöjliggörs genom juntans åtgärder -- och dagens tidningar har alarmerande meddelanden om detta -- blir kravet att avbryta de diplomatiska förbindelserna aktuellt.

Även i Västasien -- Mellersta Östern -- finns den avgörande motsättningen och kampen mellan imperialismen, som söker upprätthålla sitt herravälde, och de sociala och nationella krafter som söker förändra förhållandena så att folken i detta område kan övervinna den fattigdom och de problem som den imperialistiska utplundringen skapat. Problemen i Mellersta Östern har alltså inte sitt ursprung i en konflikt mellan judar och araber. Dessa folk har levat sida vid sida i årtusenden utan krig. Det är imperialismen som söker blåsa under nationalism och spela ut folken i olika länder mot varandra i sin strävan att härska genom att söndra. I kampen om oljan och om strategiska positioner utnyttjar imperialisterna staten Israel som en amerikansk utpost i Västasien. Endast genom att man driver ut imperialisterna och tillämpar principen om självbestämmanderätt för alla folk i Västasien kan freden säkras i detta område. Och den principen måste gälla araber, däribland palestinier, såväl som judar. Det avgörande i konflikten i Västasien, men tyvärr det som lätt kommer bort i staternas spel, är att också det palestinska folkets rätt till sitt land och nationellt självbestämmande garanteras.

Kampen mot imperialismen är inte avgjord. Striden pågår just nu. Folken kan notera framgångar och segrar, men måste också inregistrera bakslag och tillfälliga nederlag. Huvudströmmen i utvecklingen är

emellertid skönjbar för alla. Den världshistoriska övergången från kapitalism till socialism har påbörjats och kan inte hejdas. Folken utvecklar i alla världsdelar sin kamp mot imperialismen.

Var finns Sverige i denna bild? Det finns en stark progressiv opinion i detta land som bestämt tagit ställning mot Förenta staternas anfallskrig i Indokina, som med avsky vänder sig mot högerkrafternas blodbad i Chile och som stöder de nationella och sociala befrielseströrelsernas kamp. Denna opinion har mött en stark uppskattning hos folken världen över. Denna solidaritetsrörelse måste ytterligare stärkas och utvecklas.

Men denna *opinion verkar inom ett Sverige som är en imperialistisk stat*. De svenska storföretagen exporterar kapital och flyttar fabriker och produktion till andra länder. Svenskt kapital sammanflätas med kapital från andra länder. Svensk och utländsk storfinans går alltmera samman för att utplundra folken. De svenska storföretagen söker utnyttja den fascistiska lagstiftningen och polisterrorn i Spanien, Grekland, Sydafrika och Portugal för att minska sina lönekostnader. Folken i Brasilien och Argentina, i Portugal och dess kolonier, i Sydafrika och i Asien möter Sverige i form av utländska investerare, utländska kapitalister.

Nutida svenskt näringsliv är en del av ett världssystem för utplundring av folken. Frigörelse ur detta system förutsätter en grundläggande förändring av ekonomi och politik i landet. Det betyder inte att det i nuvarande läge skulle saknas olika handlingsmöjligheter. Sverige har en viss rörelsefrihet inom systemets ram. Målsättningen anser vårt parti vara en konsekvent antiimperialistisk politik. Vi strävar efter att befordra varje steg i denna riktning. Först därigenom kan också den alliansfria politiken bli konsekvent.

Vad kan då göras? Jag vill ta ett men ett avgörande exempel. Svenska kapitalisters investeringar i utlandet har ökat kraftigt under de senaste åren. Under åren 1969–1971 uppgick de till sammanlagt 4 miljarder kronor, i fjol till nära 2 miljarder kronor. Antalet anställda i svenskägda företag utomlands har ökat från 130 000 år 1960 till ca 250 000 i dag. En viktig del av dessa kapitalinvesteringar finns i fascistiska eller halvfascistiska stater som Portugal, Sydafrika och Brasilien. Planer föreligger för stora investeringar av delvis svenskägda företag i Moçambique. Dessa investeringar är ett direkt stöd för de reaktionära regimerna och ett ställningstagande mot folkens frihetskamp.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver ett direkt förbud för svenska investeringar i fascistiska stater och i kolonialmakter. Den omfattande svenska kapitlexporten måste över huvud taget underkastas en strikt kontroll. Det är glädjande att man från fackföreningsrörelsens sida hårt tar upp dessa krav. När det gäller storföretaget Billerud och dess investeringar i Portugal kan jag hänvisa till senaste numret av Skogsindustriarbetaren, som har ett föredömligt material om dessa förhållanden. Den nye riksbankschefen herr Wickman bör ha möjlighet att medverka till att gällande valutalag tillämpas på ett strängare sätt. Redan detta ger stora möjligheter.

Den stora kapitlexporten från Sverige har skett också under den ekonomiska krisen och haft en direkt negativ återverkan på sysselsättningen inom landet. Kapitalägarna har vägrat att göra tillräckliga

investeringar i nya fabriker och andra anläggningar inom Sverige och i stället skickat kapital utomlands i förhoppning att erhålla större profiter. Det är gynnsamt för kapitalägarna men inte för de lönearbetare som slitit ihop dessa värden som senare exporteras till andra länder.

”Den svenska ekonomin fortsätter att stadigt förbättras”, heter det i regeringens höstproposition om den ekonomiska politiken. Det är en skönmalning som lönearbetarna och deras familjer inte känner igen. Förbättras för vem, måste de fråga. Prisstegringarna har sedan 1960-talet ökat i takt och inte bara hotat reallönerna utan vissa år direkt skurit ner konsumtionen för många arbetarfamiljer. Däremot har företagets vinster ökat kraftigt, särskilt under 1973.

Vad regeringen menar med ”stadigt” är en annan fråga. Fortfarande ligger arbetslösheten på en nivå långt över vad den varit i någon lågkonjunktur under det sena 1950-talet och under 1960-talet.

Regeringens perspektiv förefaller otillåtligt kort. Nu satsar den på en tillfällig kapitalistisk högkonjunktur. Den räknar med ”en fortgående minskning av arbetslösheten”. Men inom ett eller ett par år kommer åter den ekonomiska aktiviteten att mattas och arbetslösheten att öka. Så fungerar kapitalismen.

På något längre sikt stämmer det för övrigt inte alls att arbetslösheten skulle kännetecknas av en fortgående minskning. Motsatsen är fallet. Det typiska under de senaste tjugo åren är en fortgående ökning av arbetslösheten, från en konjunkturcykel till nästa. Arbetslösheten beror inte enbart på en nedgång i konjunkturen, som lagbundet avlöses av en uppgång. Den beror som alla vet till väsentlig del på vad som brukar kallas strukturella förändringar, dvs. långsiktiga förändringar inom själva systemet. Koncentrationen av företag och kapital ökar, både geografiskt och inom näringsgrenarna. Se den stora cementtrusten, se förlagshuset Bonniers uppköp av Svensk filmindustri! Monopolens makt ökar. Detta hindrar man inte med en skärpt konkurrenslagstiftning, som herr Helén tycks tro. Exemplet USA bevisar detta. Där har man en mycket strängare konkurrenslagstiftning än i Sverige, men det fattas inte monopolmakt och trustmakt i det landet. Monopolen är en direkt följd av det system som de borgerliga partierna försvarar, och det är i det sammanhanget man måste se frågan om kampen mot monopoliseringen. Inom industrin och på kontoren liksom i detaljhandeln fortsätter också mekaniseringen, rationaliseringen och utstampningen av arbetare och tjänstemän.

Arbetslösheten orsakas av den kapitalistiska ekonomins utveckling. Den kan inte slutgiltigt avskaffas under detta system. Det kräver planhushållning och socialism. Men redan nu kan och måste man naturligtvis bekämpa arbetslösheten. Detta kräver dock en långsiktig politik. Socialdemokratin mötte den ekonomiska krisen med kortsiktiga åtgärder. Nu möter man konjunkturuppgången på ett lika kortsiktigt sätt. Var finns den långsiktiga näringspolitik som regeringspartiet talade så mycket om för några år sedan och som skulle vara dess stora giv inför 1970-talet? Har den försvunnit med herr Wickmans utträde ur regeringen? Krisen anser man nu börjar vara övervunnen, men möjligheterna har inte utnyttjats att genomföra sådana förändringar som kan hindra att arbetslösheten om några år växer till nya rekordsiffror. Möjligheterna har

inte utnyttjats att föra en krisbekämpande politik som stärkt lönarbetar-
klassens ställning i samhället och försvagat monopolkapitalets.

Vårt parti har upprepade gånger framhållit att det krävs ett långsiktigt
statligt program för att kunna klara sysselsättningen under kommande år.
För att bereda alla ett meningsfullt arbete krävs det att flera hundratusen
nya arbetstillfällen skapas fram till år 1980. Vi framför nu återigen kravet
på ett sysselsättningspolitiskt program för 1970-talet. Naturligtvis menar
vi därvid något annat än de borgerliga partierna. Deras existens och deras
verksamhet är knuten till kapitalismen. Det enda de kan föreslå som bot
mot arbetslösheten är att kapitalet skall ges ännu större profiter, ges
”ökad lönsamhet” som det heter i deras egendomliga språkbruk.

Vad vårt parti kräver är däremot ett stort sysselsättningspolitiskt
program, grundat på en aktiv och självständig statlig företagsamhet och
produktion och med en annorlunda inriktning än kapitalistiskt produ-
tionsliv. Det måste inbegripa satsningar för att förbättra standarden
utifrån andra värderingar än ökad produktion av prylar vilka som helst.
Det bör alltså inrikta sig på de stora sociala bristområdena – vård,
barntillsyn – och att förbättra miljön. Det stora kapitalbehovet kan
fyllas via AP-fonderna och genom en särskild fondavgift på de större
företagen.

En avgörande satsning måste därvid göras på förbättring av arbets-
miljöerna. Man kan se detta ur olika synpunkter. Man kan säga så här:
Inget samhälle, ingen typ av näringsliv har i längden råd att leva på en
fortgående förslitning av den mänskliga arbetskraften. Men detta betrak-
telsesätt kan leda till illusioner om kapitalismens natur och drivkrafter.
Kapitalism är produktion av profit, och detta kommer inte att ändras.
När lönarbetarna kämpar för en bättre arbetsmiljö är de väl medvetna om
att detta är en maktfråga. Vad de vänder sig mot är det omänskliga i ett
produktionssystem som kräver att arbetaren skall tvingas betala med sin
hälsa, med nedsättning och förlust av hörseln, med utsliten rygg, med
förstörda andningsorgan, med allmän nedslitning för att förtjäna sitt
levebröd.

Några artiklar i ett enda tidningsnummer under den senaste veckan
(Ny Dag den 1 november 1973) illustrerar problemen. En hälsounder-
sökning vid Degerfors järnverk visar att endast 13 procent av arbetarna
vid stålverket har fullgod hörsel. 87 procent av arbetarna har alltså fått
sin hörsel mer eller mindre fördärvad. Ett annat exempel: på en
Öresundsfärja, privatägd men för tillfället chartrad av ett statligt bolag,
tvingas personalen bo i hytter med en bullernivå av 75 decibel. Det är nio
gångar så högt som den övre gränsen för vanliga bostäder. Ytterligare ett
exempel: 361 arbetare vid SAAB-Scania har instämmts till arbetsdomstolen
därför att de sittstreckat i protest mot företagets förhållning av löneför-
handlingar.

Detta är vardagsvillkoren för lönarbetarna. Är det att undra på om allt
fler säger som arbetarna vid ASSIS:s anläggningar utanför Piteå: Nu är vi
trötta på allt pratet om medinflytande som vi hört i så många år. Vi
kräver bestämmanderätt när det gäller arbetsmiljön, löneformerna,
personalpolitiken!

Vad kan och måste riksdagen göra för att understödja lönarbetarnas

kamp för människovärdiga förhållanden på arbetsplatserna och för bestämmanderätt i företagen? Två saker borde gå snabbt att göra. För det första att fastställa låga hygieniska gränsvärden för buller, giftiga ämnen osv. så att skyddsombuden och de fackliga organisationerna kan stödja sig på en progressiv lagstiftning. För det andra att omedelbart förbjuda § 32 och lagfästa strejkrätten. Men den avgörande kampen för makt och bättre förhållanden åt lönarbetarna sker på arbetsplatserna och genom organisationerna, nu som förr.

Det gäller också ansträngningarna att förbättra lönarbetarklassens, dvs. folkmajoritetens, levnadsstandard och andel av produktionsresultatet. Prisstegringen har gått snabbare under de senaste åren än den gjorde i genomsnitt under 1960-talet. Under nästa år beräknas konsumentpriserna stiga i minst samma takt som det senaste året. Hyresstegringar har under de senaste åren ägt rum slag i slag. Nya hyreshöjningar förbereds nu från årsskiftet. De förslag som anmälts om statliga subventioner för vissa årgångar av fastigheter är inte tillräckliga för att hålla hyresnivån stabil, nu också mot bakgrunden av höjda bränslekostnader.

Det är ingen överdrift att säga att den förda bostads- och hyrespolitiken misslyckats på avgörande områden. Och den grundläggande orsaken härtill är att man inte hållit fast vid principen om bostaden som en social rättighet för alla, utan låter den vara en kapitalistisk marknadsvara. Markspekulationen tilläts alltjämt blomstra. Inom byggmaterialindustrin fortsätter koncentrationen och monopoliseringen. Bostadsfinansieringen uppvisar stora missförhållanden med resultat att kapitalkostnaderna starkt ökat med stigande hyror som följd. Orättvisorna i de olika boendeformerna framträder alltmera bjärt. Bostads- och hyresfrågorna kommer utan tvivel att vara en av de centrala politiska frågorna under de närmaste åren. Vänsterpartiet kommunisterna kräver en ny bostadspolitik som angriper spekulationsintressena inom markpolitiken och i alla led av byggprocessen. Målsättningen måste vara att eliminera det privatkapitalistiska inflytandet inom bostadssektorn och trygga genomförandet av en social målsättning inom bostadspolitiken. Några frågor borde statsministern eller den nye bostadsministern omedelbart ge svar på.

1. Är det riktigt som uppgivits att regeringen inspirerat till och godkänt sammanslagningen av de båda cementtrusterna till ett enda cementmonopol? Inser inte regeringen att en sådan åtgärd är ett slag i ansiktet på den starka opinion inom fackföreningsrörelsen och hyresgäst-rörelsen som kräver att cementindustrin skall överföras i samhällets ägo?

2. När tänker regeringen tillmötesgå det krav som likaså med styrka framförts från den fackliga rörelsen om att skapa en statlig bostadsbyggnadsbank för totalfinansiering av allt bostadsbyggande till låg och fast ränta?

3. När avser regeringen att lägga ett förslag som skapar likartade förhållanden för boende i olika förvaltningsformer och alltså avskaffar den orimliga diskriminering som boende med bostads- och hyresrätt nu är utsatta för jämfört med villaägare?

Herr talman! I övrigt anser vi att mervärdesskatten på livsmedel bör slopas och beskattningen av kapitalet i stället skärpas.

Den provisoriska skattereform, som regeringen beställt av skatteut-

redningen, måste enligt vår mening ges en klar jämlikhetsprofil. Dess tyngdpunkt måste ligga på skattesänkningar för låglönegrupperna och pensionärerna, samtidigt som den stora mängden av lönarbetarna också bereds en skattelättnad.

Den sannolika utvecklingen av priser, hyror och skatter under det närmaste året, samtidigt med utvecklingen av produktion, produktivitet och vinster, nödvändiggör mycket kraftiga löneförbättringar i den instundande avtalsrörelsen för att reallönerna inte bara skall kunna bevaras utan höjas och lönernas andel av produktionsresultatet dessutom öka på bekostnad av profiterna. Talet från Arbetsgivareföreningens direktör att det inte skulle löna sig för arbetarna att kämpa för löneförbättringar är nonsens. Det inte bara lönar sig utan är helt nödvändigt. Och tyngdpunkten måste ligga på förbättringar för låglöne-grupperna.

I det sammanhanget vill jag fråga statsministern: Vad har det blivit av det fortsatta arbetet inom den arbetsgrupp för låginkomstfrågor, som tillsattes sedan låginkomstutredningen skrotats ner? Vad har den gjort mera än den korta rapport som överlämnades förra hösten? Vilka förslag och initiativ kan den väntas komma med?

Här i riksdagen ägde i maj en interpellationsdebatt rum med anledning av den s. k. IB-affären. Dåvarande försvarsministern, numera utrikesministern, medgav i denna debatt att den s. k. informationsbyrån använt sig av agenter i svenska organisationer. Han medgav också att IB sänder agenter för att kontrollera svenska medborgare som tar kontakter med nationella och sociala befrielse-rörelser. Dåvarande försvarsministern tog inte avstånd från denna verksamhet. Han sade tvärtom att den skall fortsätta. Det civila SÄPO använder sig av allt att döma av samma metoder.

Sådan agentverksamhet står i strid med demokratins principer. Den innebär ett brott mot yttrande- och organisationsfriheten liksom mot friheten att fritt välja parti i valen. Sådana agenter söker — som icke bestridda vittnesmål bekräftar — att påverka organisationernas verksamhet och politik. De förgiftar organisationerna. Denna agentverksamhet är verkligen smutsig. Den kan icke accepteras.

Det finns, herr talman, många frågor att ställa omkring IB-affären. Den har utrikespolitiska aspekter, eftersom framkommet material tyder på en stark ensidighet i den militära underrättelsetjänstens inriktning. Den har fått en tryckfrihetspolitisk sida genom polisundersökningen och beslagtagandet av material på tidskriften *Folket* i Bild/Kulturfronts redaktionslokaler och den groteska anklagelsen för spioneri mot ett par av dess journalister. Men det avgörande tycker jag är denna agentverksamhet i politiska organisationer som avslöjats. Det är viktigt att statsministern svarar på två frågor, som jag icke funnit tillräckliga svar på i de tidningsintervjuer som herr Palme givit under de senaste av dessa dagar. Frågorna är:

1. Står statsministern bakom försvarsminister Sven Anderssons uttalande i riksdagen att agentverksamheten i svenska politiska organisationer och mot svenska medborgare som söker kontakt med nationella befrielse-rörelser skall fortsättas?

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

2. Anser statsministern att infiltrationen i politiska och fackliga organisationer står i överensstämmelse med grundlagen och med allmän lag?

Vårt parti reste redan i våras kravet på en parlamentarisk femparti-kommission för att granska alla de uppgifter och påståenden som framkommit i samband med IB-affären. Vi anser det inte tillfredsställande att försvarsutskottet, som har ett ansvar för IB:s verksamhet och som av allt att döma försummat att skaffa sig tillräckliga informationer om denna, nu ensamt skall överväga detta ansvar och granska denna försumlighet. Tillåt mig att här citera ur en artikel av författaren Sven Lindqvist i Dagens Nyheter den 25 oktober i år.

”Enligt min mening är det oansvarigt av regeringen att skjuta över avgörandet om en utredning av dessa frågor till de borgerliga partiledarna. Svaren på de frågor som ställts är ingalunda självklara. Men att frågorna bör besvaras borde vara självklart. Den skada som eventuellt kan ha tillfogats försvaret genom avslöjandena har redan inträffat. Den skada som kommer att tillfogas den svenska demokratin om frågorna förblir obesvarade kan fortfarande förhindras.”

Herr talman! Om valutgången har det sagts så mycket efter den 16 september att inte mycket behöver tilläggas. De borgerliga partierna misslyckades att erövra majoriteten i riksdagen och därmed regeringsmakten. Det är en källa till stor tillfredsställelse för vänsterpartiet kommunisterna att det var genom vår frammarsch som den borgerliga anstormningen kunde slås tillbaka.

I det uppkomna parlamentariska läget ansåg vi det riktiga vara att den socialdemokratiska regeringen stannade kvar, eftersom den utgår ur riksdagens största parti. Borgerliga partiers försök att utnyttja tronskiftet för att åstadkomma en regeringskris måste betecknas som stridande mot grundlagen.

Vpk:s ställningstagande till regeringsfrågan innebär självfallet inte att vi skulle ha förpliktat oss att i alla frågor rösta för den socialdemokratiska regeringens förslag. Vårt parti kommer att som hittills föra en självständig politik och pröva de olika förslagen med utgångspunkt i arbetarklassens och folkets intressen.

Det uppkomna läget i riksdagen har föranlett spekulationer om ett nyval före mandatperiodens slut. Det avgörande måste enligt vår åsikt alltid vara politikens innehåll, inte kortsiktiga taktiska bedömningar. Vårt parti kräver att politiken skall ges en sådan utformning att arbetslösheten effektivt motverkas, att stegringen av priser och hyror stoppas, att skattepolitiken omlägges i demokratisk riktning, att lönearbetarnas kamp för verklig bestämmanderätt på arbetsplatserna underlättas, att arbetstiden förkortas och pensionsåldern sänks, att diskrimineringen av kvinnorna upphör, att en ny regionalpolitik genomförs som säkrar full sysselsättning utan avfolkning i alla regioner, att militärutgifterna sänks, att den svenska storfinansens utsugning av folken i Afrika, Asien och Latinamerika stoppas samt att ökat stöd ges åt befrielseåtgärderna. En sådan politik kommer vpk att arbeta för. Men vårt parti kommer att som hittills energiskt bekämpa, utanför riksdagen och i riksdagen, varje eftergift åt höger, varje åtgärd riktad mot lönearbetarklassens intressen.

En socialdemokratisk regeringspolitik som sneglar åt höger, som söker vinna samförstånd med folkpartiet eller centerpartiet, är det säkraste sättet att förbereda ett nytt och ännu större socialdemokratiskt nederlag i nästa riksdagsval. Regeringen måste i stället enligt vpk:s mening föra en politik som angriper själva de grundläggande orsakerna till arbetslösheten, prisstegringarna, hyresstegringarna, missförhållandena på arbetsplatserna, dvs. kapitalismens ekonomiska system, och låta de borgerliga partierna ta konsekvenserna i form av ett nyval, om de faller en sådan politik i riksdagen.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Alla tidigare talare har berört det internationella läget och framför allt krisen i Mellersta Östern. Det är naturligt att vi i dag riktar våra blickar utanför vårt lands gränser. Den vapenvila som ingåtts i Mellersta Östern hänger på en utomordentligt skör tråd. Vi fruktar hela tiden budskapet om att fientligheterna på nytt har inletts. Denna fråga har nyligen behandlats utförligt här i riksdagen. Vi återkommer säkert till den.

Jag skall i dag begränsa mig till några aspekter på hur vi i Sverige indirekt berörs av krisen. Det sker på flera sätt. Många strategiska, politiska och ekonomiska intressen knyter sig till detta geografiska område. Det innebär särskilda risker för att våldsanvändningen där kan sprida sig också till andra länder och i sista hand sätta världsfreden i fara. Avspänningen mellan stormakterna äventyras, och då gäller det även Sveriges säkerhet.

FN har alltid spelat en särskild och ibland avgörande roll i Mellersta Östern. Staten Israel tillkom i anslutning till ett FN-beslut. FN har under långa perioder erbjudit ett låt vara bräckligt skydd mot våldsanvändning. Det gör att världsorganisationen också nu måste göra sin insats för att återställa freden och skapa grundvalar för en varaktig och rättvis lösning.

För oss svenskar är det viktigt att FN:s auktoritet skyddas och stärks. Det är en fråga om svensk säkerhet på längre sikt. Det är också bakgrunden till att Sverige nu åter efterkommit FN:s uppmaning att skicka en fredsstyrka till Mellersta Östern. Genom att en svensk trupp nu åter verkar i Mellersta Östern blir många svenskar samt deras anhöriga och vänner på ett omedelbart sätt berörda av krisens utveckling. Våra soldater far dit som frivilliga i fullt medvetande om att uppdraget är ömtåligt och riskfyllt. Vi följer dem i deras svåra verksamhet med respekt.

En stor del av den olja världen behöver kommer från Mellersta Östern eller passerar genom området. Vår egen direkta import därifrån utgör bara en mindre del av vår oljeförsörjning, men vårt totala oljebehov täcks till omkring 60 procent av olja från arabländerna. Om produktionen och exporten av olja görs till politiska vapen i konflikten, så som nu har börjat ske, då berörs alla svenskar på ett direkt sätt.

Och slutligen: Krig betyder att människor lider och att människor dör. Krigföringen blir allt brutalare. Vi lyser medkänsla med krigets offer. De folk som bor i området måste äntligen få fred, en fred som grundas på alla folkens legitima intressen.

Vi kan alltså inte stå likgiltiga för utvecklingen i Mellersta Östern. Även vi har ett ansvar. Våra möjligheter att medverka till en politisk uppgörelse är naturligtvis begränsade, men vissa insatser kan vi göra. Jag har nämnt fredsstyrkan -- den är redan på plats för att övervaka genomförandet av säkerhetsrådets beslut om eld upphör. Ett trettio-tal svenska officerare är verksamma som FN-observatörer. Ambassadör Jarring är generalsekreterarens särskilde representant med uppgift att söka främja en fredlig lösning. Och på svenskt initiativ har FN:s hjälporganisation haft i uppdrag att hjälpa flyktingarna efter junikriget 1967 -- Sverige lämnar ett bidrag till organisationen på 15 miljoner kronor. Vi ger också en miljon kronor till den insats som Rödakorskommittén inlett för att bistå krigets offer.

Principerna för en fredlig uppgörelse finns nedlagda i säkerhetsrådets resolution från hösten 1967. Den har svenska regeringens fulla stöd i alla delar. Resolutionen lägger klara förpliktelser på båda parterna i konflikten. Det gäller att få till stånd ett program för det praktiska genomförandet av principerna. Säkerhetsrådet har anbefallt omedelbara förhandlingar i sådant syfte. Om sådana förhandlingar kommer till stånd, då skymtar också möjligheten till fred. Då skulle den senaste krisen inte bara vara en episod i en evig konfrontation mellan israeler och araber utan också kunna visa vägen ut ur hatet och misstron fram mot en fredlig samlevnad mellan dessa folk.

Herr talman! För sex veckor sedan, i september, gick svenska folket till val. Nio av tio röstberättigade svenskar deltog i valet. Vi diskuterar i dag valresultatet utifrån våra olika utgångspunkter.

I september i år krossades demokratin i Chile. Skändligheterna kastar en mörk skugga också över vårt land. Vi har alla kunnat se och läsa om terrorn, tortyren, morderna, förtrycket och förföljelsen av oliktankande.

Vi läste i tidningarna och hörde i nyhetsändningarna i morse om händelser kring den svenska ambassaden. Det ligger så till att ett antal flyktingar av chilensk och annan latinamerikansk nationalitet för närvarande befinner sig inom de svenska och kubanska ambassadfastigheterna i Santiago. Sverige är skyddsmakt för Cuba i Chile, och Cubas fastighet står därmed under svenskt beskydd. Större delen av flyktingarna befinner sig i den kubanska fastigheten, som är mycket större än den svenska.

Under de senare dagarna har såväl den svenska ambassaden som särskilt dess B-avdelning vid det kubanska kansliet utsatts för trakasserier från karabinjärer, militär och säkerhetspolis. Endast svensk personal med diplomatpass tillåts gå till och från B-avdelningens kansli. Natttid äger skjutövningar rum omkring kansliet. Vår ambassadör har i utrikesministeriet protesterat och begärt att ambassaden icke förhindras att sköta sitt arbete.

Som framgått av nyhetsmedia har en svenska, fru Margareta Sourander, och två chilenska chaufförer, anställda vid B-avdelningen, i går arresterats utanför det kubanska kansliet. Två ambassadsekreterare, som skulle undersöka saken hos polisen, förhindrades att lämna sin bostad och hade fått telefonen avskuren. Sedermera har de båda ambassadsekreterarna emellertid fått tillfälle att ta kontakt med vederbörande

kommissarie vid säkerhetspolisen, vilken bekräftade att de tre arresterats. Begäran att få besöka dem avslogs, och kommissarien vägrade uppge anledningen till arresteringen med motiveringen att rapporten härom vore hemlig.

Ambassaden fortsätter sina ansträngningar att få klarhet i saken. Ambassadör Edelstam befinner sig själv i det kubanska kansliet.

Detta är de senaste nyheter vi har därifrån. Regeringen kommer naturligtvis ytterligt uppmärksamt att följa den fortsatta utvecklingen under dagen.

Bakgrunden är ju denna: Salvador Allendes valseger 1970 gav de fattiga förhoppningar och förväntningar om ett bättre samhälle och ett ökat människovärde. Dessa förhoppningar krossades med våld. Det var inte en utveckling som obönhörligen ledde fram till våldet, herr Bohman, utan det var en fredlig utveckling och förhoppningar som ledde till att våldet användes mot dem som representerade förväntningarna och förhoppningarna.

Störtandet av den folkvalda regeringen i Chile har väckt frågan, om det över huvud är möjligt att genomföra djupgående förändringar i ett fattigt och orättfärdigt samhälle utan att de privilegierade grupperna griper till våld. Det hävdas såväl från höger som från vänster att Allendes fall visar att den fredliga samhällsodaningens väg är omöjlig att beträda.

Från en del grupper till höger på olika håll i världen riktas kritiken nästan mera mot Allende än mot själva kuppen. Den folkvalde presidenten anklagas för uraktlåtenhet, misstag och övergrepp. Det påminner, tycker jag, om den kritik som på sin tid riktades mot Dubcek för att hans liberaliseringspolitik i diktaturen mötte ekonomiska svårigheter. Detta kan aldrig legalisera våldet, vare sig på det ena eller på det andra hållet.

I botten på denna kritik framtonar uppfattningen att en politik för social utjämning och rättvisa är oförenlig med demokrati. Det är en uppfattning som vi väl känner från arbetarrörelsens barndom och som stundom återkommit på senare tid. Vi har ständigt motbevisat påståendet i praktisk handling.

Från motsatta sidan hävdas att det endast är våldet som kan besegra diktaturen och privilegiesamhället. Det är en pessimistisk och destruktiv ödestro som historien också har motbevisat i åtskilliga fall.

För den som bekänner sig till en reformistisk samhällsuppfattning och bygger sin övertygelse på den fredliga samhällsodaningens och det sociala framstegets praktiska möjlighet är det viktigt att inte falla undan inför sådana föreställningar. Det är tvärtom viktigt att understryka att demokratin inte är förbehållen det bestående samhället, att sociala förändringar är dess förutsättning, att demokratin ständigt i praktisk handling måste visa sitt värde och sin livskraft.

Den svenska arbetarrörelsen går nu ut i den största insamlingsaktion som Folkrorelsensverige engagerat sig i sedan Spanienkriget. Det kraftiga gensvar vi mött är ett uttryck för solidaritet med Chiles sak men också för det svenska folkets orubbliga tro på demokratin och på en fredlig samhällsodaning.

Men tragedin i Chile visar också en annan sak. Demokratin måste

kunna värja sitt liv.

Jag skall inte i dag ta upp en utförlig debatt om vår underrättelse-tjänst. Jag har uttalat mig om den i olika sammanhang, och vi får återkomma därtill i interpellationsdebatten och när försvarsutskottet slutfört sin granskning. Men jag vill upprepa två reflexioner:

Små oberoende nationer har det på många sätt svårt i dagens värld. De är utsatta för ett ständigt hot, för ständiga risker. Därpå ser vi många exempel, alltför många. En liten nation måste på olika vägar bestämt värna sitt oberoende. Till sitt stöd måste den därvid också ha en mot nationen lojal underrättelsetjänst. Man kan känna principiell olust inför att det i en demokrati måste finnas ting som inte i sin helhet kan redovisas offentligt. Men så som världen ser ut är jag fullständigt övertygad om att det för oss inte finns någon annan möjlighet. En sådan underrättelsetjänst – som till sin omfattning är mycket begränsad – är ett instrument för vår utrikespolitik och vår säkerhetspolitik. Dess enda syfte är att tjäna det svenska folkets säkerhet och trygghet.

Även i en demokrati måste vi ha en polis och en militär till tjänst för medborgarna. Det är och förblir emellertid oerhört viktigt att dessa krafter står under strikt demokratisk kontroll.

Makt som ger möjlighet till fysiskt överväld och som delvis måste utövas i hemlighet måste kontrolleras särskilt noga. Det bör en både historisk och aktuell erfarenhet ha lärt oss. Detta innebär självfallet inte någon kritik mot de människor som där arbetar. Men det är farligt i varje nation om man i en yrkeskår med bestämda arbetsuppgifter och särskilda påfrestningar skapar grogrund för isolering och extremism. Dessa yrkesgrupper måste vara en del av samhället och tjäna de värderingar som flertalet medborgare bekänner sig till.

Det har bland alla de väldiga anklagelser som riktats mot underrättelsetjänsten hittills icke framkommit något belägg för att den på något allvarligt sätt skulle ha svikit sin uppgift. Däremot har det framkommit avgörande belägg för att en rad av anklagelserna varit grovt osanna. Riksdagens försvarsutskott får nu göra en ingående granskning. Därefter finns det skäl att göra en slutlig bedömning. Men med anledning av de frågor som här riktats till mig vill jag göra några uttalanden.

För herr Fälldin vill jag bara understryka vad han själv sade – att de rättsvårdande myndigheterna har en självständig ställning i vårt land. De regleras av lagar och förordningar som denna riksdag har stiftat. De kontrolleras av särskilda organ som denna riksdag tillskapat, främst justitieombudsmannen. Det finns olika synpunkter om de aktioner som de rättsvårdande myndigheterna företar. Men så länge vi vill upprätthålla denna självständighet – och den är nödvändig i en demokrati -- skall vi slå vakt om den självständigheten. Det pålägger oss återhållsamhet. Jag delar alltså herr Fälldins uppfattning på den punkten.

Till herr Hermansson, som framställde två frågor till mig, vill jag säga att i det första av dessa är själva frågeställningen felaktig. Jag vill hänvisa till vad försvarsministern sade i ett interpellationssvar den 18 maj. När det gäller andra frågan, som avsåg infiltration, vill jag säga att jag i utomordentligt hög grad ogillar om man arbetar med infiltratörer i organisationer, vilka det än vara må. En sak är emellertid klar: om en

medlem i en organisation anser sig kunna konstatera brottslig verksamhet eller förberedelse för brottslig verksamhet — det spelar ingen roll om denna organisation är politisk eller av annat slag — bör denna medlem ta kontakt med myndighet. I det avseendet måste vi säga oss att medlemskapet i en organisation inte upphäver en människas förpliktelser att hjälpa samhället att avslöja brott.

Till herrar Bohman och Helén vill jag säga följande. Herr Helén frågade mig om det var sant att regeringen vidarebefordrade hemliga uppgifter, som den får i tjänsten, till det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Herr Helén tillade att det skulle rensa luften om jag kunde ge besked på den punkten. Jag vill kategoriskt förneka att sådant förekommit. Jag undrar vad det är för luft som herr Helén har mött, där sådant kan frodas. Det skulle ju innebära att jag, om jag genom försvarsministern fick en hemlig uppgift från underrättelsetjänsten, för vilken min tystnadsplikt och mitt ämbetsansvar gäller, skulle lämna denna uppgift till en partipolitisk organisation. Jag kan försäkra herr Helén att jag aldrig skulle drömma om att göra något sådant. Jag har naturligtvis inget emot att detta undersöks av försvarsutskottet eller av konstitutionsutskottet eller av vilken instans det vara må.

Detta spørsmål reser en principiell fråga som jag har mött och som är av visst intresse. Vi skall ju slå vakt om samhällskritiken. Men när vi möter ett medvetet användande av lögnen i ett förment samhällskritiskt syfte, skall vi då säga: Ja, men det är ju fråga om samhällskritik, så det får vi lov att acceptera — det gör väl ingenting? — Tro nu inte att jag beskyller herr Helén för detta — det gör jag inte.

Jag har uttalat mig mycket hårt om den verksamhet som de s. k. journalisterna har bedrivit. Jag gjorde det efter att ha läst deras bok och upptäckt att jag där var något slags huvudperson. Jag menar, min person är helt betydelselös, men jag fungerar i detta sammanhang som symbol för samhället.

Det påstods att jag hade arbetat inom den s. k. IB:s föregångare och sysslat med kontakter med utländska spionorganisationer. Jag har aldrig medvetet träffat någon representant för en sådan.

Det påstods att jag skickade folk från IB till malmfälten i Kiruna och över huvud taget dirigerade ett antal personer för hemliga spionuppdrag.

Det påstods att jag personligen dirigerade ett förment inbrott på den egyptiska ambassaden.

Det påstods att jag varje tisdag sammanträffade med chefen för IB och lämnade detaljerade instruktioner och att han kom hem från dessa instruktionsmöten varje vecka och var djupt skakad.

Till slut angav man t. o. m. ett datum då jag skulle ha sammanträffat med denne chef för IB, den 6 oktober 1970. Det var lätt att kontrollera i planeringskalendern. Så pass nyfiken är jag att jag slog upp planeringskalendern för att se vad jag hade gjort den dagen — och just den dagen kl. 12 hade jag sammanträffat med en person som i och för sig hade tillgång till ett register som berörde politiskt verksamma personer, det skall jag erkänna. Den dagen kl. 12 sammanträffade jag nämligen med det socialdemokratiska partiets talarförmedlare för att bestämma vilka föredrag jag skulle hålla den hösten.

Utifrån dessa påståenden kom man fram till att den här verksamheten leds av regeringen, och med hänvisning till att bolagsskatten i Sverige är låg bevisade man på något egendomligt sätt att regeringschefen i det närmaste måste vara agent för CIA.

Alla dessa påståenden är grovt lögnaktiga. Kan det vara ett litet misstag? Nej. Vart enda ett av dessa påståenden hade mycket lätt kunnat kontrolleras i en normalt samhällskritisk verksamhet genom ett telefonsamtal till mig eller någon av mina medarbetare. Men i stället trycktes de i tidningar och böcker, och sedan skall man ut och dementera vartenda ett av dem.

Jag tror att det är ganska viktigt att säga det ger mig herr Heléns fråga anledning till — att lögnen, den medvetna lögnen, den lätt kontrollerbara lögnen, icke ur någon moralisk synpunkt kan accepteras som ett normalt inslag i samhällskritik.

Jag har också kritiserat en annan sak. Herr Helén var inne på den tekniska utvecklingens risker — även herr Bohman snuddade vid det — för den personliga integriteten. Han nämnde som exempel att man hade ropat upp ett personnummer i stället för ett namn i en bank och att man hade gjort fel vid militära inskrivningar. I fråga om allt sådant här delar jag herr Heléns grundsyn. Jag känner ett slags olust inför det, och jag skall gärna medverka till att vi alla gemensamt tar itu med att stärka den personliga integriteten gentemot den tekniska utveckling som pågår. Den får vi reglera hårt i lag.

Men jag kan inte hjälpa att jag reagerar när det i samhällskritisk verksamhet ingår att man monterar in avlyssningsapparater, använder spionkameror, gör skuggningar och utnyttjar alla möjliga metoder som man i annat sammanhang med stora åthävor säger sig vilja bekämpa. Jag kan inte godta detta som en normal journalistisk arbetsmetod, av hänsyn bl. a. till det enskilda fallet men framför allt till konsekvenserna. Med modern teknik blir det ju möjligt för varje tidning som det vill att plantera in avlyssningsapparater i människornas vardagsrum och få fram sådant som kanske kan betecknas som hot stuff i olika hänseenden.

Detta är under utredning, och jag tror vi får lov att lagreglera det. Men det borde också ge pressen anledning att diskutera sitt pressetiska ansvar, vilka metoder som skall vara acceptabla i normalt journalistiskt arbete. Annars tror jag att det hos människorna kommer att växa fram en väldig misstro också mot de massmedia som är ett så omistligt inslag i att värna vår frihet: Vad utsätts jag för en vacker dag?

Vi kan skriva lagar och förordningar, vi kan hårt reglera myndigheterna, och det skall vi göra på det här området, men vi är beroende av att det inom pressen också finns en etik som drar upp gränser för vad man i sin legitima jakt på nyheter anser sig vara beredd att kunna tillåta.

Jag övergår nu till våra andra inrikespolitiska frågor.

Man har här från olika håll fällt kommentarer om valutgången. Den innebar en tillbakagång för socialdemokratin. Vi är inte nöjda med 43, inemot 44 procent av rösterna, det skall utan tvekan understrykas. Men tillbakagången är likväl beskedlig. I röster är den 9 000, i procent 1,7–1,8. Vi får sju mandat färre i den nya riksdagen.

Denna tillbakagång skall emellertid också bedömas mot bakgrund av

den uppladdning de borgerliga gjort under tre års tid. De mobiliserade alla krafter, de hade ett bra utgångsläge. I det perspektivet är vår tillbakagång inte stor. Socialdemokratin lyckades genom en väldig kraftansträngning hämta in oppositionens försprång under valrörelsen och hålla stånd mot den borgerliga anstormningen. Den uppgiften klarade den fackliga och politiska arbetarrörelsens valarbetare genom en helt fantastisk insats under valrörelsens allra sista veckor. De borgerliga lyckades därför inte nå sin målsättning: att skaffa sig ett tillräckligt regeringsunderlag. Det är naturligtvis det första och viktigaste konstaterandet till följd av valet.

Vid två val i följd, där ni haft mycket goda förutsättningar och där ni har gjort en enorm kraftansträngning, har ni misslyckats i er helt dominerande strävan att få bort socialdemokratin från regeringsmakten. Vid två val i följd har vi lyckats motstå den anstormningen.

Besvikelsen måste därför vara störst på borgerligt håll, och det sken väl igenom, framför allt i Bohmans bittra anförande i dag. Aldrig har övermodet varit så stort, och aldrig har man mobiliserat så mycket och haft så bra utgångsläge, men ändå misslyckades man. Delvis har man betalat ett högt pris för att vinna en procent av väljarna.

Det har från borgerligt håll -- det gäller framför allt moderaterna -- drivits en hård och hätsk kampanj mot arbetarrörelsen. Ni lade upp en kampanj för att skrämja väljarna. Den aggressivitet och den konfrontationspolitik som präglade herr Bohman och hans partivänner under valrörelsen återkom på ett nästan förbluffande sätt i dag. Jag tror att herr Bohman slog ett nytt rekord i den meningen att om man tar bort de delar av herr Bohmans anförande, som handlade om utrikespolitik och tillhörande ting, så talade han till 95 procent om socialdemokratin -- i hårda, oförsonliga ordalag om allt det onda som socialdemokratin representerar. Hela hans tal handlade egentligen icke om någonting annat. Det fanns ingen redovisning av vad en borgerlig politik skulle innebära. Det fanns egentligen inte ens någon redovisning av vad en moderat politik skulle innebära, utan där höll sig herr Bohman till slagorden.

För något år sedan lanserade herr Bohman slagordet "den nya otryggheten" -- det blev t. o. m. prisat så småningom. Det påstods beskriva gräsrotternas upplevelser, men det uppstod ju så småningom en missnöjd gräsrot som ansåg att han inte blivit tillräckligt högt skattad för sina insatser på den här punkten.

Nu utvecklade herr Bohman ett nytt slagord, "den nya individualismen", och det skall jag komma tillbaka till sedan. Men jag börjar med att konstatera att hela den konfrontationspolitik som herr Bohman byggde upp under valrörelsen fortsatte han egentligen i alldeles oförändrat tonläge och med alldeles oförändrade ordvändningar i dag.

Mellan de borgerliga partierna har det skett stora förskjutningar -- det hör ju också till bilden. Detta, som nästan är en revolution på den borgerliga kanten, har fått stå tillbaka för den mycket mindre förändringen mellan borgerlighet och socialdemokrati. Det är litet orättvist, för så oviktiga är inte de partierna.

Vad som där hänt i svensk politik är ett mycket intressant fenomen. Jag tänker inte så mycket på något enskilt borgerligt parti -- härvidlag får

var och en dra sina slutsatser -- utan det är den samlade borgerligheten jag tänker på. Ni gick ut för att skapa en gemensam borgerlig regering, men centerpartiet och folkpartiet förlorade tillsammans fem mandat. Mittenpolitiken, mittenprogrammet skulle bilda grundvalen för en ny borgerlig regering, men mittenblocket gick tillbaka ungefär lika mycket som vi.

Vad var det då för fel på mittenpolitiken? När herr Fälldin i dag talar om mittenblocket som ett kraftfält i svensk politik, så är det trots allt ett "kraftfält" som gick tillbaka i det senaste valet och har förlorat fem mandat. Det är bara ett rent faktiskt konstaterande.

Man tog avstånd från moderaterna i den meningen att man sade att det kommer inte att föras högerpolitik. Men nu gick ju moderaterna framåt och får en förstärkt ställning i riksdagen nästa år.

En av herr Fälldins ombudsmän i Storstockholm har i partiets ideologiska tidskrift gjort några intressanta funderingar. Han är naturligtvis glad för att centern går framåt, men så konstaterar han:

"Årets val visar tydligt att vi inte gjort några nämnvärda inbrytningar i socialdemokratin. Vi har endast erövrat någon procent från socialdemokraterna. Återstoden har vi tagit från folkpartiet." Och det är ju alldeles riktigt konstaterat.

"Såsom valrörelsen nu lades upp får centern ta på sig sin del av ansvaret för moderaternas framgångar", fortsätter han. "Hade utgången blivit en knapp mandatövertikt för de icke-socialistiska partierna hade vi fått oerhörda svårigheter att driva centerpolitik med en stark höger och ett krossat folkparti. Hur hade det gått med skattepolitiken, regionalpolitiken, utrikespolitiken, försvarspolitiken, social- och utbildningsfrågorna? Vi skall vara tacksamma för att inte det blev valresultatet." Och man hör den lättnadens suck som går genom spalten här.

Det är då inte konstigt att herr Bohman i dag är så besviken och så grädden och fortsätter sina angrepp på socialdemokratin i samma tonläge, eftersom han upplever sig vara så nära att lyckas. Men det ger också sin belysning åt talet om mittenpolitiken som ett "kraftfält" i den svenska politiken.

Jag glömde förut att säga något om valrörelsen till herr Hermansson. Jag skall göra det nu. Herr Hermansson sade att hans parti gick framåt, och han glädde sig över det. Men hans kommentatorer i Ny Dag har konstaterat att arbetarklassen röstade med socialdemokraterna. Där gick det inte bra för kommunisterna. Det var i andra grupper man gick framåt. Och jag förstår att det här är ett problem för kommunistiska partiet. Det var i akademiska städer som kommunisterna gick framåt. Jag konstaterar sålunda att i ett löntagardistrikt utanför Stockholm i närheten där jag själv bor, nämligen i Hjulsta, fick vi 50 procent av rösterna. Om jag går till Rinkeby, ett valdistrikt där det bor nästan uteslutande studentfamiljer, fick socialdemokraterna 27,5 procent, vill jag minnas, medan kommunisterna fick 18 och "avgrundspartierna" 8 procent. Samma mönster kan vi urskilja på många håll. Det är ett ganska viktigt konstaterande att de svenska arbetarna och löntagarna inom LO-kollektivet mobiliserades för socialdemokratin på ett sannolikt mycket fint sätt i årets val.

För socialdemokratin blev valrörelsen en stor avvärjningsstrid. Vi försvarade oss mot ett våldsamt anlopp från de borgerliga partierna och från mäktiga ekonomiska intressen. Vi försvarade vår politik på de områden där den angreps. Men det var någonting mer än den i en demokrati naturliga slagväxlingen mellan regeringen och oppositionen, den självklara bataljen om röstandelar och mandat.

Den reformism som socialdemokratin företräder har under det nuvarande skedet i samhällsutvecklingen stått inför försvarsuppgifter av en djupare principiell innebörd, där vår roll tidvis kan ha tett sig otacksam men samtidigt oundgängligen nödvändig. Vi har fått försvara demokratin mot angrepp från ytterlighetsgrupper. Den fackliga och politiska arbetarrörelsen har hållit rent – inom sina egna led utåt – mot dem som har företrätt antidemokratiska och elitistiska uppfattningar bakom en fasad av paroller om mer makt åt folket. Den som läser kommunisternas olika partiprogram under senare år finner klara belägg för vart opportunistiskt på denna punkt leder.

Vi har också klart dragit gränsen mot extremistgrupper till höger, som har spekulerat i missnöje, hat och i grunden misstro mot demokratin som en väg att förändra samhället. Otäcka högertendenser på det internationella planet har gjort den uppgiften särskilt angelägen.

Vi har också fått försvara solidaritetstanken. Under senare år har vi upplevt väldiga kampanjer som handlat om socialhjälp, om skatterna, om den offentliga sektorn. Vi har upplevt en press mot en kommersialisering av atmosfären i samhället. Hela denna diskussion har inneburit stora risker för solidaritetstanken, för idén om gemenskap mellan människor och känslan av gemensamt ansvar som den starkaste sammanhållande kraften i ett samhälle.

Vi har fått försvara industrisamhället. Industrisamhället har skapats under blott ett par generationers tid. Det har givit oerhörda materiella framsteg. Men industrisamhället rymmer också en rad svåra problem. Det finns en oro och ett främlingskap i industrisamhället. Det har föranlett en del att längtansfullt tala om en återgång till det förflutna som något slags lösning av människornas problem. Den romantiken är ett hot mot det verkliga framsteget. Den är också ett uttryck för en hopplöshet och en pessimism om människans möjlighet att bryta nya vägar.

Denna uppgift har ibland tett sig otacksam. Det hade på kort sikt varit lättare att falla in i klagolåtar och söka rida på olika vågor. Men vi har försvarat demokratin och solidaritetstanken därför att vi upplever detta som det enda sättet att förnya det svenska samhället och bryta nya vägar mot framtiden.

Vi har försvarat industrisamhället mot det förflutnas romantik därför att vi tror att industrisamhället kan förändras och att denna förändring måste sikta mot framtiden, inte det förflutna.

Därför är det i själva verket inte det bestående vi har försvarat utan framtidstron, tron på att människan skall kunna bemästra de svårigheter som nu plågar henne, tron på att vi gemensamt skall ha kraften att skapa något nytt och bättre.

Vi försvarar inte det bestående. Vi försvarar framtidstron. Den måste vi, på den reformismens väg som vi valt som vår, söka omsätta i praktisk handling.

Redan före valet klargjorde vi vilka riktlinjer som skulle ligga till grund för en socialdemokratisk regeringspolitik. Och vi angav också vilka områden vi ansåg viktigast inför valet. Låt mig kort erinra om dem:

- en fast och konsekvent neutralitetspolitik
- arbete åt alla
- arbetslivets reformering och demokratisering
- en solidarisk fördelning av de ekonomiska framstegen
- fullföljande av den sociala reformpolitiken
- jämställdhet mellan män och kvinnor.

När nu socialdemokratin tagit på sig att även i fortsättningen bära regeringsansvaret, måste vi hålla fast vid detta program. Vi har det ansvaret gentemot våra väljare. De som stött socialdemokratin i detta val – det är två och en kvarts miljon väljare, en miljon fler än det näst största partiet – har stött detta öppet redovisade program. De borgerliga väljarna har icke på samma sätt stött något enhetligt program, något alternativ till socialdemokratin. Någon gemensam borgerlig politik har aldrig förts fram. De borgerliga partierna kan sålunda inte hänvisa till någon enhetlig borgerlig opinion, när de skall utforma sin egen politik och ta ställning till våra förslag. För oss är det självklart att vi måste försöka motsvara våra uppdragsgivares förtroende.

De väljare som stött socialdemokratin har stött oss bl. a. därför att vi företräder en aktiv näringspolitik. Attackerna mot en statlig industri- och näringspolitik har inte gjort intryck på människorna. I de områden av landet där man för sin utkomst är beroende av de statliga basindustrierna och där samhället utgör den yttersta garantin för sysselsättningen, där kan vi inregistrera ett ökat stöd.

Därför skall vi fortsätta näringspolitiken som ett led i våra ansträngningar att öka sysselsättningen, att skapa arbete åt alla.

Arbetslivets reformering och demokratisering är ett annat område där vi vet att väljarnas stöd är en direkt uppmaning till oss att fullfölja vårt program och gå vidare. Detta är en hjärtesak för arbetarrörelsen.

Det program vi utarbetat, de förslag vi lägger fram är ett direkt resultat av krav som vuxit fram på arbetsplatserna. Arbetslivets reformering och demokratisering utgör något av en kärnpunkt i den sociala förnyelse av det svenska samhället som socialdemokratin vill genomföra. Anställningstryggheten, arbetsmiljön, paragraf 32 står nu i förgrunden. Och säkert är det många kvinnor som stött socialdemokratin därför att de därigenom sett en möjlighet att snabbare åstadkomma en ökad jämställdhet mellan män och kvinnor.

Detta är tre huvudområden där socialdemokratin inför valet gjort bestämda utfästelser om inriktningen av sin politik. Den måste vi fullfölja. Vi tar på oss regeringsansvaret därför att vi vill genomföra en socialdemokratisk politik.

Den politik vi gick till val på har vi följt upp genom det förslag till ekonomisk-politiska åtgärder som regeringen redovisade på höstriksdagens första dag.

Förslaget innebär i korthet följande:

Prisstoppet på jordbruksprodukter förlängs.

Samhällets stöd till olika grupper ökar: barnbidragen, studiebidragen

och bostadstilläggen höjs.

Vi föreslår en stark satsning på välfärdsskapande åtgärder i offentlig regi: den sociala servicen till handikappade och gamla byggs ut, stödet till barnomsorgen ökar, skolan och barnens boendemiljö förbättras.

Arbetsmarknadspolitiken förstärks.

De offentliga investeringarna ökar.

Vi fortsätter en satsning på miljövården, som torde vara unik bland industriländerna.

De mindre och medelstora företagen tillförs ökade kreditmöjligheter.

Tillsammans betyder dessa åtgärder ökade statsutgifter i storleksordningen 2,5 miljarder kronor.

Vad var den ekonomiska bakgrunden?

Vi har bakom oss en besvärlig lågkonjunktur, som har inneburit stora påfrestningar framför allt för de enskilda människorna i samhället. Den har ställt kommuner och stat inför svårbemästrade problem. Företagen har kämpat med avsättningssvårigheter och sjunkande lönsamhet.

Men lågkonjunkturen är kortsiktig. Den varar inte i evighet. Vi har under denna lågkonjunktur hävdat att Sveriges ekonomi i grunden förblivit stark. Det har nu praktiskt dokumenterats i en stark exportuppgång, ett omfattande överskott i handels- och bytesbalansen och en rekordstor valutareserv.

Export, produktion, ekonomisk tillväxt har tagit fart efter några magra år. Under senare tid har vi också kunnat inregistrera framgångar i kampen mot arbetslösheten.

Men några områden har inte följt med i uppgången. Det gäller framför allt den privata konsumtionen, och det gäller kommunernas investeringar.

Det stod därför klart för regeringen att det trots den intensiva konjunkturuppgången på exportsidan och trots den växande bristen på yrkeskunnigt folk till industrin ändå fanns ett utrymme för ytterligare ekonomisk expansion. Underlaget för denna bedömning kom fram under förhösten.

Det är varje regerings skyldighet att utnyttja framstegets möjligheter. Men det förutsätter att regeringen har en enhetlighet i bedömningen och inte är svag och splittrad. Det som ger handlingskraften är inte regeringsmakten eller tillgången till expertis. Det är i stället den politiska viljan och helhetssynen som åt en regering ger handlingskraft -- inte tvärtom.

Det intressantaste är hur vi utformat åtgärderna. Där ligger en politisk helhetssyn.

Vi intensifierar kampen mot inflationen. Prisstegringarna är ett gissel som de senaste åren drabbat alla länder. Och det är inte någon lätt uppgift att bekämpa prisstegringarna när inflationen härjar i vår omvärld. Vi ligger i botten av prisstegringsligan. Det är en god prestation.

Kampen mot prisstegringarna innefattar fortsatt prisstopp på viktiga baslivsmedel och prisstopp på trävaror för att hålla tillbaka byggkostnaderna. Genom att justera bostadstilläggen begränsar vi effekterna av hyreshöjningarna för barnfamiljerna.

Prisstoppet på livsmedel har visat sig vara en effektiv väg att hålla tillbaka höjningar av matpriserna. Bönderna får sina förbättringar direkt

Onsdagen den
7 november 1973

Allmänpolitisk
debatt

över budgeten.

Vi har här slagit in på en delvis ny linje när det gäller prispolitiken på livsmedelsområdet. Det har stor betydelse för löntagargrupperna, för barnfamiljerna och för pensionärerna. Den metod vi använder är ur nästan alla synpunkter överlägsen andra förslag som förts fram.

Den är inte så kostsam som en allmän momsänkning eller ett borttagande av momsen på maten.

Den har trots detta givit påtagliga resultat på prisutvecklingen.

Den innebär att vi håller tillbaka prisstegringen på just de livsmedel som är betydelsefulla ur kostsynpunkt och för familjerna. Vi behöver inte, som fallet är om man tar bort matmomsen över lag, sänka priserna på läskedrycker, på snack, på konditorivaror, på lyxartiklar osv. med hundratals miljoner kronor för att åstadkomma ett 25 öre lägre mjölkpris.

Både fördelningspolitiska och kostsynpunkter talar sålunda avgjort för den linje regeringen valt.

Och vidare.

Vi vill åstadkomma en ökad sysselsättning.

Arbetet är grundvalen för människornas trygghet. Arbetet är också grundvalen för vårt samhälles sociala framåtskridande.

Sverige har under arbetarrörelsens ledning åstadkommit kanske mera på sysselsättningsområdet än något annat land. Men vi kan inte vara nöjda med de framsteg vi gjort. Ty under senare år har vi mött en ny situation på sysselsättningsområdet som kräver nya grepp och ökad planmässighet i handlandet. Regeringen har haft överläggningar med LO om en sysselsättningsplan, en utformning av sysselsättningspolitiken. Inom kort skall vi träffa TCO och SACO för liknande överläggningar. Vi återkommer också på det parlamentariska planet.

Vi har hävdat och vi fortsätter att hävda att full sysselsättning, arbete åt alla skapar man inte genom att passivt lita på marknadskrafterna, genom ensidigt generella åtgärder, genom att sprida ut skattelättnader och subventioner över onda och goda, över företag som har brist på folk och redan goda vinster.

Vi har hävdat och vi fortsätter att hävda att samhället har ett övergripande ansvar för sysselsättningen, och samhället får därvid inte i sitt handlande bindas av några liberala eller konservativa dogmer om att den ekonomiska marknadens frihet till varje pris skall värnas. Omsorgen om människans trygghet skall i stället vara vägledande.

Huvudpunkterna i vår sysselsättningspolitik är:

Vi skall bygga ut industrin med en aktiv näringspolitik. Norrbottens Järnverk, varven, AP-fondernas medverkan, samarbetet med Algots och Eiser är exempel.

Vi skall med regionalpolitiken, skatteutjämning, praktiskt satsa på de delar av vårt land där arbetstillfällena är få.

Vi skall arbeta för kvinnornas rätt på arbetsmarknaden, för jämställdhet mellan män och kvinnor.

Vi måste skapa arbetstillfällena som passar människorna, inte arbetstillfällena som sliter ner, som är otrygga och medför hälsorisker.

Vi skall hjälpa de människor som behöver samhällets stöd -- de äldre,

de som har något handikapp och de som först behöver utbildning innan de kan ta ett arbete.

Ett av de stora problemen är ju att arbetsmarknaden är splittrad. Det är brist på folk, därför att de som nu söker jobb inte kan eller vill ta de lediga arbeten som finns. Det är brist på arbetstillfällen därför att det är ont om arbetstillfällen på just de områden dit de nya grupperna på arbetsmarknaden söker sig.

Arbetet och människan måste finna varandra. Det betyder bl. a. att man måste vara beredd att anpassa arbetstillfällen och arbetsplatser efter de förutsättningar och krav som människan har. Men att passa ihop dem som söker arbete med de arbeten som finns kräver en aktiv arbetsförmedling. Nu prövar vi genom regeringens förslag nya metoder i den verksamheten.

Att passa ihop människor och arbetsplatser ställer över huvud taget krav på en rörlighet på arbetsmarknaden – yrkesmässig och geografisk. Vårdbiträdet kanske vill utbilda sig till sköterska om chansen ges. Då kan en annan ta hennes jobb. Det är ju inte säkert att de som just nu söker ett arbete passar bäst på precis de jobb som just nu är lediga. Vi skall därför inte tala nedsättande om omskolning och utbildning, inte ta bort flyttningsbidragen. I stället skall vi – i den fulla sysselsättningens namn -- gå den motsatta vägen och satsa på en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det sker i regeringens förslag.

Vi skall bygga ut den offentliga sektorn.

Regeringens förslag till höstriksdagen ger – om de antas – många nya arbetstillfällen. De ger också en ökad social välfärd.

Denna ökade sociala välfärd är en stor vinst för vårt samhälle. Den hjälper kvinnor som vill gå ut på arbetsmarknaden. Det betyder mycket för de gamla och för de handikappade att få bättre möjligheter till hjälp i hemmet. Vi kan göra vårt samhälle barnvänligare.

Vi vill sålunda skapa ökad sysselsättning och en höjd välfärd. Och vi tror att dessa målsättningar kan gjutas samman till en enhetlig politik, där strävandena efter en höjd välfärd, en ökad sysselsättning och ekonomiska framsteg och slagkraft stödjer varandra. Instrumenten att åstadkomma detta är en aktiv näringspolitik, en förnyelse av arbetslivet och en utbyggd offentlig sektor.

Den aktiva näringspolitiken skall förstärka vår industriella slagkraft. Då kan vi värna om den industriella sysselsättningen, öka konkurrenskraften och höja produktionen, exportera och få ekonomiskt utrymme för en bättre samhällsservice.

Förnyelse av arbetslivet är nödvändig av ekonomiska skäl, och den är socialt motiverad. Ty därigenom blir industriarbetet på nytt lockande, produktionen kan bli bättre, hälsan kan skyddas och människor kan få ett större inflytande. Skall vårt samhälle som helhet präglas av demokratis ideal, av välfärd och gemenskap, då måste också arbetslivet få prägel av dessa värderingar. Människans frigörelse i vår tid är i hög grad en fråga om arbetslivets förnyelse.

En utbyggd offentlig sektor skapar slutligen fler arbetstillfällen och bättre sociala förhållanden.

Därmed hänger politiken samman. De olika inslagen är beroende av

varandra.

En av de grundläggande svagheter i en traditionell borgerlig ideologi är att den ser en motsättning mellan det socialt rättfärdiga och det ekonomiskt rationella, mellan den offentliga sektorn och den industriella produktionen.

Man räknar den offentliga sektorn som en tärande del, som en belastning på vår ekonomi i stället för som en väsentlig förutsättning för vår ekonomiska slagkraft och för den fulla sysselsättningen.

Man tycks på en del håll fortfarande anse att den offentliga sektorn möjligen kan byggas ut i nödfall, när tvingande skäl föreligger. Näringslivets lönsamhet är man beredd att höja med motivet full sysselsättning. Den offentliga sektorn är man däremot inte beredd att bygga ut av sysselsättningskäl.

Herr Bohman lanserade i dag ett slagord – den nya individualismen. Vad finns det för konkret innehåll i detta? För att hitta svaret på den frågan får man gå till moderaternas motion, där de säger att den offentliga sektorn inte får byggas ut, för man skall bekämpa den nya otryggheten och befrämja den nya individualismen genom att inte bygga ut den offentliga sektorn. Det är konkret vad moderaterna säger. De kritiserar också de förslag som vi har lagt fram i år.

Tag det fortfarande rent konkret! Med vårt förslag får vi 7 000 fler hemsamariter, som kan gå och besöka gamla människor i deras hem och hjälpa dem så att de kan bo kvar. Skall man säga till dem: "Det här innebär ju en utbyggnad av den offentliga sektorn. Det är *mot* den nya individualismen, så det bör man egentligen inte göra." Är det inte så att de gamla människorna känner sitt värde öka när vi gemensamt hjälper dem till rätta på ålderns dagar?

Det är likadant med utbyggnaden av daghem och familjedaghem. Den är en fara för individualismen, säger man. Men tror ni att de kvinnor som därigenom får barn tillsynen ordnad, de förskollärare som får jobb, känner sin individuella frihet hotad? Innebär det en ny otrygghet och ett hot mot individualismen om vi skapar bättre miljöer i skolorna eller bättre bostadsmiljöer i de områden som snabbt byggdes upp på 1960-talet?

Den nya individualismen, som herr Bohman talar om, innebär ju bara detsamma som en annan statsman, som jag inte skall namnge, sade i början av året: "Tänk framför allt på dig själv." Men ett samhälle där man bara tänker på sig själv kan inte bestå och utvecklas. Ett samhälle kan bara utvecklas i gemenskap mellan människor. Där går den enkla ideologiska skillnaden.

Visst skall vi ha en stark och slagkraftig industri. Visst skall vi sätta in våra krafter på att få fram nya arbetstillfällen även i industrin. Men vi behöver flera hundra tusen nya jobb om alla som vill det skall få ett arbete. Det kan vi inte klara enbart på industrisidan. Det skulle betyda en ökning av antalet anställda inom industrin med kanske 30–40 procent. Under 1960-talet har antalet industrissysselsatta varit i stort sett oförändrat samtidigt som industriproduktionen nära nog fördubblats. Och 1960-talet var inte något dåligt årtionde för industrin.

Vi är på väg in i det postindustriella samhället. Vi bör i det samhället

inte ställa varuproduktion och tjänsteproduktion mot varandra. Vi bör i stället se till helheten.

Industrin är basen för vårt lands ekonomiska liv. Men det blir samtidigt allt viktigare för vår välfärd att människor kan hjälpas åt att göra tillvaron bättre för varandra.

Våra ekonomiska möjligheter är inte obegränsade. Vi strävar efter ekonomisk effektivitet. De villkoren kommer vi att få leva under även i framtiden. Det gäller även den offentliga verksamheten. Framför allt har bristen på folk varit utpräglad.

Sjukhusen är moderna och effektiva, rikt utrustade med medicinsk apparatur. Våra skolor är nybyggda, använder moderna pedagogiska hjälpmedel. Ute i kommunerna står sporthallar, simbassänger, moderna lokaler för olika ändamål.

Många gånger har man vittnat om det opersonliga i våra samhällliga institutioner. Med mer personal på sjukhusen, i daghemmen, i skolorna skulle man kunna åstadkomma en bättre service och en vänligare atmosfär.

Det finns en känsla av främlingskap i det moderna, effektiva, tekniska samhället. Att brygga över detta främlingskap och i stället skapa en ny gemenskap mellan människor är en av vår tids stora uppgifter. Och en av vägarna till denna nya gemenskap är utan varje tvivel en utbyggd social välfärd.

Inför 1960-talets stora expansion på utbildningens område uttrycktes på många håll oro inför möjligheten att kunna intressera ungdomen för utbildningar som leder till vårdsektorn och olika samhällstjänster. Dessa farhågor har helt kommit på skam. Tillströmningen till dessa utbildningsvägar är större än till några andra.

Jag tror inte det enbart beror på att ungdomen förväntar sig hyggliga arbetsvillkor och sysselsättningsmöjligheter. Det speglar också en strävan till kontakt och gemenskap, en vilja att tjäna andra människor. Det är i så fall ett utomordentligt hoppfullt tecken, som vi måste försöka möta. Det finns desto större anledning härtill eftersom vi här finner stora behov av förbättring, av en höjning av kvaliteten i de tjänster som samhället bjuder människorna. Och det är självklart att vi därvid också skall dra nytta av den konstruktiva kraft som folkrörelserna innebär i det svenska samhället.

Jag har talat om hur vi skall skapa arbete, välfärd och gemenskap. Egentligen handlar allt detta om demokratins vitalitet och styrka. Det är väldigt viktigt att förnya demokratins former och värna om de grundläggande rättigheterna. Men jag har många gånger betonat att demokratin också har en social innebörd, att den måste visa handlingskraft. Det är särskilt viktigt i nuvarande skede, där så många människor upplever teknikens risker, känner osäkerhet inför framtiden, ställer sig frågande inför många av den moderna civilisationens yttringar.

Ett samhälle där människor upplever gemenskap – med sina medmänniskor, med sitt arbete – det är ett samhälle där demokratins ideal lever ute i vardagen. I samhällen med starka auktoritära inslag, med stora klasskillnader eller med ett elitistiskt förakt för vanliga människors skräplighet, där kan man aldrig skapa gemenskap.

Ett av människors mest grundläggande krav är längtan efter större inflytande. Låt oss utan större omsvep erkänna att även i en så stabil demokrati som den svenska behöver det folkliga demokratiska engagemanget breddas och förstärkas. Det är svåra problem. Men det är samtidigt en stor chans. Möjligheten att styra den tekniska och ekonomiska utvecklingen, att behärska marknadskrafterna, att föra in vidare, sociala målsättningar i produktionen, att bygga på en ny gemenskap ligger i en ytterligare demokratisering av vårt samhälle. Den måste gälla alla områden: arbetsplatserna, de ekonomiska besluten, den offentliga sektorn.

Det jag sagt speglar därmed också ett starkt förtroende till den demokratiska reformismens möjligheter som ett instrument till social förändring.

Vilka möjligheter och förutsättningar finns det i riksdagen att samlas kring dessa målsättningar? Det vet jag uppriktigt sagt inte. Det vet jag inte redan av det skälet att politiken i en demokrati aldrig kan vara fråga om en monolog, utan det är en dialog, i bästa fall ett samtal där för all del rösterna ibland kan bli så många att det är svårt att urskilja de bärande tonerna.

Det finns en tendens att skildra politiken nästan uteslutande som ett maktspel. Pjäserna flyttas, stöt utdelas och kontrastöt förbereds. Ur detta perspektiv blir politiken en något egendomlig trandans med strikt bestämda turer av alltför kända agerande på scenen.

Men naturligtvis handlar politiken om makt. Ty makten blir en nödvändighet för den som vill skapa någonting, för den som vill förverkliga sina idéer. Därav följer att den demokratiska politikens uppgift är att uträtta någonting till förbättring av människors villkor och i syfte att fördjupa gemenskapen i samhället. Hur detta skall ske kan det finnas många olika uppfattningar och idéer om.

Människorna ser inte i första hand till parlamentet av intresse för bataljerna, ordväxlingarna, de olika partiernas taktiska och strategiska dispositioner, även om allt detta är en nödvändig och naturlig del av riksdagens liv. De förväntar sig framför allt handlingskraft och resultatet i de frågor som de upplever som väsentliga.

Jag har i mitt inlägg sökt redovisa några av socialdemokratins viktigaste målsättningar, några av de skäl som medför att vår rörelse upplever det som viktigt att ha politiskt inflytande och möjligheter till handling. Jag kan inte bedöma om och när i denna och kommande riksdag vi kommer att nå fram till sprängpunkter och skiljelinjer i vårt arbete, om och när vi kommer att kunna samla breda majoriteter bakom riksdagens beslut, även om detta naturligtvis är min förhoppning. Svaret på den frågan kan endast erfarenheten ge. Men kravet på en riksdag som är beredd till handling i för människorna väsentliga frågor reser sig med oavvislig styrka.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! De få minuterna gör att jag måste hoppa litet i den disposition som herr Palme hade i sitt tal.

Det är rätt anmärkningsvärt att statsministern nu – vi hörde det aldrig före valet – jämför valresultat med SIFO-undersökningar. Före valet var han lika noga som jag med att jämföra valresultat med valresultat och opinionsundersökningar med opinionsundersökningar. Det finns bara den möjligheten. Statsministern säger att socialdemokraterna hämtat upp ett försprång. Vad har man hämtat upp sedan 1970 för socialdemokraternas del?

Statsministern försöker sedan ironisera över mitt påstående och omdöme att mittenpolitiken utgör ett kraftfält i svensk politik. Liksom jag gjorde före valet måste jag också nu påminna statsministern om att han gång efter annan går vid sidan om verkligheten när han beskriver den politiska utvecklingen. Verkligheten är den att väljarna före valet fick klart besked om att mittenpolitiken skulle utgöra grunden för en ny regeringspolitik. Herr Bohman anslöt sig till detta. Efter valet gäller samma sak – jag sade det tidigare i dag – att mittenpolitiken bildar grunden för en ny regeringspolitik. Det är i den situationen som statsminister Palme i sitt nya regeringsunderlag måste räkna in vänsterpartiet kommunisterna, även om vpk här i kammaren inte lämnar några som helst fullmakter. Inför den situationen ojar sig statsministern över andras maktbegär!

Herr Palme hade synpunkter på vad ett avvecklande av matmomsen skulle innebära. När det gällde sötsaker och liknande tyckte han inte det var så väsentligt. Vi har för vår del heller aldrig anvisat den vägen. Vi har sagt att ett avvecklande av momsens på de viktigaste livsmedlen bör ske steg för steg, och på den vägen kommer vi att fortsätta. Det lär inte vara möjligt att arbeta med prisstopp som ett permanent inslag i svensk politik. Jag kan inte se någon möjlighet att lösa frågan med avlösning av det nuvarande prisstoppet med mindre än att man vidtar åtgärder av det slag som jag har beskrivit. Ur barnfamiljernas synpunkt och ur de människors synpunkter som har låga inkomster är det väsentligt och bland det mest angelägna att momsens på de viktigaste livsmedlen avvecklas.

Statsministern hade i sitt anförande ett avsnitt om näringspolitiken. Han säger att man skall satsa på en aktiv arbetsmarknadspolitik, bygga ut den offentliga sektorn, inte sprida samhällets stöd till onda och goda, och han summerar: Vi skall fortsätta näringspolitiken för att ge arbete åt alla. Men det märkiiga är att statsministern nu lika litet som före valet talar om vilken ny näringspolitik som regeringen avser att föra. Han säger alltså att man skall fortsätta näringspolitiken – och det är ju fullt klart att den gamla näringspolitiken har misslyckats. Den politiken har fått ett dåligt betyg av väljarna.

Det har här i riksdagen aldrig rätt några egentliga meningsmotsättningar om nödvändigheten av att driva en aktiv arbetsmarknadspolitik. I varje fall har inte jag uppfattat det så. Situationen har emellertid varit den att när olyckan väl har inträffat och människorna står arbetslösa, då har det varit stor politisk enighet om att samhället måste gripa in och via

arbetsmarknadsmyndigheterna ordna arbete. Frågan är om det inte är viktigt att bestämma sig för att flytta åtgärderna ett steg längre fram, att låta dem vara av mer förebyggande natur, att inte lägga huvudvikten vid att reparera en redan inträffad skada som ingen kan vara glad åt.

Jag har för centerns del omvittnat nödvändigheten av att bygga ut den offentliga sektorn, något som också har omvittnats från andra håll. Men alla vi som har den uppfattningen ställs ändå inför verkligheten. Det är ju inte länge sedan regeringen fann det angeläget att komma överens med kommunerna om att dessa icke skulle vidtaga några skattehöjningar. Jag tror att kommunalfolket själva skulle ha kommit till den uppfattningen. Den överenskommelsen eller rekommendationen till kommunerna har emellertid inneburit att deras förmåga att arbeta vidare inte har varit densamma som under tidigare delen av 1960-talet. Men vi kommer aldrig ifrån att det måste finnas ett samband mellan industrin och serviceverksamheten och den offentliga sektorn. Fler jobb inom industri och servicenäringar lägger en god grund för större aktivitet när det gäller den offentliga verksamheten. Det är den inriktningen centerns näringspolitik har.

Sedan hoppas jag att statsministern i sitt nästa inlägg vill reda ut regeringens roll i cementfusionen.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju nästan Strängska dimensioner på statsministerns inlägg, men jag skall nu försöka att pressa ihop min kommentar av ett par punkter i det till några minuter.

Statsministern anförde med gillande ett citat där det hävdades att vi hade ett krossat folkparti. Jag är litet rostig i halsen, det skall jag medge, men det beror på höstluften och inte på valet. Folkpartiets organisation och folkpartiets medlemskader är intakta. Vi arbetar vidare. Vi är inte knäckta och inte krossade. Men vi har lidit ett allvarligt nederlag.

Ett avsnitt av IB-debatten måste jag ta upp. Herr Palmes sätt att svara på en av mina tre frågor kunde ge en felaktig bild av min inställning. Jag känner precis samma avsky som statsministern för den låtsasjournalistik som arbetar med spionkameror och med hemliga mikrofoner. Men man försvarar ju inte *sättet* att komma åt uppgifter därför att man ställer frågor om de påståenden som har kommit fram. Det är för att förtroendet för det politiska livet inte skall skadas som jag menar att statsministern kan hjälpa till att rensa luften. Min fråga var konkret: Har det från kanslihuset till det socialdemokratiska partiet eller dess ungdomsförbund vidarebefordrats uppgifter som kommit fram ur under rättelsetjänsten? Det är ju alldeles uppenbart att detta är tron hos dem som har författat anklagelseskrifterna. Andan i dessa skrifter kunde inte missförstås av statsministern. Nu blev det ett ganska begränsat svar, men jag skall välvilligt tolka svaret som det kategoriska förnekande jag begärde.

Nu kan den frågan ställas: Skall man syssla med den unkna luften i sådana här anklagelseskrifter? Vi skall inte vifta bort den oro och den indignation som rader av socialdemokratins och liberalismens ledande skribenter har visat inför offentligheten under de gångna veckorna. Om

en av socialdemokratin ledande kulturarbetare säger att han känner en olust inför tanken att behöva stå och kräkas över en valsedel vid nästa val och härleder det direkt ur sina personliga läsupplevelser i de här skrifterna, så är det ingenting som vi bara skall föra åt sidan, utan då skall vi försöka att på punkt efter punkt gå igenom det.

Statsministern och jag har såvitt jag förstår i stort sett samma uppfattning om hur en sådan granskning skall gå till. Jag har icke dragit fram några sådana anklagelser därför att jag själv skulle tro på dem utan för att bidra till ett verkligt samtal av den typ som statsministern själv sade sig önska. Den medvetna lögnen kan aldrig godkännas som underlag för samhällskritik.

Men när vi nu har denna gemensamma grund tycker jag också att jag kunde få svar på mina två andra frågor. Den ena var: Är det regeringens avsikt att söka begränsa underrättelseverksamheten så mycket som möjligt i fråga om personal och arbetsomfång? Den andra frågan gällde: Kommer massmedieutredningen som lämpligaste organ att få inte bara arbetsmaterialet från justitiedepartementet och justitieombudsmannen utan även det som har förts fram från Pressens samarbetsnämnd för att genomlysna de förstärkningar som kan göras av anonymitetsskyddet och skapa bättre garantier vid kommande undersökningar?

Sedan har jag en ny fråga som föranletts av något som statsministern yttrade i sitt anförande. Det gällde sysselsättningsplanen. Vi fick nu veta att den skall tas fram även på det parlamentariska planet. Det vore bra att få veta om det nu betyder att vi får den parlamentariska utredning som vi begärde i våras eller om det blir proposition direkt. Det har en viss betydelse för den fortsatta debatten.

Herr Palme gjorde i slutet av sitt inlägg några viktiga proklamationer. En tes var att socialdemokratin ensam skulle ha fått försvara viktiga värden i samhället, t. ex. det moderna industrisamhällets fördelar. Jag tror inte bilden är helt riktig. Men i den mån socialdemokratin framträtt med ett sådant brett försvar kan det nog hända att det varit för passivt. Nog dröjde socialdemokratin väl länge att gå i närkamp med miljöproblemen, och det totala ointresse ni under valrörelsen visade för energi-problemen röjer ju att ni fortfarande betraktar detta som en andrahandsfråga.

Min andra kommentar gäller den offentliga sektorn, som spelade en stor roll i slutavsnitten. Det är självklart att det finns ett direkt samband mellan den offentliga sektorns storlek och den sysselsättning vi kan åstadkomma. Det fick vi ett drastiskt exempel på när kommuner och även staten under de senaste två åren måste skära ned nyanställningar och dra in tjänster. Men samtidigt är det klart att lika litet som företagens produktion är något självändamål kan den offentliga sektorns verksamhet vara det. Där måste, såsom skymtade i herr Palmes inlägg, människornas behov och efterfrågan vara avgörande, och de är sannerligen så stora att de ingalunda ännu är täckta. Men det som inte kom med i bilden var den finansiella sidan, som är så helt avgörande. Där borde det sägas ut från regeringsbanken att förutsättningen för att den offentliga sektorn skall kunna byggas ut är att vi får ett bättre fungerande och expansivt näringsliv. En andra förutsättning är att vi äntligen får ett rättvisare

fungerande skattesystem. Därvidlag var ni sannerligen inte beredda att göra några verkliga eftergifter före valet. Skall vi hoppas att den nya insikten kommer i kväll när finansministern går in i debatten?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! I inledningen till sitt anförande kritiserade statsministern en uppfattning som han påstod hade kommit till uttryck, att "politik för social utjämning och rättvisa" skulle vara oförenlig med demokrati. Jag ansluter mig till hans kritik: En sådan politik är tvärtom en förutsättning för demokrati. Utan social trygghet finns det inget underlag för demokratisk utveckling. Så långt är vi eniga, men inte längre.

I sin bedömning av valresultatet gav herr Palme uttryck för en mycket besynnerlig logik när han å ena sidan gjorde gällande att den omständigheten att mittpartierna förlorat fem mandat var en "oerhörd tillbakagång" medan det däremot var en "stor framgång" när socialdemokraterna hade förlorat sju mandat. Hur går det räknestycket och den logiken ihop?

Jag ägnade inte hela mitt anförande men åtminstone en del av det åt socialdemokratin – och varför skulle jag inte göra det? När valresultatet visar att socialdemokraterna har fortsatt att gå tillbaka, att regeringspartiet förlorat sitt parlamentariska underlag men herr Palme ändå fortsätter att regera, är det då besynnerligt att man uppehåller sig vid socialdemokratin?

Men vad var det jag *egentligen* talade om? Jo, det var hur vardagsmänniskorna upplever socialdemokratin, den socialdemokratiska politiken och följderna av denna. Det var i det hänseendet som socialdemokratin kom in i bilden. Och här föreligger en klar olikhet i grundsynen mellan oss och socialdemokratin. Vi hävdar individen som den primära faktorn medan ni hävdar kollektivet – låt vara som skydd för individen. Vi ställer den enskildes handlingsfrihet mot den byråkrati som ständigt måste växa ut i takt med att man bygger ut den offentliga sektorn. Det innebär inte att vi tar avstånd från en offentlig sektor eller behovet av att bygga ut denna, det är fråga om takten i utvecklingen. Den måste stå i relation till de resurser vi själva bygger upp. Vad jag talade om och tror är att människorna i vårt samhälle i dag starkt upplever ett främlingskap inför den utveckling som pågår, ett främlingskap som ibland erkänns men ofta förnekas av socialdemokraterna.

Jag vill ur Olof Palmes anförande citera följande rader: "Ett av människors mest grundläggande krav är längtan efter större inflytande." Ja, det är alldeles rätt. Men hur tillgodoses detta krav i praktiken? Hur mycket inflytande får människorna i den socialdemokratiska politiska utvecklingen i vårt samhälle? Är högsattesamhället ett uttryck för behovet av att ge den enskilde medborgaren ett större inflytande? Den andra sidan av en starkt växande offentlig sektor – det har mina vänner på oppositionssidan också vitsordat – är ju större krav på skatter, på en utbyggnad av maktapparaten och en minskad handlingsfrihet för den enskilde som fri och ansvarstagande medborgare. När vi har ett skattesystem som är så beskaffat att det i dag inte lönar sig att få en 10-procentig lönehöjning och att vi i stället befinner oss i ett sämre läge

när året är slut, då har någonting gått åt skogen.

Vi har mot den här bakgrunden, statsminister Olof Palme, hårt kritiserat de svenska marginalskatterna, och vi har blivit avhånade för vår kritik på den punkten. Nu äntligen, i samband med det s. k. stimulanspaketet, ger ni skatteutredningen direktiv att bringa ner marginalskatterna. Nu äntligen erkänner ni att vi haft rätt, att vår kritik i detta hänseende varit befogad. Men hur långt kommer tillrättaläggandet att gå? Kommer vi inte även i fortsättningen att få uppleva en ständig ökning av skattebelastningen i vårt land? Det har ju ännu aldrig inträffat att den socialdemokratiska regeringen vidtagit en skatteåtgärd som har lett till sänkt totalbeskattning -- tvärtom.

Jag talade nyss om de många oro inför den rasing av värderingar, av mycket av vad människorna anser vara väsentligt för sin tillvaro, som den socialdemokratiska politiken har varit inriktad på: monarkin, kyrkans ställning bl. a. Skolan är också med i bilden: den otrygghet, den osäkerhet och det främlingskap som många känner inför en utbildningsreform som inte blev vad man väntade, den dåliga skolmiljön. Nu har äntligen socialdemokraterna erkänt att vår kritik även mot skolmiljön varit berättigad. Och nu, i efterhand, vill man vidta förbättringsåtgärder även här.

Är inte den oro som följer med arbetslösheten också betecknande för dagens samhälle? Och varför har vi fått den höga arbetslösheten? Inte beror det på de utländska konjunkturerna utan på den hemmamarknads politik som ni har bedrivit. Det är en felaktig näringspolitik, det är bristen på lust att stimulera företagsamheten som har lett till att företag i ökad utsträckning slagits ut. Och i takt därmed har enskilda människor också slagits ut. Antalet nedlagda företag har varit större än antalet nytillkomna företag.

Konfrontationen på markpolitikens område. Man urholkar äganderätten systematiskt och skapar på det sättet osäkerhet för enskilda människor. Det är också ett uttryck för överhetens syn på den enskilde.

Det är de här konsekvenserna, och många, många andra, av den socialdemokratiska politiken som jag har velat belysa när jag här har tagit upp den socialdemokratiska politiken till kritisk granskning.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är bekant att vårt parti är kritiskt mot många tendenser och företeelser i det nuvarande samhället, men när man hör herr Bohman utveckla sin kritik måste man protestera. Den person som säger att genomsnittsmedborgaren i detta land på grund av det ökade skattetrycket har en större ofrihet än för låt oss säga 40 år sedan, han måste ju ha kommit väldigt snett i betraktelsesättet och politiken.

Så till IB-affären. Det är två centrala punkter i kritiken mot IB:s verksamhet som inte har kunnat motbevisas.

För det första: IB bedriver och har bedrivit en verksamhet som strider mot den officiellt uttalade neutralitetspolitiken. IB har samarbetat främst med västliga underrättelseorganisationer. Dess verksamhet riktas främst mot de socialistiska staterna och mot t. ex. arabstaterna, vilka står i konflikt med de imperialistiska staternas intressen. Detta har inte kunnat motbevisas.

För det andra: IB bedriver en verksamhet inom Sverige som riktar sig mot vänsterorganisationer. Det förs vissa register över aktivister i sådana organisationer. Man skickar in agenter och medlemmar i vänsterrörelser. Detta har icke kunnat motbevisas.

IB:s verksamhet är politisk. Dess verksamhet riktar sig mot neutraliteten men också mot dem som vill omvandla det svenska samhället till socialism. Det är nödvändigt att allmänheten får kunskap om att denna verksamhet bedrivs.

De som är ansvariga för denna verksamhet kritiserar nu de journalister, som avslöjat verksamheten, för deras metoder. Metoder för journalistiskt arbete kan och måste diskuteras, men en sådan diskussion får inte användas för att komma ifrån det väsentliga, nämligen den verksamhet som bedrivits av den hemliga militära underrättelseorganisationen.

Man skulle vilja ställa en samvetsfråga till alla riksdagens ledamöter: Hur många av er hade vetat någonting om IB och dess verksamhet om inte Jan Guillou och Peter Bratt publicerat sina artiklar? Klart är att svenska folket inte vetat någonting alls. Hade det varit att föredra? Vi svarar ett bestämt nej.

Statsministern vill fortfarande bagatellisera den upprördhet över IB-affären som finns även bland många av hans partivänner. Jag tror att det är en farlig och felaktig position som herr Palme därvid väljer. Om det inte anses förmätet av mig att ge råd till statsministern, vill jag säga: Tillmötesgå det växande kravet – nu också från Stockholms Arbetarekommun – på en parlamentarisk fempartikommission för att undersöka alla aspekter av IB-affären.

Statsministern gjorde en kort reflexion om valresultatet med anknytning till en diskussionsartikel i Ny Dag. Jag vill först säga att när det talas om att vi kände glädje över valresultatet så är det alldeles riktigt. Jag har sett kritik i några tidningar som säger: Ni vann ju bara två mandat. Fanns det verkligen skäl till så stor glädje över detta? – Nej, det var en begränsad framgång. Men vår glädje över valutgången kom sig naturligtvis främst därav att vi även med denna begränsade framgång kunde snuva de borgerliga partierna på det som de redan hade intecknat, nämligen regeringsmakten, och då tyckte vi att vi hade stora skäl att vara glada.

Nu refererar herr Palme till denna artikel och instämmer tydligen i påståendet i den att vår framgång främst skulle ha skett bland studenter och akademiker. Jag tror inte det är riktigt. Nu är det visserligen bra om man bryter det tidigare massiva borgerliga inflytandet bland studenter och akademiker. Det har skett ett visst uppsving för vpk i dessa kretsar, där vi tidigare haft ett mycket ringa inflytande. Men räknat i röster är det inte många tusen i tillskott. Våra 275 000 röster kommer helt väsentligt från lönarbetarna. Man kan titta på en hel rad områden, jämte dem som herr Palme anförde, för att bevisa denna sista tes. Titta på valutslaget i Maria och Katarina församlingar här i Stockholm – typiska arbetarstadsdelar. Ta valresultatet i den nyc bostadsministerns kommun, Tyresö, i Haninge, i Botkyrka, där det främst bor unga familjer och där socialdemokratin gick starkt tillbaka. Titta på Västmanland, ett genuint arbetar-distrikt, där vpk tog ett av sina nya mandat. Då tror jag att herr Palme har skäl att fundera litet på den tes som han något lättfärdigt

instämde i.

När det gäller matpriserna vill jag göra den reflexionen efter herr Palmes tal att regeringen ju inte har kunnat sänka dem. Men man har hållit tillbaka prisstegringen på vissa varor, och det har varit ett viktigt steg. Det finns ingenting som hindrar att man slopar moms på enbart baslivsmedel och inte på lyxbetonad livsmedelskonsumtion. Den vägen går det att följa, om man nu inte vill ta bort momsen på hela livsmedelsförbrukningen, och den vägen skulle leda till en verklig sänkning av priserna, vilket är det som allmänheten i dag begär.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Herr Hermansson gjorde två påståenden. Det har inte anförts några belägg för att de är riktiga.

Det första påståendet var att den militära underrättelsetjänsten skulle bedriva en verksamhet som står i strid med vår neutralitetspolitik. Det är fullständigt klart att dess syfte är att tjäna svensk utrikespolitik och svensk neutralitetspolitik. Det som har framförts är endast påståenden från personer, som i andra avseenden har visat sig utomordentligt litet trovärdiga, om att underrättelsetjänsten inte skulle ha följt direktiven härvidlag. Jag måste därför med skärpa tillbakavisa herr Hermanssons påstående intill dess någon kan bevisa motsatsen. Vi har icke kunnat finna att underrättelsetjänsten har svikit förtroendet på den här punkten.

Det andra påståendet var att underrättelsetjänsten registrerar och infiltrerar vänsterorganisationerna. Herr Hermansson kan icke undgå att känna till att 1969 gjordes för det första en klar boskillnad mellan den militära underrättelsetjänsten och den verksamhet som polisen ägnar sig åt och för det andra förbjöds all s. k. åsiktsregistrering inom olika myndigheter. Herr Hermanssons påstående på denna punkt är således klart felaktigt. Vi har icke kunnat finna några bevis som skulle tyda på motsatsen.

Båda dessa punkter granskas av försvarsutskottet. Jag tycker att försvarsutskottet är en parlamentarisk kommitté, och därför har jag inte sett några sakliga skäl för en annan form av parlamentarisk granskning.

Vad som hänt inom Stockholms Arbetarekommun är ju en partifråga. Det är litet besvärligt i ett parti som har den sociala rekrytering som vårt, med folk som börjar sina jobb kl. 6 på morgonen, att genomföra en votering nära midnatt; det visade sig att det var ytterst få som då var kvar. Det är ett problem som vi ständigt kämpar med, men å andra sidan är det en väldig styrka för ett parti att i sina beslutande organ ha personer som står direkt ute i yrkeslivet. Då kommer vi emellertid också att mer och mer få anpassa mötesverksamheten därefter.

Till herr Helén vill jag säga att enligt min mening skall underrättelsetjänsten vara så liten som det över huvud taget är möjligt. Vi har redovisat siffran med viss tveksamhet, därför att det är självklart att de belopp vi lägger ner på denna verksamhet är oändligt små jämfört med vad inte bara stormakterna utan också många andra länder lägger ner på motsvarande verksamhet. Men det är en målsättning att denna verksamhet måste vara liten. – Jag tror inte att försvarsministern minns fel när han påpekar att det inom den förra försvarsutredningen fanns vissa

Nr 127

Onsdagen den
7 november 1973
Allmänpolitisk
debatt

Onsdagen den
7 november 1973

Allmänpolitisk
debatt

tankegångar från folkpartiets sida att verksamheter av den här typen skulle få ökade anslag. Enligt min mening skall vi undvika detta, för anslagen skall vara precis så stora eller så små som är oundgängligen nödvändigt.

Herr Heléns båda frågor kan jag besvara med ja — det har jag antecknat. Dock kan man vara tveksam om det bör läggas på massmedieutredningen att ändra reglerna för husrannsakan, om vi nu skall göra det, eller om det skall göras i annan form. Men principiellt vill jag besvara herr Heléns båda frågor med ett tveklöst ja.

Sedan är jag också medveten om den oro som råder, och jag har läst vad Karl Vennberg har skrivit. Jag har varit osams med honom en gång tidigare, nämligen 1949, då han i en upprörd artikel anklagade mig för att gå Malans ärenden. Jag svarade då i en ungefär lika upprörd artikel i en annan tidning, och vi klarade ut hela saken ganska snart. Det tror jag att vi kommer att göra den här gången också.

Här är det även fråga om att demokratin skall värja sitt liv. Jag har haft en mycket stark principiell upplevelse av det, när det nu vräks ut massor av beskyllningar och fantastiska anklagelser. I alla de fall som man känner till kan man omedelbart säga att det och det är osanning. I sådana fall som man känner någorlunda till kan man förklara att detta måste vara osanning. Försvarsministern har också på punkt efter punkt kunnat visa att det och det är osanning. Men när sådana beskyllningar förs fram måste vi ändå sätta i gång hela granskningsmaskineriet, och det har vi gjort. Och så länge det maskineriet är på gång måste man ha nerver nog att vänta med sina slutliga omdömen.

Samtidigt är det emellertid så att vi som ansvariga politiker inte får reagera omedelbart och emotionellt, utan vi måste ha rent samvete och en god saklig ståndpunkt som vi är beredda att försvara och utsätta för granskning — utan att genast instämma i vad de människor säger som tar intryck av framkomna uppgifter, ty då är risken stor för politikern i massmediesamhället att han tappar både fotfäste och självförtroende. Politikerna måste så att säga också värja sina liv och stå för det som de anser vara rätt och riktigt. Jag tror också att det i längden är det bästa sättet att möta oro, en oro som jag för övrigt finner fullt förståelig.

Vad herr Fälldin sade är sedan inte mycket att orda om. Jag har inte nämnt några SIFO-siffror, och jag har inte byggt någonting på dem. Men vi kände att vi hade ett kärvt utgångsläge i valet. Vi hade därför gjort vissa egna undersökningar, som visade att vi låg rätt illa till ett år före valet. Och den ende som jag då såg använda SIFO:s siffror var herr Fälldin själv, som sade att man visserligen inte skall tro på opinionsundersökningarna, men skall man tro på dem så har folkpartiet och centern lika många röster tillsammans som socialdemokraterna, och därför spelar moderaterna samma roll som kommunisterna. Herr Fälldin måste väl ändå komma ihåg att han sade så vid åtskilliga tillfällen. Nu visade det sig ju att opinionsundersökningarna hade fel på den punkten. Det hade behövts två folkpartier av nuvarande storlek för att fylla ut utrymmet mellan centerpartiet och socialdemokraterna. Nu fanns inte det.

Till herr Bohman vill jag sedan säga att jag förklarade ju att vi gick tillbaka i valet, men vi klarade anstormningen. Men när herr Fälldin sade

att mittenpolitiken gick framåt så väldigt, så påpekade jag att mittenpartierna har förlorat fem mandat och att det ju inte är mycket till kraftdemonstration! Det var detta i all enkelhet som jag ville säga. Det går mycket väl ihop.

Jag har verkligen inte, herr Helén, sagt att folkpartiet är krossat. Jag läste upp ett citat av en centerpartist som sade att folkpartiet var krossat. Det är skillnad. Skälet till att jag citerade denne centerpartist var inte att han sade att folkpartiet var krossat utan att han sade att det var en stor lycka att det inte blev en borgerlig regering, för då hade moderaterna fått alldeles för stort inflytande. Det glädde mig litet grand, för under valrörelsen försökte jag en och annan gång i all blygsamhet att säga att så skulle bli fallet. Denne centerpartist har alltså bekräftat detta. Herr Helén skall verkligen inte ta illa vid sig av att jag citerar en centerpartist, vars omdömen om folkpartiet även råkat insmyga sig i citatet.

Jag har inte påstått att vi ensamma fick försvara industrisamhället. Men relativt ensamma var vi. Det torde vara ett internationellt erkänt faktum att Sverige var det kanske första land som på allvar tog itu med miljöproblemen, även om vi har ofantligt mycket kvar att uträtta.

Så till herr Bohman! Jag sade att han höll ett tal som bara handlade om socialdemokraterna. Det gjorde han. Sedan uppsteg herr Bohman i replik. Han hade sex minuter på sig, och då talade han bara om socialdemokraterna, och skildrade hur eländigt allt är i samhället och hur eländigt människorna har det. Det har alla högerledare sagt i olika varianter. Det var lika eländigt på Hjalmarsons tid – vardagsmänniskan på egna ben, som ni kanske kommer ihåg, och socialdemokratin som var omodern och ur takt med tiden eller tvärtom. Det säger herr Bohman nu också. Det var ett väldigt tomt vevande av illasinnade ord om socialdemokratin även i denna sexminutersreplik. Där fanns ingenting om vad moderaterna vill. Där fanns *en* konkretisering. Herr Bohman talade om högskattesamhället. Herr Hermansson har redan nämnt att skatterna på många sätt är en orimlig måttstock, men de är alltså det mått som finns på det ökade inflytandet. Om man sänkte skatterna skulle den nya individualismen breda ut sig, enligt herr Bohman. Men om man sänkte skatterna till priset av försämrade möjligheter till hjälp av hemsamariter, till förbättrad skolmiljö, till utbyggnad av barnstugorna, till hjälp åt de sjuka – skulle då individualismen hos dem som tidigare fick vårt gemensamma stöd i den formen öka eller minska? Den skulle naturligtvis minska.

Herr Bohman sade att näringslivet icke är fritt. Men vi har väl långt in i borgerlighetens led omsider lärt oss att det inte innebär någon ökning av den enskildes frihet att marknadskrafterna får härja fritt, utan tvärtom. Om vi inte går in med detta förkättrade kollektiv som herr Bohman talar om och värnar miljön, kommer marknadskrafterna snabbt att fördärva den. Om vi icke går in med arbetsmarknadspolitiken och hjälper människorna till rätta, kommer de att bli marknadskrafternas offer. Mycket av den otrygghet som finns i samhället är ett resultat av marknadskrafter och kommersiella intressen, som samhället, dvs. vi *gemensamt*, får gå in och plåstra om. Herr Bohman vill uppenbarligen ytterligare förstärka vissa marknadskrafters roll i det svenska samhället.

Det är en väg till en ökad individualism för några få.

Sedan säger han: Ja, visst skall människan ha inflytande. För herr Bohman är det här fråga om att man skall ha lägre skatter, primärt för högre inkomsttagare, och mindre restriktioner för marknadskrafterna. För oss är det fråga om en solidaritet – att gemensamt hjälpa dem som av marknadskrafterna hotas av ofrihet. Sedan är det en fråga om att människorna ute i vardagslivet skall få möjligheter att påverka sin egen situation, styra sin tillvaro med hjälp av de initiativ vi har tagit när det gäller arbetsmiljö, anställningstrygghet, paragraf 32 och företagsdemokrati.

Men när herr Bohman talar om frihet är det aldrig om dessa ting han talar. Herr Bohmans tal om frihet blir först en fruktansvärd svartmålning av allt det som socialdemokratin står för och har skapat i det svenska samhället, och därefter blir det en vädjan till den mänskliga egoismen. Jag vill inte alls påstå att inte herr Bohman har rätt att hysa denna uppfattning och kämpa för denna ideologi. Det är alldeles klart att han får göra det, men det vore mer intressant om han försökte presentera sin ideologi dels genom att tala om vad moderaterna vill och inte bara svartmåla andra, dels i form av konkreta förslag, där hans tankegångar kunde avläsas i en någorlunda rimlig praktisk form.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande opinionsundersökningar vill jag säga följande. Det går inte att hitta ett tillfälle där inte min ståndpunkt har varit att man får jämföra val med val och att man möjligen kan jämföra den ena opinionsundersökningen med den andra. Det var också det jag gjorde när jag hävdade att en jämförelse med tidigare opinionsundersökningar skulle visa att de där två krafterna var ungefär likvärdiga.

Men det intressanta är det helt medvetna felcitrat som statsministern gjorde. Jag kan inte förstå det på annat sätt, eftersom statsministern har tillgång till mitt manuskript, som jag följde ordagrant. Statsministern sade att jag skulle ha stått här och talat om mittenpolitikens framgång i valet. Jag har inte sagt så, men det var med den formuleringen som statsministern byggde upp fortsättningen av sin replik.

Vad jag sade var att mittenpolitiken bildar grunden för en ny regering, och det gäller oavsett valresultatet. Statsministern undviker i diskussionen om mittenpolitiken som ett kraftfält att ge besked om hur han å ena sidan kan nedvärdera de här två partiernas samfälliga resultat, men å andra hävda att socialdemokratin – som i två val i följd har gjort förluster – skulle ha företräde hos Sveriges folk att utöva regeringsmakten och alltså ha det avgörande inflytande på politikens utformning. Jag återkommer till att statsministern, när han gör det, räknar in vpk i sitt regeringsunderlag – och det är rätt viktigt att svenska folket har klart besked om det förhållandet.

Vad sedan gäller den offentliga sektorn råder det inget tvivel om att den behöver byggas ut, även om vi litet till mans sliter med stigande skatter etc. När vi personligen står där och ser att vårdbehoven inte kan täckas, att anhöriga inte kan få plats på sjukhus t. ex., inser vi att gemensamma ansträngningar av det här slaget är nödvändiga.

Men det viktiga är att om vi skall kunna gå vidare utan kraftiga skattehöjningar måste vi få fler sysselsättningsstillfällen ute i arbetslivet i övrigt. Det är därför som jag reagerar mot att regeringen ensidigt talar om arbetsmarknadspolitik och en ökning av den offentliga sektorn. Har ni gett upp tron på att näringslivet kan vidareutvecklas i landet och ge den nödvändiga grunden för sysselsättningen och för en vidareutveckling av den offentliga sektorn?

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det statsministern sade sammanfattningsvis här om IB-affären lät bra. Det är självklart att politiker skall ha kalla nerver och stå emot i kritiska lägen under förutsättning att de har rent samvete. Men vi skall inte blunda för att många av dem som tagit i kraftigast i den här diskussionen utgår från att politikerna och i synnerhet regeringen inte har rent samvete. Det är därför som det är så erhört viktigt att vi kan föra dialogen och göra granskningen på ett sådant sätt att förtroendet mellan djupt engagerade samhällsmedborgare och de politiskt aktiva kan återställas. Då är detta ingen privatsak mellan Karl Vennberg och Olof Palme utan en mycket viktigare fråga där avgörande blir med vilken kraft och förutsättningslöshet hela kritiken får sin belysning.

Sedan uppfattade jag inte om jag skall tolka statsministern så att jag fick ja även på min fråga om huruvida sysselsättningsplanen skall arbetas fram i en parlamentarisk utredning. Det fäster jag stor vikt vid, och jag hoppas att jag får det svaret i statsministerns nästa inlägg. Det är nämligen så att vi inom folkpartiet upplever det som värdefullt om våra förslag genomförs i sak.

Vi är glada över att även energisparprogrammet nu kommer fram, låt vara i ett alldeles för tidsbegränsat och dystert perspektiv. Vi är glada när regeringen i stimulanspaketet tar upp en rad av de förslag som vår andre vice ordförande Karl Erik Eriksson lade fram i september. Vi lägger inte våra förslag för gallerierna utan det viktiga för oss är att de faktiskt tas upp.

Vi skulle ha blivit ännu gladare om regeringen i detta sammanhang inte bara låtit SJ beställa de godsvagnar det så väl behöver utan också sett till att SJ nu fått investera i spår, järnvägsövergångar, signalanordningar, stationshus osv., så att hela den målsättning som kommunikationsministern har att SJ i trängt läge skall bli mera konkurrenskraftigt hade kunnat förverkligas.

Detta är några exempel. Jag kunde också ta färdtjänsten för äldre, och handikappade, där vi ser det som värdefullt att regeringen i sinom tid har tagit upp förslag som den under valrörelsen nonchalerade. Jag hoppas att också kvällens debatt om skatterna skall ge exempel på att vi verkligen fått en eftertanke hos regeringen om att kraven på ett rättvist skattesystem som de förts fram av oppositionen antligen måste tillgodoses.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hermansson kritiserade mig - jag tar det bara som beröm.

Statsministern höll på i en timme och 20 minuter. Sedan kräver han att man nyanserat på sex minuter, nu tre minuter, skall kunna bemöta honom. Bara det utgör ett skäl för att byta regering.

Jag talade för mycket om socialdemokraterna, tycker Olof Palme fortfarande. Jag tycker att han skall vara tacksam för det. Jag betraktar det helt enkelt som en skyldighet för oss oppositionspolitiker att försöka att här i riksdagen förmedla den reaktion som väljarna, medborgarna ute i landet, känner inför den socialdemokratiska politiken. Det är vår skyldighet, och jag kommer att fortsätta med det vad Olof Palme än tycker om det.

Det är inte osannolikt, herr statsminister, att mycket av den otrygghet som människorna upplever är en följd av de s. k. marknadskrafterna. Men mycket är också en följd av de ingrepp som man vidtagit från statsmakternas sida, av de försök som man har gjort från statsmakternas sida att styra och påverka utvecklingen.

Att vi från samhällets sida måste ingripa reglerande och fördelande har jag aldrig bestridit, men det är arten och metoderna som jag har kritiserat. Vi behöver exempelvis inte ha världens högsta skatter i vårt land för att lösa olika trygghetsproblem. Det är inte nödvändigt i detta land av skickliga, arbetande människor. Är det verkligen helt främmande för statsminister Olof Palme att människorna i vårt land upplever skattetrycket som helt orimligt, att det utgör en hämsko på deras handlingsfrihet och på deras lust att göra nya arbetsinsatser och bygga en bättre framtid?

Det är inte så enkelt som statsministern vill göra gällande, att moderaterna bara vill sänka skatterna för "de rika". När skall statsministern sluta med så fåniga slagord? Vad det är fråga om är att sänka skattetrycket för det arbetande folket. Det är detta som vi kräver. Och opinionen är i dag inte *för* Olof Palmes högskattesamhälle, det kan jag försäkra statsministern. Om ni fortsätter Edra interna sonderingar kommer ni att få belägg för att jag har rätt på den här punkten.

Att jag inte talar så mycket om anställningstrygghet och § 32 beror framför allt på att på de punkterna är vi i princip överens. Vad jag tar upp är vad vi *inte* är överens om. Och jag hävdar dessutom att anställningstrygghet i verklig mening skapar vi inte i vårt land om vi inte bedriver en effektiv stimulanspolitik på det näringspolitiska området så att vi får hjulen att snurra, så att vi får fram fler arbetsplatser, så att vi skapar verklig trygghet för de arbetande människorna. Det är det väsentliga.

Är verkligen Olof Palme nöjd med skatterna? Är Olof Palme nöjd med näringspolitiken och arbetslöshetspolitiken? Är Ni nöjd med skolpolitiken, bostadspolitiken och rättstryggheten? Om Ni är nöjd på dessa olika politiska områden kan jag försäkra Er, att Ni skiljer ut Er från opinionen ute bland folket. Det kan vara en förklaring till att valet gick som det gick.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme sade att mina bägge påståenden om IB var oriktiga. Jag hoppas det, men jag tror tyvärr inte att det stämmer.

Till frågan om neutralitetspolitiken. Om det stämmer vad herr Palme säger, varför skickar man då agenter till arabländerna? En av IB:s och SÄPO:s gemensamma agenter rapporterade om den palestinska befrielse-rörelsen, en sjökaptan om förhållanden i egyptiska hamnar. Dagens Nyheter frågade ÖB: "Har IB bedrivit spioneri i Egypten?" Han svarade inte nej på den frågan, han sade bara: "Ingen kommentar."

Vad har detta med neutralitetspolitiken att göra? Vad gör östeuropeiska byrån? Har man också en västeuropeisk byrå? Det har ingen hört talas om. Västrikningen av IB:s verksamhet är obestridlig. Det är också obestridligt att IB och SÄPO använder sig av agenter i svenska politiska organisationer. Jag kan hänvisa till vad försvarsministern sade i debatten i riksdagen den 18 maj i år. Eller också kan jag hänvisa till vad ÖB förklarar i DN den 2 november. ÖB bekräftar att "det finns människor som lämnar uppgifter fortfarande till oss" inom svenska organisationer. Vad är detta om inte agentverksamhet?

Visst är försvarsutskottet en parlamentarisk institution – utskottet är ju valt av riksdagen. Men det finns två skäl för att ställa kravet på att en särskild fempartikommission skall undersöka dessa frågor:

1. Försvarsutskottet har inte representanter för alla partier.
2. Det är samma organ som av allt att döma försummat sina plikter just när det gäller granskningen av IB. Det är knappast föredömligt – man kan t. o. m. säga att det är motbudande – att ett utskott skall granska sina egna försummelse.

Till herr Fälldin i en helt annan fråga. Herr Fälldin har upprepat flera gånger att vpk av statsminister Palme inräknas i regeringsunderlaget. Jag vill för vår del svara att vi inte har godkänt någon sådan inräkning i regeringsunderlaget. Det socialdemokratiska partiet är det största här i riksdagen, och det är skälet till att vi anser att det bör bilda regering. Men då säger kanske herr Fälldin: Vpk behövs för att regeringen skall få majoritet i den nya riksdagen. Men herr Fälldin borde veta att det inte räcker. De tre borgerliga partierna har heller ingen majoritet i den nya riksdagen. Det är ju det faktiska politiska läget.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag skall inte ta upp herr Hermanssons olika påståenden; dels har försvarsministern behandlat dem i många olika sammanhang, dels är de föremål för försvarsutskottets granskning, och vi får se vad den granskningen kommer fram till. Den granskning jag har gjort har inte gett några belägg för att denna verksamhet skulle stå i strid med den svenska neutralitetspolitiken, inte gett några belägg för att man i denna verksamhet skulle övervaka svenska organisationer och svenska människors politiska åsikter. Kan någon hitta belägg för något annat, må han träda fram! Herr Hermansson kunde inte göra det, och ingen annan har hittills kunnat göra det.

Om jag skall försvara herr Hermansson, tycker jag att det är utomordentligt svagt av herr Bohman att när han utsätts för kritik av herr Hermansson i en konkret fråga så står herr Bohman upp och säger då i stället för att gå i saksvaremål: "Jag blev kritiserad av herr Hermansson, och det upplever jag närmast som ett beröm." Det är väldigt svagt. Om

man nu anser att ett annat parti är odemokratiskt, måste man väl i rimlighetens namn ändå försöka diskutera i sak i stället för att svara på detta sätt. Dessutom var det som herr Hermansson sade på den berörda punkten om skatterna sakligt alldeles riktigt.

Så till vad herr Fälldin sade om opinionsundersökningarna och valresultatet. Ja, centern har ju länge kört med opinionsundersökningar. Herr Hedlund gjorde sitt berömda 80-procentsuthopp, vilket ju var uttryck för ett väldigt övermod. Och det byggde tydligen delvis på opinionsundersökningar.

Jag kanske läser dåligt innantill och inte ser det som man avser att säga mellan raderna. Men i manuskriptet till herr Fälldins anförande, som han läste upp med hög och ljudlig röst, står det: "Årets val blev en framgång för centern." Vidare: "Mittenpolitiken är ett kraftfält i svensk politik. Valutgången innebär ingen ändring härvidlag." När jag då säger att denna mittenpolitik förlorade fem mandat och att detta väl måste innebära någon förändring för detta kraftfält — några färre järnfilspån så att säga inom ramen —, så är det bara ett sakligt konstaterande som bygger på vad herr Fälldin sade i sitt anförande. Vi förlorade sju mandat. Det minskade vår styrka — det erkänner jag utan vidare. Mittenpartierna förlorade fem mandat. Det minskar deras samlade styrka, om man nu betraktar den samlade mittenpolitiken som ett kraftfält. Det är bara enkel aritmetik, och det behöver herr Fälldin inte bli arg för.

Herr Bohman gjorde nyss ett försök till konkretisering, dvs. det enda försök till konkretisering som högerpolitiker i allmänhet gör. Han sade att skatterna är för höga och att detta minskar friheten.

Det är klart att alla tycker att skatterna är höga, det är inte så märkvärdigt. Men när herr Bohman säger detta, skall han samtidigt tala om vad vi skall spara på. De omläggningar som företagits i skattesystemet innebär — såvitt vi kan bedöma — att de stora löntagargrupperna nästa år kommer att få betala en lägre del av sin inkomst i direkt skatt än vad de gjorde år 1970, och detta trots att inkomsterna är betydligt större och trots att kommunalskatten höjts.

Herr Bohman har en som jag tycker fantastiskt fånig taktik. Han säger: "Är Ni nöjd med skattepolitiken, är Ni nöjd med bostadspolitiken, med utbildningspolitiken? Om Ni är nöjd med allt detta, då är allting bra. Men det tycker inte de svenska medborgarna." Det är en fånig taktik att säga så. Om vi vore nöjda med allting här i samhället, med utbildning, skatter, bostäder och allt annat, varför skulle vi då syssla med politisk verksamhet? Vi gör det därför att vi icke är nöjda, därför att vi måste driva samhällsutvecklingen framåt, därför att vi måste förbättra. Därför att vi icke är nöjda med det bestående vill vi fortsätta att driva en socialdemokratisk politik. Vi kan säga att vi på den eller den punkten genomfört kraftiga förbättringar. Vi kan säga att vi på det eller det sättet tänker gå vidare framåt.

Herr Bohman är alltid beredd att säga att allting är eländigt. Då blir mitt enkla svar till herr Bohman: Tala då i fridens namn om hur ni skall göra för att rätta till det som ni anser eländigt! Herr Bohman har nu hela dagen hållit på att driva denna hätska, oförsonliga konfrontation mot socialdemokratin. Det enda som förenade oss och det gamla högerpartiet

var möjligen monarkin, som stod över partilinjerna, men i övrigt gapade en enorm klyfta mellan oss. Men om nu det svenska samhället är så eländigt, tala då om vad ni vill göra åt det. Herr Bohman drar då bara ännu en gång den skiva som säger att allting är så eländigt på grund av socialdemokratin. Det är er svaghet, och det vet herr Bohman lika väl som jag. Det blir ganska tråkigt att lyssna på detta vevande av allt elände i samhället, därför att herr Bohman aldrig säger: "Så här skall vi göra, det och det skall vi göra." När man kommer fram till det stadiet, blir herr Bohman förunderligt tyst. Delar av förklaringen känner herr Bohman till lika väl som jag. Men eftersom jag är så vänlig, skall jag inte tala om den.

I övrigt vill jag säga att det varit en lugn och på många sätt trivsamt debatt. Det är bara herr Bohman som fortsätter aggressiviteten från valrörelsen. Det är i och för sig ett positivt tecken. En valrörelse innebär naturligtvis en viss skärpning av motsättningarna. Alla eldar upp sig i debatten, men nu skall vi återgå till vardagsarbetet. När man går in i detta vardagsarbete, är det en fördel att kunna resonera lugnt och sakligt med varandra, vilket vi kan om man undantar herr Bohman. Finns denna förutsättning, bör det föreligga möjligheter till ett konstruktivt arbete i den svenska riksdagen.

Vi har en rad förslag framför oss nu i höst — borttagande av folkpensionsavgiften, hela det ekonomiska stimulanspaketet och hela den jättelika propositionen om en förbättrad arbetsmiljö. Frågan om anställningstryggheten är också ett stort förslag. Höstriksdagen är mitt uppe i arbetet. Vi skall fortsätta att tala om sysselsättningspolitiken.

Herr Helén ställde en fråga som rörde sysselsättningspolitiken. Jag har under det senaste året funderat över formerna för den. Den motion som ni väckte i våras tyckte jag var alltför begränsad. Jag har emellertid ännu inte funderat färdigt över i vilka former ett mer långsiktigt arbete i sysselsättningsfrågorna bör drivas, men jag är beredd att relativt snart återkomma härtill.

Vi kommer att fortsätta arbetet med arbetslivets demokratisering — jag tänker på § 32. Vi skall bygga ut den offentliga sektorn. Det är en politik som vi tror är riktig i det nuvarande skedet av det svenska samhällets utveckling. Jag tror inte alls som herr Bohman att det är en högerpolitik som människorna längtar efter, utan en fortsättning av den reformistiska politiken — för arbete, välfärd och gemenskap. Det vardagliga, parlamentariska arbetet kommer att ge besked om hur vi lyckas att samla krafterna till handling till fromma för medborgarna i det här landet.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Jag instämmer i statsministerns konklusion i slutet av partiledardebatten där han uttalar en önskan om att när vi kommer in i — som han uttryckte det — det parlamentariska vardagsarbetet, vi skall visa oss mäktiga att inte i första hand ägna oss åt konfrontationspolitik utan ta itu med de väsentliga frågor som vi har framför oss.

Statsministern gjorde i sitt senaste inlägg stort nummer av att herr Fälldin talade om mittenpolitiken som ett kraftfält i svensk politik. Statsministern drog slutsatsen att detta inte var en realitet eftersom mittenpartierna tillsammans förlorade några mandat vid det senaste valet. Jag tycker det är en felaktig slutsats. Socialdemokraterna förlorade ju sju mandat, men jag skulle fördenskull aldrig komma på idén att säga att socialdemokratin inte är en mycket stark politisk maktfaktor i detta land eller om man så vill ett kraftfält. Man kan inte med ledning av ett fåtal mandat hit eller dit mäta den kraftfullhet eller maktfaktor som respektive parti eller partikonstellation representerar. Ett faktum är i varje fall obestridligt, nämligen att valresultatet för andra gången i följd har minskat det parlamentariska underlaget för den socialdemokratiska regeringspolitiken. Den avgörande skillnaden inför den nya mandatperioden jämfört med nu är att kommunisterna får ökad betydelse som stödparti åt regeringen. Men som vi alla vet räcker det ändå inte längre fram än till lotten i frågor där man kommer i motsättning till oppositionen. Vi är väl också alla klara över att det kan leda till en svärbemästrad parlamentarisk situation där ett nyval kan bli nödvändigt, även om jag tror att regeringspartiet minst av allt önskar detta under den närmaste treårsperioden.

För att arbetet i riksdagen skall kunna fungera är det nödvändigt att regeringen i ökad utsträckning tar hänsyn till mittenpartierna, såvida man inte önskar knyta sig närmare till vänsterpartiet kommunisterna. Väljer man att försöka åstadkomma samförstånd i de frågor där vi i stort sett har samma uppfattning – jag menar inte att vi skall åstadkomma ett konstlat samförstånd, utan ta en strid där det finns åsiktsskillnader – då är detta välgörande på två sätt. Dels tror jag det blir en riktigare politisk utveckling. Dels tror jag – det vill jag stryka under – att man kan korrigera det överdrivna blocktänkandet som har präglat eftervalsdebatten i så stor utsträckning. Jag säger detta därför att jag inte tror att detta blocktänkande svarar mot inställningen hos det svenska folket, och det döljer dessutom den viktiga värdegemenskap som ändå finns i så många frågor, t. ex. den sociala trygghetsutvecklingen.

Jag måste konstatera att den socialdemokratiska regeringspolitiken har gått fel särskilt i två avseenden, där jag tycker det är nödvändigt att en korrigering sker. Det gäller dels den ökade centraliseringen, dels den misslyckade sysselsättnings- och näringspolitiken. Det är problem och svårigheter som människorna i allt större utsträckning möter i sin vardag.

Vi har i olika avseenden fått ett mer centraliserat samhälle. Till detta förhållande har regeringspolitiken bidragit. Det gäller inte minst samhällsstyrelsen, som statsministern nyss har påpekat i sitt anförande, där han erkände att vi nu har stora svårigheter att få ett aktivt medborgarengagemang i samhällsstyrelsen. Den kommunala demokratin har fått det svårare bl. a. genom storkommunreformen.

Över huvud taget har det blivit allt svårare för människorna att aktivt delta i samhällsfrågorna. Det är mycket allvarligt – det behöver egentligen inte sägas här – att medborgaraktiviteten fått försämrade möjligheter. Denna medborgaraktivitet är dock en förutsättning för att vår demokrati skall kunna leva och fungera. Därför är det litet sent att nu

börja tala om att möjligheterna har försämrats. Men det är inte för sent att reparera det som försumrats under 1960-talet.

Vi måste bryta centraliseringstendensen i samhällsstyrelsen. Vi måste förstärka den kommunala demokratin och förverkliga länsdemokratitanken. Detta tillhör enligt min värdering de viktigaste uppgifterna för åren framöver.

Det är också nödvändigt att ägna näringslivets och arbetslivets problem väsentligt större uppmärksamhet än vi har gjort tidigare. Det gäller olika aspekter – å ena sidan näringslivets och produktionens anpassning till miljöpolitikens och resurs- och energipolitikens krav och å andra sidan nödvändigheten att trygga arbete och om möjligt arbetstrivsel åt alla medborgare.

De näringspolitiska frågorna hör utan tvivel till de viktigaste framtidsfrågorna för lång tid framåt. Sysselsättnings- och näringslivsutvecklingen utgör på många sätt basen för samhällsarbetet – både när det gäller att förbättra de enskilda människornas ekonomi och deras standard och när det gäller att öka statens och kommunernas möjligheter att ge service och hjälpa människor, som av en eller annan anledning har svårt att försörja sig själva.

Ytterst gäller det alltså att säkerställa fortsatt framåtskridande och välfärd med bl. a. näringspolitiken som ett av de viktigaste instrumenten. Det gäller emellertid också att skapa en så rättvis fördelning av produktionsresultatet som möjligt och ge människorna möjligheter att påverka sin egen arbetsmiljö och sina egna arbetsförhållanden. Det är något av huvudinnehållet i arbetsdemokratin.

Vi skall emellertid komma ihåg att grunden för allt detta, när vi skall hämta resurserna, är ett effektivt näringsliv. Men det räcker inte – det vill jag starkt understryka – med ett effektivt näringsliv i företagsekonomisk mening. Ett viktigt krav måste vara att den mänskliga arbetskraften utnyttjas på ett sådant sätt att människornas egen trivsel och trygghet tillgodoses.

Det är inte ett tecken på effektivitet, när människorna i allt lägre åldrar slits ner genom stress och alltför hårt arbetstempo och på så sätt stängs ute från möjligheterna att klara sin egen försörjning.

Ökade insatser görs också både på politisk väg, som vi vet, och av företagen själva för att förbättra förhållandena på arbetsplatserna. Riksdagen kommer i höst, som redan har antytts i debatten, att få ta ställning till ett par mycket viktiga förslag med det syftet. Jag tänker på förslaget till förbättrad lokal skyddsorganisation, som jag betraktar som ett mycket viktigt led i ansträngningarna att åstadkomma en bättre arbetsmiljö. Lagstiftningen om ökad anställningstrygghet bör likaså kunna bidra till att förbättra den enskildes situation på arbetsplatsen.

Men en sak måste vi komma ihåg – den grundläggande förutsättningen för tryggheten i arbetet är ändå att det finns tillräckligt många arbetstillfällen. Lagstiftningen för ökad arbetstrygghet kan ge dem som har ett arbete ökad trygghetskänsla. Men den ger inte de redan arbetslösa några förbättringar och den ger inte heller några nya arbetstillfällen. Det är ett realistiskt konstaterande, som inte innebär att jag på något sätt vänder mig emot en sådan lagstiftning. Jag har redan uttryckt min

positiva inställning till dessa åtgärder.

Men vi måste naturligtvis också se till att företagen får reella möjligheter att leva upp till de ambitioner som vi som lagstiftare ålägger dem. Av allt att döma kommer det att bli en bred uppslutning i riksdagen kring det framlagda lagförslaget om arbetstryggheten. Men man har i propositionen enligt min mening förbisett en viktig sida av saken, nämligen de ekonomiska verkningarna för olika grupper av företag.

Denna grundläggande fråga har man ganska lättvindigt glidit förbi. Därför måste lagförslaget, som vi från centern har framhållit i en motion, kompletteras med ett system -- försäkringsmässigt eller på annat sätt -- som ger bl. a. de mindre och medelstora företagen ekonomiska möjligheter att leva upp till de förpliktelser mot de anställda som de nu blir ålagda genom den nya lagstiftningen. Annars kommer den nya lagstiftningen i långa stycken att sakna reellt innehåll, och då blir den inte särskilt mycket värd. Det är väl ingen av oss som önskar detta.

Att skapa ett effektivt näringsliv i den vida mening som jag här har talat om fordrar en aktiv näringspolitik. Det har vi många gånger givit uttryck för. Jag vill principiellt och ideologiskt framhålla att den näringspolitik som vi nu står inför måste underordnas samhällets välfärds- och jämlikhetspolitiska mål på ett helt annat sätt än vi tidigare varit vana vid. Vi tror på vårt håll att människans egen initiativlust och vilja att ta ansvar är den främsta drivkraften till framsteg och framåtskridande.

Vårt program utgår ifrån att just dessa mänskliga egenskaper bäst kommer till sin rätt i ett decentraliserat näringsliv, byggt i huvudsak på privata och kooperativa företag som arbetar i konkurrens med varandra.

Det är mot den bakgrunden vi i centern ser med ganska stor oro på den utveckling mot en monopol-situation som nu äger rum inom cementbranschen och som tidigare berörts i debatten. Landets två tillverkare har beslutat att slå sig samman i den företagsekonomiska effektivitetens intresse. Jag kan inte finna något annat motiv. Den enda form av konkurrens som därefter kan förekomma är importkonkurrens. Men vi vet att cement är en vara som av kostnadsskäl inte kan transporteras några längre sträckor. Importkonkurrensen kan därför aldrig bli särskilt betydande. En ensam tillverkare i Sverige får därmed nära nog en monopolställning.

Utvecklingen löper i samma banor inom andra branscher. Enbart de två senaste veckorna har vi kunnat läsa i tidningarna om flera företags-samgåenden mellan redan tidigare mycket stora företag. Några direkta monopolbildningar vill jag inte påstå att det är fråga om. Men på lång sikt medför även dessa fusioner utan tvivel en risk för minskad konkurrens och ökad maktkoncentration.

En av förutsättningarna för att vi skall kunna motverka den monopolisering och den ökade maktkoncentration som nu starkt gör sig gällande är att vi kan tillförsäkra de mindre företagen bättre betingelser för sin utveckling. Vi skall i och för sig inte favorisera de mindre företagen, men ingen lär kunna bestrida att de stora företagen i dag har favörer som de mindre saknar. Därför behöver vi åtminstone lyfta upp de mindre företagen till en jämbördig nivå när det gäller möjligheter till kapitalanskaffning, beskattningsregler osv.

Det är också lätt att hitta exempel på att man i näringslagstiftningen i alltför hög grad utgår från de stora företagens förhållanden och förbiser att det lilla företaget ofta arbetar under helt andra betingelser. Jag har redan pekat på lagstiftningen om anställningstrygghet som ett exempel på att man tagit för liten hänsyn till de mindre företagens möjlighet att klara en önskvärd reform. Ett annat exempel är de aktuella ändringarna i aktiebolagslagen, där den kraftigt höjda undre gränsen för aktiekapitalets storlek utan tvivel kommer att skapa svårigheter för många mindre företag.

Jag tror att decentraliseringstanken också måste komma till uttryck i företagens inre organisation. De anställda måste få ökade möjligheter att påverka produktionen. Jag tror också att nya uppslag och idéer kan komma fram bäst i samverkan mellan speciellt de mindre företagarna och deras anställda. Nya initiativ kan få utlopp i både företagarsinsatser och insatser från de anställda. Det gäller inte bara i de små företagen utan självfallet också inom det stora företagens ram.

Herr talman! Jag hoppas att det av vad jag sagt, även om det är fragmentariskt, framgår att jag bekänner mig till en socialt ramplanerad marknadsekonomi. Det innebär inte att vi inom centern frångår samhällets behov av att ställa krav på företagen. Kraven måste självfallet bli större på de stora företag som genom koncentrationsprocessen och kanske framför allt genom ett system av allt vidare internationella förgreningar blivit något av stater i staten, om jag får uttrycka det så.

Vi har från vårt parti aktivt medverkat till att förbättra samhällets insyn i bankerna, i investmentbolagen och i de stora privata stiftelserna. Samtidigt har vi varit på samma linje som de fackliga organisationerna när det gäller krav på ökad insyn och medbestämmanderätt för de anställda.

Men vi vet också att företagen i sin tur ställer och har rätt att ställa allt större krav på samhället. Det gäller våra insatser inom den s. k. offentliga sektorn i fråga om bostadsförsörjning, kommunikationer, utbildning – de är ju ofta en avgörande förutsättning för utvecklingsmöjligheterna på företagsområdet. Insatserna på det arbetsmarknadspolitiska området har kanske vuxit snabbast, men också samhällets insatser för att förbättra kreditförsörjningen och för att underlätta och påskynda den tekniska utvecklingen och forskningen får allt större betydelse, inte minst för de mindre företagen.

Det tillstånd och det strukturmönster som jag här har försökt snabbteckna brukar vi kalla blandekonomi. Jag ser – det bekänner jag öppet – i den ett försök att ta till vara det bästa hos marknadsekonomin inom de ramar som samhället bestämmer och förena det med de sociala krav som samhället och de anställda har rätt att ställa.

En praktisk konsekvens av att man accepterar en sådan utveckling måste enligt centerns uppfattning vara att man försöker få till stånd någon form av övergripande planering och ett praktiskt handlingsprogram för samhällets åtgärder på det näringspolitiska området. Det saknas nu sådana långsiktiga program för sysselsättningspolitiken och för näringspolitiken i stort.

Alternativet är att samhällets organ i stor utsträckning litar till selektiva ingrepp, till detaljregleringar och till mera kortsiktiga bedöm-

ningar. Det måste man givetvis göra delvis i akuta situationer, men jag vill understryka det stora behovet av ett långsiktigare näringspolitiskt handlingsprogram.

Herr talman! Vi har nu i högkonjunkturen kvar en betydande arbetslöshet, större än vad vi är vana vid, åtminstone från förra högkonjunkturen. Man kan kanske dra den slutsatsen att vi har fått ett permanent arbetslöshetsproblem. I vårt program för 100 000 nya arbetstillfällen har vi räknat med att den s. k. strukturarbetslösheten skulle uppgå till minst 100 000.

Det behöver inte sägas att arbetslösheten innebär stora personliga och ekonomiska upppoffringar och svårigheter för de människor som drabbas av den. Den innebär varje år miljardförluster för människor och samhälle, och därför kan en stor permanent arbetslöshet inte accepteras, även om vi får möta den ibland vid konjunktursvängningar, framför allt i samband med konjunkturedgångar.

Det får inte sägas att detta är en normal företeelse för vårt samhälle, därför att då är det något fel på samhället. Får utvecklingen fortsätta som nu ökas svårigheterna för varje år. Jag skulle våga gissa att vi under det fortsatta 1970-talet måste skapa 400 000–500 000 nya arbetstillfällen. Denna situation kan inte klaras med den nuvarande regeringspolitiken.

Sysselsättningen i varuproduktionen har minskat kraftigt under senare tid. Detta är givetvis till stor del en naturlig följd av teknikens framsteg. Vi skall vara uppmärksamma på att sysselsättningsökningen under 1960-talet skedde nästan uteslutande i de statliga och kommunala verksamheterna. Jag vill inte säga annat än att detta var värdefullt. Det innebär att vi kunde bygga upp och bygga ut välfärds- och trygghetspolitiken. Sysselsättningen inom varuproduktionen kommer emellertid att gå ner ytterligare.

För fortsatta trygghetsreformer behöver vi öka sysselsättningen ytterligare i statliga och framför allt i kommunala verksamheter. Det gäller t. ex. vårdsektorn, handikappverksamheten, miljöområdet och utbildningen. Det är möjligt att vi som på 1960-talet rent av kan behöva öka denna sysselsättning med ungefär 300 000 arbetstillfällen.

Men skillnaden, herr talman, är uppenbarligen att vi nu på 1970-talet inte har möjligheter att med nuvarande politik göra om 1960-talets utveckling. Vi har inte, exempelvis ute i kommunerna, de ekonomiska resurserna att öka den offentliga sysselsättningen på detta sätt, och då kan vi inte heller enbart bygga på detta för att trygga den allmänna sysselsättningen. Det är alltså framför allt kommunernas och landstingens ekonomiska situation och den svåra skatteproblematiken som ger oss ett besked om att här finns gränser satta.

Vi måste med förtur hämta de ekonomiska resurserna genom expansion i näringslivet. Jag vill inte skjuta upp någonting som finns med i den nuvarande minimibudgeten, men den rent principiella uppläggningsen borde vara att vi genom en aktiv näringspolitik ökar de ekonomiska resurserna i det direkt producerande näringslivet för att därmed öka statens och kommunernas skatteintäkter och i sin tur sätta fart på den offentliga sektorn på de områden jag här har nämnt, där vi ligger efter.

Vi vet att industriinvesteringarna har varit otillräckliga. Det är riktigt som det sägs här att vi har haft en bristande framtidstro inom de mindre och medelstora företagen, och det har lett till att satsningar på nya produkter och produktionsprocesser inte har kunnat ske i tillräcklig utsträckning, satsningar som man helt säkert har velat göra från företagarkäll, men man har inte vågat ta risken. Misslyckandena med att i tillräcklig grad stimulera fram ökad produktionsförmåga, nya produkter och nya företag måste bero på något fel i närings- och sysselsättningspolitiken. De nödvändiga näringspolitiska förutsättningarna har med andra ord inte givits. Just nu har vi en högkonjunktur med ökade sysselsättningsmöjligheter inom industrin. Men vi skall lägga märke till att det nästan uteslutande är en exportkonjunktur, och det visar i så fall i ännu högre grad att det är något fel i vår interna ekonomi när vårt konjunkturuppsving nästan uteslutande kan hänföras till en uppgång inom exportsektorn.

Jag vill betona att – som jag har antytt – det s. k. sysselsättningspaketet, som regeringen lagt fram för höstriksdagen, innehåller riktiga åtgärder till stöd för kommunerna, konsumtionen och välfärden. Till mycket stor del är det förslag som tidigare lagts fram från vårt håll men då avisats av regeringen – senast i våras talade man ju ständigt om överbud i de här fallen. Vad som är bekymmersamt är att stimulanspaketet kommer litet sent i en konjunkturuppgång; det hade behövt komma i ett tidigare skede.

Det är alltså ett framsteg att regeringen korrigerat sig på dessa punkter. Men det löser inte – det vill jag ha sagt – det svåra sysselsättningsproblemet. Detta kan endast lösas om vi får en näringslivspolitik, inte minst på kreditområdet, som skapar de nödvändiga näringspolitiska förutsättningarna.

Jag vill slå fast att regeringens sysselsättnings- och näringspolitik har varit ogynnsam särskilt för de mindre och medelstora företagen t. ex. i fråga om investeringsfonderna, där dessa företag inte har samma möjligheter som de större. Den har vidare varit ogynnsam för de mindre och medelstora företag som är arbetskraftsintensiva när det gäller löneskatten, de selektiva stimulansåtgärderna och kreditpolitiken. Det betyder att utvecklingsmöjligheterna i mindre företag inte har kunnat tillvaratas på ett önskvärt och tillfredsställande sätt.

Jag vet inte vad regeringen skådar efter för slags socialistiska tecken. I väntan på sådana – om de nu kommer – griper man emellertid till några selektiva åtgärder här och där men försummar den allmänna övergripande näringspolitiska målsättningen i form av ett långsiktigt handlingsprogram. Det är därför jag menar att det behövs en ny näringspolitik som kan ge blandekonomin näringsliv förbättrade möjligheter till förnyelse och ökad produktionsförmåga. Strävandena måste väsentligt mer inriktas på nyskapande insatser, nya produktionsideer och innovationer. Utvecklingsmöjligheterna i de mindre företagen måste tas till vara i samma utsträckning som i de större. Det nödvändiga produktionsuppsvinget kan inte nås utan en mer omfattande medverkan från de mindre och medelstora företagen. Näringspolitiken måste väsentligt mer än hittills inriktas på att bemästra de speciella svårigheter som de mindre företagen

har t. ex. i fråga om bristande utbildningsresurser. Man behöver också förbättra sin företagsledning. Det gäller vidare ekonomin, kapitalanskaffningen, utvecklings- och forskningsarbetet och en marknadsföring kollektivt.

Det är dessa problem, herr talman, som vi har tagit upp till diskussion i vårt program för 100 000 nya jobb i industri och servicenäringar och i våra motioner om ett näringspolitiskt handlingsprogram och en sysselsättningsplanering. Men hittills har regeringen inte velat gå problemen in på livet.

För att försöka nyansera bilden vill jag säga att det är nödvändigt med selektiva åtgärder – det skulle vara fel att döma ut dem. Men det väsentliga är att det inte räcker med detta, och framför allt går det inte att sätta de selektiva åtgärderna i första rummet. Jag tror att alla riksdagspartier vill skapa ökade resurser för att kunna genomföra fortsatta reformer och för att kunna klara sysselsättningen. Då är en aktiv näringspolitik vårt kanske viktigaste instrument. Blir det inte en sådan omläggning av sysselsättnings- och näringspolitiken får vi år för år allt större svårigheter med sysselsättning och bristande resurser. Vi måste med andra ord, herr talman, skapa en aktiv politik för blandekonomin näringsliv. Med den nuvarande regeringspolitiken tror jag inte att det går att klara 1970-talets ökande problem inom industrisektorn.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Folkpartiledaren Gunnar Helén betonade med rätta i sitt första, inledande anförande betydelsen av den ekumeniska u-vecka som de kristna trossamfundet står för. Det kristna riksmötet i Göteborg, det s. k. G 72, rekommenderade att en årlig ekumenisk u-vecka skulle arrangeras för att skapa opinion för kristenhetens och samhällets ansvar för att söka minska klyftorna mellan rika och fattiga i världen.

”Rättvisan kan inte vänta” – det blev det provokativa och utmanande temat för u-veckan den 28 oktober–4 november, som Svenska ekumeniska nämnden och Svenska missionsrådet arrangerade. Men hela det kristna Sverige har enat sig om denna manifestation, från svenska kyrkan till pingstvännerna, och det är ett ytterst glädjande faktum. Samtidigt är det en utmaning till hela vårt folk och till de folkvalda i Sveriges riksdag. I ett läge där klyftan mellan rika och fattiga länder bara blir större och större och där vi tillhör den privilegierade delen, de rika länderna, får vi inte stillatigande åse hur vi glider fram mot något som kan bli en katastrof. Temat ”Rättvisan kan inte vänta” samt världssituationen i dag är en utmaning till oss som beslutsfattare. Vi har upptäckt att världens affärer angår också oss och att människor på olika kontinenter är beroende av varandra.

I sitt upprop inför den ekumeniska u-veckan talade ärkebiskop Olof Sundby om vad han ville kalla den religiösa dimensionen i all u-landsinsats, och därmed syftade han på att det finns en gudomlig plan med hela mänskligheten liksom med varje enskild människa. Denna syn ledde fram till praktiska frågor och till ett uttalande, också riktat till oss i Sverige, och jag vill här citera några ord ur detta ärkebiskopens upprop, som även angår oss i detta hus. Han sade:

”När u-veckan går av stapeln, skulle vi vilja att icke minst de politiska partierna i vårt land såg detta som ett uttryck för en vitt utbredd vilja i svensk kristenhet att ta sin del av ansvaret att väcka opinion i dessa frågor om rättvisa mellan fattiga och rika, mellan syd och nord. Och vi vill uppfordra dem att svara mot sitt ansvar. I dag lever många av oss i föreställningen att standard och konsumtion ständigt måste öka. När skall vi bli beredda att acceptera en solidaritet med de fattiga även om det skulle kosta oss något? Och när skall vi inse att dessa frågor icke är marginella utan centrala för hela vår värld och därmed också för vårt eget land?”

Genom temat ”Rättvisan kan inte vänta” vill trossamfunden knyta an till en i viss mån ny syn på utvecklingens innebörd och målsättning. Den börjar nu ta en allt fastare form inom den internationella kristenheten. Under senare år – inte minst efter Uppsalamötet 1968 – har själva utvecklingsbegreppet fått en ny innebörd. Nu är utvecklingen inte bara en fråga om ekonomisk tillväxt utan även om rättvisa och självständighet. Av dessa tre målsättningar, alltså ekonomisk tillväxt, rättvisa och självständighet, är det rättvisan som skall prioriteras.

Ärkebiskopen Camara i Brasilien, som i flera år har föreslagits till Nobels fredspris och som väl också får det extra folkets fredspris som man nu samlar in i Norge och i viss mån även i Sverige, framhåller i sin bok *Våldets spiral* att orättvisorna i u-länderna och relationen mellan i-länder och u-länder försätter miljontals människor i en så omänsklig situation att det hart när är berättigat att tala om orättvisorna som ett våld. Han menar att dessa orättvisor utgör det första och grundläggande våldet, i vilket andra former av våld har sitt ursprung. Därför, menar han, måste alla insatser för internationell fred och utveckling ha social och ekonomisk rättvisa som sin grundläggande målsättning. Utveckling är alltså *fredens nya namn*. Och det finns inte någon utveckling utan rättvisa. Jag tänker på rättvisa ekonomiska strukturer, rättfärdiga och riktiga handelsmönster och handelsvillkor, kamp för mänsklig värdighet, för social rättvisa, kamp mot politiskt förtryck, mot främlingskap mellan människor och mot rasism.

Detta knyter an till det rättfärdighets- och rättvisebegrepp som kristna människor och andra har lärt känna i Bibeln, framför allt hos sådana profetiska gestalter som Jesaja, Jeremia, eller rättfärdighetens banerförare framför andra i *gamla testamentet*, Amos, och naturligtvis hos kristendomens stiftare. Det är våldsamma anklagelser mot maktmissbruket i det dåvarande samhället som vi möter på många av de bibliska bladen. Den boken tar klart parti för de fattiga och de nedersta i samhället och kritiserar skarpt förtryckarna.

Ett par exempel på situationen i vår egen tid: Antalet arbetslösa och undersysselsatta i u-länderna har ökat under 1960-talet. U-länderna har aldrig haft så många icke läs- och skrivkunniga som i dag. På sjuk- och hälsovårdens område kan noteras att vi i de västeuropeiska länderna har en läkare på 500–1 000 invånare medan man i t. ex. Afrika har en läkare på 25 000–50 000 invånare. Antalet sluminvånare ökar ständigt. Det finns städer, t. ex. Calcutta i Indien, där man räknar med att halva befolkningen utgörs av slumbefolkning – detta samtidigt som en

Onsdagen den
7 november 1973

Allmänpolitisk
debatt

fjärdedel av mänskligheten lever i överflöd och vi fortfarande konsumerar kapitalvaror som t. ex. bilar, frysskåp, färg-TV och tar för givet att levnadsstandarden skall fördubblas på så där 20–25 år.

Men samtidigt måste man tyvärr konstatera att opinionen i vårt land i denna fråga är alltför svag och att man därför kan tala om en viss biståndströtthet. Det medför självfallet ett svalnande intresse för u-ländernas problem. Det ser jag som en allvarlig sak. Mot den bakgrunden är det så mycket mera angeläget att temat "Rättvisan kan inte vänta" tonas fram från samfundens sida. Detta måste ses mot bakgrunden av de faktiska förhållandena: Den växande klyftan mellan rika och fattiga länder och det växande ointresset för situationen. Om hela mänskligheten skall få en dräglig framtid är det nödvändigt att vi får en ny syn på solidaritetens betydelse. Politikens mål måste vara ett mänskligare och rättvisare världssamhälle.

Vi måste i vårt land vara inriktade på att genomföra det uppsatta biståndsmålet, 1 procent av bruttonationalprodukten. Vad skulle det då innebära? I dag uppgår den svenska u-hjälpen till 1,2 miljarder kronor eller något mer än 150 kronor per svensk. 1 procent av bruttonationalprodukten utgör 2 miljarder eller ungefär 300 kronor per svensk. Som jämförelse kan nämnas att det vi i vårt land konsumerar av läskedrycker, tobak och alkohol uppgår till närmare 8 miljarder. Vårt totalförsvar kostar också bortåt 8 miljarder. Det borde alltså inte vara förenat med alltför stora svårigheter att snart uppnå det uppsatta målet, 1 procent, och följaktligen ge 2 miljarder i u-landshjälp.

Det här har de kristna samfunden och kyrkorna i Sverige krävt länge. På rekommendation av det kristna riksmötet i Göteborg 1972 uppvakta- des regeringen av bl. a. ärkebiskopen Olof Sundby och missionsföreståndaren Gösta Hedberg, som framhöll att en procentmålet måste ses som en trovärdighetsfråga för vårt land gentemot u-länderna. Jag kan nämna att man inom trossamfunden på allvar har talat om en frivillig självbeskattning för att söka medverka till detta måls uppnående. Men för oss alla gäller att en fördröjning av vår egen standardhöjning med några veckor eller kanske några månader – vilket inte vore någon vidare stor uppoffring – skulle medverka till att vi uppnådde en procentmålet i tid, dvs. såsom vi tänkt 1974/75.

I folkpartiets partiprogram 1972 finns några ord om den internationella solidariteten. Det heter:

"Hur vi utnyttjar våra resurser – och lyckas skapa nya – är inte bara vår egen sak. Det är i betydande grad en fråga om hur vi fullgör vårt internationella ansvar. Samverkan över gränserna är inte endast en praktisk-ekonomisk nödvändighet i vårt eget intresse. Den måste mer och mer bli en fungerande solidaritet med de folk som kämpar mot fattigdom och ofrihet."

Jag skulle vilja tillägga att hela denna fråga om internationell solidaritet är alltför viktig för att den skulle få korrumpas bort av de tillfälliga opinionskastningarna i biståndströtthetens tecken.

Om bistånd till u-länderna heter det också i folkpartiets program:

"De rika länderna måste radikalt öka sina insatser för att stödja u-länderna i deras kamp mot fattigdom och nöd, för frihet och

självständighet. För denna strävan bör Sverige, som ett av jordens rikaste länder i förhållande till befolkningens storlek, gå i spetsen. Sedan riksdagens löfte att en procent av bruttonationalprodukten skall gå till u-hjälp har infriats bör även i fortsättningen biståndets andel av bruttonationalprodukten öka.”

Jag skulle vilja tillägga att det är svek om enprocentmålet, som är ett löfte till vår broder, överges. Att svika här är att ta en utlovad brödkant från en svältande broder för att ha råd med kaffegrädden. Jag kan vidare citera ur partiprogrammet:

”Missionens och andra frivilligorganisationers u-landserfarenheter bör tas bättre till vara vid planeringen av det statliga biståndet. Detta förutsätter ett intimt samråd mellan SIDA och de frivilliga organisationerna. Det statliga biståndet bör i ökad utsträckning kanaliseras genom dessa organisationer.

Behovet av snabb katastrofhjälp ökar, framför allt i den tredje världen, och den svenska beredskapen bör skärpas. Ideella internationella organisationer har särskilda möjligheter att effektivt och med minimalt spill förmedla insamlade medel. Deras verksamhet bör stödjas av och samordnas med den statliga katastrofhjälpen.”

Herr talman! De ideella folkrörelser som sedan gammalt haft sin förankring i och stött den frisinnade och liberala rörelse som tagit sig praktiskt-politiskt uttryck i folkpartiet – nämligen frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen, andra frivilligorganisationer och stora grupper inom svenska kyrkan – får inte tröttna att med nytt tonfall och med ett ökat engagemang förkunna den internationella solidaritetens betydelse i vår tid – mot ett begränsat nationellt perspektiv. För att kunna förverkliga sina målsättningar behöver de riksdagens både moraliska och ekonomiska stöd.

Vikten av att satsa på idéernas kraft gör sig på nytt gällande i den tid som är snävt materialistisk. Denna idealitet förverkligas inte utan vissa uppoffringar. Vi får inte låta rättvisan vänta. Händelserna skulle därigenom kunna leda oss fram mot en internationell katastrof. Både Folkrörelsesverige och vi som ansvariga beslutsfattare bör bidra till att förhindra detta.

När folket en gång kom till Johannes Döparen och frågade: ”Vad skall vi då göra?”, svarade han enligt Lukas 3:11: ”Den som har två livklädnader, han dele med sig åt den som icke har någon; och den som har matförråd, han göre sammalunda.” Skulle vi inte i dessa ord kunna se en ideallnorm för en internationell social rättvisa?

I detta anförande instämde herrar Hylander, Sellgren och Ekinge (samtliga fp).

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! När jag hörde statsministern förklara valutfallet kom jag att tänka på historien om fotbollsspelaren som återvände till hemorten efter en match på bortaplan och tillfrågades av ivriga supporter hur matchen hade gått. Låt mig travestera den historien en smula och påminna om svaret: Jo, den gick utmärkt, vi vann med 4–4.

Herr talman! Det var inte min avsikt att tala om sådana saker utan, som jag har anmält, att låta detta lilla anförande handla om utrikespolitik. Ämnesvalet har emellertid sina komplikationer under det interregnum som för närvarande råder i Arvfurstens palats. Utrikesministern har ju nyligen tillträtt och agerade i varje fall i går kväll hos Stockholms Arbetarekommun som försvarsminister. Den förutvarande utrikesministern har i går lämnat riksdagen och dragit in på Helgeandsholmen, och fru Alva Myrdal har också lämnat regeringen och befinner sig i FN.

Under sådana omständigheter kan det vara välbetänkt att söka finna någon anledning till instämmanden med vår utrikesledning -- även om det är en märklig uppgift för en röst från oppositionen. Men det finns faktiskt några anledningar om man söker med ljus och lykta. Krister Wickman yttrade några kloka ord vid säkerhetskonferensen i Helsingfors tidigare i år. "Det bör inte döljas", sade han, "att ett allt närmare samarbete mellan supermakterna kan komma att gå ut över andra staters berättigade intressen. Den ställning som supermakterna kommit att inta exempelvis på det militära området kan försätta den övriga världen i ett beroendeförhållande som är svårförenligt med nationell bestämmanderätt." Han tillade att strävanden till avspänning icke endast bör koncentreras "till möten och överenskommelser mellan de båda supermakternas ledare".

Det är klokt sagt, och vi i Sverige har, som så ofta påpekats, anledning att i detta sammanhang erinra oss avtalet i Tilsit mellan Frankrike och Ryssland år 1807 samt ävenledes det öde som drabbade flera självständiga stater i vår närhet när Ribbentrop och Molotov vänslades som bäst 1939.

Sverige är -- och har länge varit -- till stor del beroende av den maktbalans som icke längre gäller för enbart norra Europa utan vida utöver Europa. Den är global och rubbas denna kan läget också bli ett annat här hemma. Maktbalansen -- den globala -- kan emellertid också skakas genom inre motsättningar eller kriser inom supermakterna. Den sovjetiska berömda trojkan har suttit länge vid makten, och som bekant sker ändringar i Sovjetunionen i fråga om ledande personer icke genom allmänna val utan på annat sätt. Inga tecken på en sådan ändring finns i dag, men förr eller senare kommer den. Om den för med sig ändringar i politiken är en annan sak; det kan naturligtvis icke uteslutas.

På den andra sidan står det just nu illa till. Den framstående labourmannen Roy Jenkins konstaterade häromdagen att det kaos som härskar i Washington är för Europa livsfarligt. Dr Kissinger har ett fruktansvärt ansvar, fortsatte han. Han är en icke folkvald ämbetsman som tjänar en belägrad och impulsiv och folkvald herre, som mera ägnar sig åt självbevarelse och självförsvar. Det finns anledning att dela Jenkins oro över händelseutvecklingen i Washington även om man vågar hoppas att den livskraftiga amerikanska demokratin -- vilken annan styrelseform än demokratin hade kunnat åstadkomma en så öppen press- och kongressdiskussion som den som nu pågår i USA? -- skall övervinna krisen. Man kan också instämma med Jenkins när han tillade att vi i Europa icke har anledning att sätta oss på våra höga hästar: "Kortsiktiga egoism har hindrat långsiktiga mål."

Talet om avspänning bör med andra ord föras lågmält i dessa dagar. Så sent som den 25 oktober sattes den ena världsmaktens kärnvapenstyrkor i beredskap och från andra hållet hade då luftbron över Jugoslavien fungerat i åtskilliga veckor och landstigningsfartygen stävat mot sina mål.

Här i vår omedelbara närhet har uppgörelsen mellan Västtyskland och Östtyskland enligt herr Wickmans tal i FN kraftigt bidragit till den fortsatta avspänningsprocessen. Det kan på sätt och vis vara riktigt, men samtidigt bör också konstateras att relationerna mellan Bonn och Pankow aldrig har legat på en sådan bottenivå som just nu enligt många sakkunniga bedömare. Dock bör här åt protokollet räddas ett – tycks det mig – icke här hemma nog observerat yttrande av herr Wickman i FN den 11 oktober enligt vilket beslutet om två tyska stater i FN ”inte påverkar det tyska folkets rätt att genom förhandlingar nå fram till en återförening”. I detta kan man instämma. Men låt oss också konstatera att den påstådda avspänningen enligt doktrinen i öst ingalunda är ideologisk. Så sent som den 20 september konstaterade Krasnaja Zvezda, att inom ideologin kan ej finnas fredlig koexistens. Samtidigt slog man där fast att den nödvändiga sammanhållningen inom det socialistiska samhället måste tryggas genom att Warszawapaktstyrkorna ständigt förstärks.

Herr talman! Mot denna bakgrund är en vädjan till den nye försvarsministern påkallad. Herr Holmqvist känner ju väl till vårt försvar. Kan han finna det rimligt att i nuvarande läge vår påbörjade nedrustning obönhörligt får rulla vidare? Plats för krafttag i statsverkspropositionen!

Vår nedrustning är faktiskt ganska isolerad, och ingen har mera målande beskrivit detta än fru Myrdal i många av sina internationella anföranden. Låt mig också få instämma med henne när hon i FN:s första utskott den 30 oktober konstaterade att supermakterna trots förhandlingar i Wien och Genève fortsätter att utveckla sin förmåga att döda. Med rätta säger hon, att ansvaret för ständigt nya vapensystem och för fortsatta kärnvapenprov främst måste läggas på supermakterna, som rusar vidare i kapploppningen om att framställa enormt material och mänskliga resurser för syftet att förstöra människan. Fru Myrdal uttalar också sin besvikelse över att den världsnedrustningskonferens som i fjol föreslogs av Sovjetunionen icke kunde komma till stånd därför att några kärnvapenmakter icke velat vara med – främst Kina men även andra.

Man kan dela besvikelsen utan att därför ansluta sig till den märkliga slutsats som fru Myrdal antydde, nämligen att den nedrustningskommitté, CCD, som sedan ett antal år arbetar i Genève kanske kunde ersättas med någon annan institution. Uttalandet är märkligt icke minst därför att fru Myrdal själv varit en högt uppskattad och ledande kraft i CCD, och i riksdagen och i TV under årens lopp lämnat nära nog entusiastiska skildringar av framstegsarbetet och resultatet där. Den skepticism som många av oss andra ibland givit uttryck åt överträffar hon nu till den grad att hon t. o. m. synes beredd att offra CCD.

Inte minst i Genève har detta väckt uppscende, där man frågar sig varför det enda nedrustningsorgan som praktiskt fungerar något så när skall ersättas med något nytt och okänt, i detta fall FN:s stora nedrustningskommitté, som visserligen finns på papperet sedan många år

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

men som aldrig fungerat. Inte lär Kina vara mera villigt att delta i en sådan kommitté.

När fru Myrdal håller sitt nästa anförande i Förenta nationerna, vilket lär bli om några dagar, får vi hoppas att hon inte binder sig beträffande Sverige och CCD. I varje fall borde utrikesnämnden höras, innan så sker. Utrikesnämnden har så ofta tidigare sysslats med CCD-frågor att den faktiskt bör vara med och säga sitt ord, innan Sverige är berett att avskaffa hela denna institution.

Till sist några små observationer. Jag tillät mig nyligen rikta en vädjan till försvarsministern om försvaret i årets budget. Till den nye utrikesministern vill jag bara ge ett litet råd. En av hans företrädare, Östen Undén, sade en gång att Gunnar Jarring var hans bästa ambassadör. Gunnar Jarring har nu avgått med pension från sin tjänst som svensk ambassadör. Han sade vid sitt avsked några tänkvärda ord. Han uttalade sin rädsla inför systemet med politiserande ambassadörer, vilket han ansåg skulle kunna medföra ett system liknande det amerikanska spoilsystemet. Gunnar Jarring fortsatte:

”Det vore synd om vi kom fram till ett sådant system. De politiserande ambassadörerna måste själva tänka på att de inte är särskilt användbara utanför den krets av stater där de nu tjänstgör. Deras användbarhet är inte internationell sedan de framträtt och tagit politisk ståndpunkt. Och jag undrar om det finns någon annan utrikesförvaltning i världen med dylika tendenser. Jag tror vi är ganska ensamma om det i Sverige.”

Jag tror att statsrådet Sven Andersson ibland borde fundera över dessa ting i sitt departement när han väl funnit sig till rätta där.

Allra sist en annan reflexion. Det var beklämmande, herr talman, att för någon tid sedan på Sergels torg höra ropen ”Släpp de politiska fångarna fria”. Det gällde inte fångar i Vietnam, i öststater, i Laos eller i Chile. Det gällde politiska fångar i Sverige. Men det finns faktiskt inga politiska fångar i vårt land. Däremot finns det hundratusentals sådana i länder med andra samhällssystem, system med vilka egendomligt nog många av de ropande rösterna på torget mer tycks sympatisera än med det svenska.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Valresultatet innebar att vi slapp en borgerlig regering med moderaterna som dominerande kraft. Besvikelsen bland de borgerliga partierna är uppenbar, och deras passivitet efter valet är belysande för att man tagit ut valsegern i förskott.

Att regeringen i det uppkomna parlamentariska läget sitter kvar anser vi vara riktigt. Men oroande är att det finns tecken på att regeringen är beredd att lägga kursen några streck åt höger. Denna invit tycks också ha besvarats av i vart fall herr Helén, som i dag var mycket återhållsam i sin kritik av regeringen. Enligt vår uppfattning är detta ett bakvänt sätt av socialdemokraterna att reagera på valnederlaget, inte minst mot bakgrund av de borgerliga partiernas handlingsförklaring efter valet. Valresultatet borde i stället uppfordra regeringen till en mer radikal politik. Om man tror på vad man kallar för en aktiv näringspolitik, borde det socialde-

mokratiska valresultatet i Norrbotten, som var den enda valkrets där socialdemokraterna ökade, också kunna ge viss anvisning om vilken politik man bör föra.

Den mångomtalade regeringsombildningen ger inget större hopp i den vägen, eftersom det som är viktigare än personförändringar, nämligen en långsiktigt utarbetad politik, saknas. Regeringens perspektiv begränsas till det senaste halvåret. Samma kortsiktiga perspektiv har regeringen på framtiden. Denna kortsiktighet innebär att man kommer att tvingas föra en lika defensiv politik framöver som i valrörelsen med allt vad det innebär.

När man säger att det sker en "fortgående minskning av arbetslösheten", bortser man från att vi bara befinner oss i en tillfällig högkonjunktur. Arbetslösheten stiger för närvarande på lång sikt sett. Ingen kan längre utmåla Sverige som ett den fulla sysselsättningens samhälle. Men ännu förnekas oftast från regeringshåll den mycket allvarliga utvecklingen av arbetslösheten. Regeringen försöker sig i stället på ett statistiskt skönmåleri av situationen och försöker leda i bevis att sysselsättningen ökar.

De officiellt redovisade arbetslöshetstalen visar att arbetslösheten – konjunktursvängningarna oräknade – konstant stigit sedan början av 1960-talet. Den befinner sig nu på helt annan nivå än någon gång under detta årtionde. Trots att vi nu anses vara inne i en högkonjunktur, så är arbetslöshetsciffrorna långt högre än vad de någonsin var under 1960-talet. På samma sätt kan man klart urskilja en långsiktig nedgång i antalet lediga platser per arbetssökande.

Ofta försöker man skylla den stigande arbetslösheten på att allt fler kvinnor söker jobb.

Ja, den frågan har en ideologisk sida. Kvinnor skall naturligtvis ha samma rätt till arbete som män. Att fler kvinnor söker arbete kan ses som ett tecken på att fler kvinnor strävar mot en ekonomisk självständighet gentemot männen, och det bör ses som positivt. För många arbetarfamiljer är dock detta samtidigt ett uttryck för tvingande ekonomiska nödvändigheter.

Förvärvsfrekvensen bland kvinnorna har ökat. De hänvisas då ofta till deltidsarbeten med sämre sociala rättigheter som följd, och de återfinns i stor utsträckning i låglöneyrkena. Den senaste tidens utveckling visar också att antalet kvinnor inom industrin minskat, emedan de branscher inom vilka sysselsättningen minskat mest har en högre andel kvinnor bland de anställda. Vi kan också av statistiken se att förvärvsintensiteten sedan 1960-talets mitt har minskat bland de ogifta kvinnorna, medan den har ökat bland de gifta kvinnorna. Det kan också till en del förklara att fler kvinnor söker jobb.

Men jag vill än en gång understryka att arbetslösa är inte mindre arbetslösa därför att de är kvinnor. Och det måste en gång för alla bli ett slut på att använda kvinnorna som ett sätt att försöka bortförklara arbetslösheten. Arbetslöshetens utveckling visar att det krävs långsiktiga och medvetna insatser för att bekämpa den. Det är nödvändigt att det görs upp en plan för att bekämpa arbetslösheten och öka sysselsättningen under 1970-talet, och i en sådan plan måste skapandet av nya statliga

industrier inta en central plats. Den långsiktiga ökningen av arbetslösheten måste vändas. Den politik som regeringen anvisar är emellertid präglad av den brist på analys av arbetslöshetens orsaker som regeringen uppvisar i proposition efter proposition.

Samma brist kännetecknar regeringens handlande när det gäller att komma till rätta med bostadspolitiken, en av de frågor som utan tvivel medverkat till valnederlaget för socialdemokratin. Man löser inte problemen inom bostadspolitiken genom att göra ommöbleringar i regeringen och göra ett s. k. kraftkorn till bostadsminister. Så enkel är inte frågan. Å andra sidan kan det naturligtvis vara en nödvändig åtgärd för att komma vidare.

Nej, avgörande är att vi får en helt ny bostadspolitik, som utgår från uppfattningen att en god bostad till rimlig hyra är en social rättighet på samma sätt som rätten till utbildning och rätten till sjukvård.

Den kris vi befinner oss i beror inte på några tillfälligheter, uppkomna helt plötsligt. Den är i stället resultatet av de långtgående eftergifter regeringen har gjort – tillsammans med de borgerliga partierna – för vinst- och spekulationsintressena på bostads- och hyresmarknaden. Det är eftergifter för uppfattningar som hävdar att de s. k. marknadsekonomiska krafterna skall styra bostadsförsörjningen. Det är inte alls så som Svenska Dagbladet skrev häromdagen att det har skett en omläggning till en socialistisk bostadspolitik, utan vad som har hänt är ju motsatsen. På annat sätt kan inte den politik karakteriseras som har inneburit att man har lämnat lågräntepolitiken, alltför länge tillåtit en omfattande markspekulation och underlåtit att ingripa mot monopoliseringen inom byggnadsmaterialindustrin – i stället har man ju befrämjat densamma. Vidare har man släppt samhällets hyreskontroll och anpassat hyreslagstiftningen så att hyror kan höjas även i det äldre fastighetsbeståndet, och man har avstått från att genomföra ett kredit- och finansierings-system som skulle inneburit lägre räntekostnader och därigenom sänkta hyror.

Allt det här som jag räknat upp är uttryck för den uppfattning som regeringen framförde 1966, där man som utgångspunkt hade att bostadskostnaderna skulle komma att stiga mer än levnadskostnaderna i allmänhet, alltså att plånboken skulle bli mätaren på folks bostadsstandard.

Resultatet av den politiken känner vi i dag. Hyror i nyproduktionen har under de senaste 10–15 åren mer än fördubblats. Tiotusentals lägenheter står tomma därför att folk inte har råd att hyra dem, samtidigt som uppskattningsvis 500 000 familjer bor i trånga eller omoderna lägenheter. Det här har i sin tur inneburit att kommunerna skurit ner sina bostadsbyggnadsprogram. Och för sysselsättningen har det inneburit att byggnadsarbetarkåren har en större arbetslöshet än tidigare, samtidigt som tusentals byggnadsarbetare har gått över till annan verksamhet, vilket har medfört och kommer att medföra en onaturlig och oacceptabel utveckling inför framtiden.

När sedan utvecklingen har glidit regeringen ur händerna och opinionen mot utvecklingen blivit för stark, har regeringen vidtagit två åtgärder. Dels har man tillsatt en rad utredningar, dels har man försökt

mildra verkningarna av rekordhyrorna genom olika former av bidragssystem. Men eftersom socialbidrag i olika former aldrig kan lösa problemen eller förändra orsakerna till de höga hyrorna, behövs det en ny bostadspolitik – en bostadspolitik som innebär att samhället tar ledningen och ansvaret för bostadsbyggandet. Det måste bli slut på den nuvarande brandkårspolitiken med en uttryckning då och en uttryckning då i form av att man inför ett bidragssystem det ena året och ett nytt bidragssystem det andra året.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver en långsiktig planering från regeringens sida i form av ett bostadssocialt program, där man betraktar boendet som en social rättighet och inte som en rättighet för byggmästar-, fastighets- och bankkapital att göra så stora vinster som möjligt. Vi måste bort från den gamla uppfattningen att ägande och förvaltande av bostäder alltid skall bära sig och gå med vinst.

Ett sådant bostadssocialt program måste ha som huvudinnehåll totalfinansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar genom inrättandet av en statlig bostadsbank, som tillhandahåller kapital till låg och fast ränta. Programmet bör vidare innehålla åtgärder mot monopoliseringen inom byggnadsmaterialindustrin och ytterligare åtgärder för att stoppa markspekulation samt överförande av de privata flerfamiljshusen i samhällets ägo. Vi måste också få rättvisa i boendet genom att inte ensidigt gynna en viss boendeform genom skattesubventioner.

Jag tror det är bråttom med ett sådant bostadspolitiskt handlingsprogram eftersom den kris vi i dag upplever på bostads- och hyresmarknaden kommer att bli en av huvudfrågorna i nästa val, oavsett när det nu blir och vare sig regeringen vill detta eller inte. Det är i en sådan situation orimligt att de borgerliga partierna, som av ideologiska skäl är bundna till storfinsansen, ännu en gång skall kunna bedriva en kritik så att säga från vänster mot den misslyckade bostadspolitik som har förts.

I avvaktan på att ett sådant program utarbetas kräver vpk införandet av ett allmänt hyresstopp, vilket tillsammans med förslaget om särskilda bostadsrabatter skall ses som en första åtgärd i strävan att stoppa höghyrorna. Den optimism som präglar regeringens höstproposition när det gäller den ekonomiska utvecklingen för den närmaste tiden gäller uppenbarligen inte byggandet. Där saknas precis som i statsverkspropositionen i januari konkreta förslag för att komma till rätta med situationen. Det går inte att i längden bara hänvisa till pågående utredningar och arbetsgrupper som i sinom tid skall lägga fram förslag. Vad som behövs är konkreta förslag och åtgärder. Men de behövs snabbt!

En annan fråga där regeringen länge har svävat på målet är den om svenska företags investeringar i utlandet. Vi har ju skrämmande exempel på vad svenska storföretag tillåter sig utomlands. De utnyttjar fascistisk lagstiftning för att pressa ner lönerna för sina arbetare, såsom SKF i Spanien, de drar sig inte för att stödja den brutala portugisiska kolonialregimen i Moçambique genom att förklara sig beredda att investera där.

Kapitalflykten ur Sverige har antagit mycket stora proportioner. Bara under förra året togs två miljarder kronor ur landet för att investeras utomlands. Mycket av de pengarna gick till fascistiska länder. Där råder,

som det heter från storfinansens sida, ett "investeringsvänligt klimat". I valrörelsen lät det som om Krister Wickman var inne på tanken att skärpa kontrollen över företagens utlandsinvesteringar. Då skulle det bli lagändring som gav regeringen möjlighet att kontrollera utlandsinvesteringarna bättre. Sedan dess vet vi att Wickman har backat. När Kockums, Eriksbergs och Svenska tändsticksaktiebolagets engagemang i Moçambique blev aktuella, så kröp det fram att det aviserade lagförslaget skulle nog inte kunna stoppa investeringar, eftersom utländskt kapital där var inblandat tillsammans med det svenska. Så länge det finns minsta lilla utländskt kapital i svenska dotterbolag utomlands skulle det vara fritt fram. Och i stort sett *alla* svenska storföretag har utländska dotterbolag med utländska minoritetsintressen. Sedan dess har herr Wickman gått och blivit riksbankschef, och det skall därför bli intressant att se hur han nu ser på de här frågorna. För det är faktiskt så att det inte behövs några utredningar och lagändringar för att stoppa svenska kapitalister från att stödja fascistregimerna. Riksbanken ger tillstånd till alla investeringar i utlandet och har redan i dag möjligheter att stoppa dem. Vårt parti har därför länge krävt att riksbanken skall vara mycket mer restriktiv i sin tillståndsgivning. Investeringar i fasciststater och i Portugals kolonier bör helt stoppas. Nu kan riksbankschefen Wickman verkligen göra en insats för att tillmötesgå sådana krav som stöds av en bred opinion, inte minst inom fackföreningsrörelsen. Vid Metalls senaste kongress krävde man i det handlingsprogram som antogs -- skrivningen var ganska skarp -- ett avgörande samhälleligt inflytande över svenska utlandsinvesteringar. Där har riksbankschefen något att stödja sig på, om han nu vill göra något i denna fråga.

Kapitalets stöd åt fascismen framträder även på andra sätt. Före militärkuppen i Chile såg vi hur ett svenskt företag -- AGA -- var inblandat i ett tidigare kuppöversök som misslyckades. Blodbadet i Chile applåderas av den svenska storfinansens. Vi kunde exempelvis se Stig Ramels skrivelser i Expressen och Dagens Nyheter häromdagen, och följdriktigt nog har storfinansens representanter på det partipolitiska planet här hemma tagit samma ställning. Moderaterna skrev inte under partiupppropet om stöd åt Chiles folk. De stöder inte de demokratiska krafterna i Chile, tvärtom. Högerns historiska bakgrund är färgad av kamp mot demokratin, och det är bara att konstatera att de antidemokratiska ränderna inte har gått ur moderata samlingspartiet.

När jag nämnde att det fanns oroväckande tendenser i diskussionen om den framtida socialdemokratiska politiken, hade jag i tankarna också de uttryck som framkommit från ledande socialdemokratiskt håll om en total samordning av lönerörelserna med en koppling till skattepolitiken. Ett sådant system låser löntagarnas och de fackliga organisationernas lönepolitiska handlande. Därför är vi motståndare till en inkomstpolitik i statlig regi under nuvarande förhållanden, eftersom en sådan politik skulle vara till obestridlig fördel för storfinansens.

Självfallet existerar ett direkt samband mellan löner, skatter och socialpolitik. Men de problem som har uppstått genom marginalskatteeffekter och urholkningen av olika bidrag kan man inte lösa genom att löntagarna avstår från kampen för högre löner genom att betrakta vissa

skattesänkningar som ett slags lönehöjning och en sorts garanti mot annan lönestegring.

Den stora skattefrågan gäller naturligtvis hur man skall omfördela skattetrycket. Det gäller att omfördela skattetrycket för dem som är hårdast trängda, således för dem som har de lägsta inkomsterna, och öka för dem som har mer än nog. En sådan omfördelning är led i en demokratisk skattepolitik. Omfördelningen måste främst i att minska de mest orättvisa skatterna, nämligen de indirekta, och öka det direkta skatteuttaget. Eller i klartext: den viktigaste skattefrågan av alla för närvarande är att slopa momsens på mat. När det sedan gäller diskussionen inför avtalsrörelsen om det s. k. utrymmet för löneökningar är det positivt att ta del av vad LO:s utredningsavdelning säger i sin höstrapport. Det finns där en offensiv ton i analysen, som stämmer bättre överens med vad löntagarna anser än den återhållsamhet, som präglade inte minst regeringens talesmän i samband med att man presenterade förslaget om borttagandet av folkpensionsavgiften, en åtgärd som man utgick från skulle "lugna ner avtalsrörelsen". I dag är det herr Bohman som talar om att lugna ned avtalsrörelsen. Att man från Arbetsgivareföreningen och dess direktör än kraftigare förklarar att det inte finns plats för några egentliga lönehöjningar är ingenting nytt -- det hör så att säga till det vanliga spelet.

I LO-rapporten däremot drar man slutsatsen att det "är helt känt, att det finns utrymme för betydande löneökningar nästa år. Detta gäller även sedan man beaktat de kostnadsökningar, som är en följd av tidigare slutna avtal."

LO fortsätter i sin höstrapport: "De två senaste årens kraftiga vinstökningar gör att det finns större skäl än vanligt att i de kommande förhandlingarna argumentera för en förändring av vinst/lönerelationerna till löntagarnas fördel. I så fall kan detta ge ett ytterligare utrymme för löneökningar utöver vad som skapas av stigande internationella priser och produktivitet."

Över huvud taget andas rapporten en tillfredsställelse som står i skarp kontrast till den svartmåling av industrins läge som levereras från industrins sida tillsammans med Arbetsgivareföreningen och dess språkrör här i riksdagen -- de borgerliga partierna.

I sammanfattningen av rapporten menar man att den handlingsfrihet som det ökade ekonomiska utrymmet ger måste användas på ett sådant sätt att "åtgärderna får effekt i tid och att de blir av tillräcklig omfattning". Man säger att det är "väsentligt att utformningen av de kortsiktiga åtgärderna stämmer med de långsiktiga målsättningarna".

Från vårt partis sida delar vi den uppfattningen, men måste ändå ställa frågan eftersom den är helt avgörande: Vad är regeringens långsiktiga målsättning? Var finns den långsiktiga målsättningen för att komma till rätta med arbetslöshetens orsaker?

Fru andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr SVANBERG (s):

Fru talman! Jag skall inte gå in på någon detaljanalys av valrörelsen och valutgången utan bara kort konstatera att den fackliga och politiska arbetarrörelsen tillsammans lyckades förhindra ett regeringsskifte, och det trots att den gamla PHM-rörelsen bland företagarna i landet dammades av för att under några månader ge i varje fall ett moraliskt stöd till en borgerlighet som för första gången på länge kände sig ha reaktionens vindar med sig.

De näringspolitiska frågorna och sysselsättningen spelade utan tvekan en mycket stor roll i valrörelsen. Men kan man av det dra slutsatsen att den svenska väljarkåren genom sitt sätt att rösta i höstas efterlyste en mer borgerligt inriktad politik? Man kan ställa den frågan.

Det är möjligt att herr Fälldins i och för sig lättbegripliga slagord om 100 000 nya jobb har ingett många vissa förhoppningar om en ljusare framtid. Men går man till källorna och letar efter konkreta besked om hur detta löfte skall förverkligas, finner man närmast ett lättsinne inför uppgiften som är häpnadsväckande. Ger vi bara företagen litet lättnader här, litet subventioner och litet mera vinster där, ordnar sig det mesta både vad det gäller den konjunkturbetingade arbetslösheten, den regionala obalansen, de nytillträdandes och de äldres samt alla andra grupperns problem på arbetsmarknaden. Det tycks vara den borgerliga modellen.

Jag skulle i stället vilja påstå att det människorna i dag kräver är en målmedveten, långsiktig och av samhället planerad samhällspolitik, som de borgerliga partierna av ideologiska och andra skäl liksom inte vågar ge sig i kast med.

När strukturrationaliseringen sätter in på allvar, när hela samhällen hotas till sin existens, när merparten av ungdomarna saknar utkomstmöjligheter i den egna regionen och när kvinnorna inte ens vågar börja drömma om ett eget förvärvsarbete, när arbetskraften rubriceras som "äldre" och därmed handikappad i de helrationella företagen redan vid 45–50 års ålder, då vet människorna av egen bitter erfarenhet – och det gäller inte minst i mitt eget hemlän – att det privata näringslivet och av detta inspirerade och uppmuntrade borgerliga politiker inte har förmågan, jag skulle nästan vilja säga knappast ens viljan att hjälpa. De vet att det är samhället och dess ansvar som är helt avgörande för deras framtid.

Detta vet kanske speciellt människorna i Norrbotten. Där är svårigheterna större än på de flesta andra håll i landet. Där är sysselsättningsgraden lägre än genomsnittet och arbetslösheten är högre. Där har man för länge sedan upphört att vänta sig att få sina problem lösta genom privata initiativ och borgerlig politik. Där vet man att den enda trygghet som kan skapas är genom samhälleliga åtgärder och att den enda garanten för sådana är socialdemokratin, som ofta i hård strid med borgerliga politiker och industriägare visat både vilja och förmåga till en näringspolitik utan vilken hela Norrbotten vid det här laget väl hade varit ett enda stort friluftsområde.

Det kanske är en av förklaringarna till att valresultatet i Norrbotten bröt mot huvudtrenden i årets val och att socialdemokratin där fick en större andel av rösterna i år än 1970.

Nu kan man kanske säga att den näringsstruktur som präglat

Norrbottnen och den brist på vilja att satsa där som utmärkt det privata näringslivet på ett helt annat sätt än i landet i övrigt har tvingat fram en statlig näringspolitik.

Men jag skulle vilja påstå att sysselsättningsfrågorna i landet i dess helhet under 1970-talet och möjligen också under 1980-talet kommer att vara våra mest betydelsefulla politiska frågor, detta alldeles oavsett om vi då har borgerlig eller socialdemokratisk regering. Strukturrationaliseringen inom industrin har vi hittills nästan bara fått en försmak av. Den ökade produktion vi har att vänta inom nu existerande företag torde komma att klaras utan något väsentligt ökat behov av arbetskraft. Här måste alla goda krafter samlas för att människornas rättmätiga krav på full sysselsättning skall kunna tillgodoses. Och om de fria marknadskrafterna, som det heter, hotar den grundläggande mänskliga rättigheten att ha ett meningsfullt arbete, nöjer sig inte människorna med dogmen om dem utan kräver åtgärder mot dem. Skall vi ha balans i sysselsättningen mellan olika landsdelar och menar vi allvar med talet om ökad jämlikhet, förutsätter det inte bara att vi ersätter gamla nedlagda arbetsplatser med nya. Vi måste också ha ett tillskott av arbetsplatser, vi måste skapa nya jobb. Menar man något med vad som nu sägs från alla partier om rätten till arbete för alla, är det inte fråga om 100 000 nya jobb, det är snarare fråga om 300 000–400 000 nya jobb bara under 1970-talet.

Vi måste ha en grundlig analys av det svenska industrisamhället bransch för bransch. Sådana branschutredningar, som i viss utsträckning redan igångsatts, måste byggas ut till att omfatta hela näringslivet. Detta utredningsarbete får ge oss besked om vilka branscher som är utvecklingsbara, vilka branscher som kan betraktas som framtidsbranscher där vi kan skapa de nya sysselsättningstillfällena som behövs.

Vi kan redan i dag skönja vilka en del av dessa branscher kan vara. På vissa områden, där vi inte minst från samhällets sida har satsat hårt, ligger vi före andra länder. Vi kan som exempel nämna miljöområdet. Kan vi utnyttja våra kunskaper i Sverige inom vattenrening och luftvård, inom arbetsmiljöns område och inom den industriella miljön, kan det ge upphov till ny produktion som kan säljas utomlands och som samtidigt skapar nya sysselsättningstillfällena här hemma. Även när det gäller återvinningen har vi kommit långt i Sverige. Vi borde också här mycket snabbt kunna åstadkomma en industriell produktion, som är begärlig ute på världsmarknaden. Ett annat exempel är vårdområdet. Vi har en högt utvecklad teknologi och ett administrativt kunnande inom sjukvården, som borde kunna erbjuda exportartiklar för att skapa människor arbete. Jag kunde ge flera sådana exempel, men dessa får räcka i det här sammanhanget.

Vi måste mera kraftfullt satsa på forskning för att få fram och vidareutveckla nya produkter. Men vi skall heller inte glömma att det finns en möjlighet att köpa teknologi, patent och produktidéer utomlands, som vi sedan kan utnyttja för produktion här hemma. Vi måste åstadkomma en samordning av industrins forskningsinsatser, bl. a. i s. k. utvecklingsblock. Och industrins och näringslivets tekniska, industriella och ekonomiska kunnande måste samordnas med motsvarande kunnande

inom samhälleliga organ och med successivt ökande offentliga resurser.

Vi måste med andra ord ha en näringspolitisk planering, som gör det möjligt att snabbt föra ut nya idéer och nya forskningsresultat i produktionen. Denna planering måste ske av samhälle och näringsliv tillsammans. Med våra begränsade resurser måste det finnas en övergripande planering, så att vi kan styra kapital och andra produktionsfaktorer mot bestämda branscher och regioner. Kalla det för planhushållning om ni gärna vill göra det. Det är fråga om en vettig planering av hela landets resurser.

Jag är alltid lika förvånad över det privata näringslivets motstånd mot och de borgerliga partiernas rädsla för en bättre planerad ekonomi och ett bättre planerat näringsliv. I det avseendet ligger borgerligt styrda länder före oss. Tag Japan, Frankrike eller Italien som exempel! I dessa länder planerar samhälle och industri tillsammans hur resurserna skall styras. Kan oviljan mot en bättre planering och styrning av resurserna i vårt land från borgerliga företagens och politikernas sida möjligen vara betingad av att sådana åtgärder måste genomföras i samverkan med en socialdemokratisk regering och med starka fackliga organisationer? Man kan tänka sig att det är på det sättet. Men jag är övertygad om att oavsett samhällssystem och om det är socialistiska eller borgerliga regeringar så tvingar den tekniska och ekonomiska utvecklingen – och kanske framför allt våra ändliga tillgångar på råvaror – alla länder in på en väg mot mera planhushållning. Jag tror – ja, jag är helt övertygad om det – att de borgerliga politikerna också i vårt land tvingas inse att den här vägen är den enda möjliga, vilka krumbukter de än tar till just nu.

Men för att denna övergripande näringspolitiska planering skall kunna ge resultat i praktiska insatser måste samhället skaffa sig styrningsinstrument. För detta krävs en odogmatisk syn på samhällets och de privata företagens roll i näringspolitiken. En satsning på generella åtgärder, som till största delen bara ökar företagsvinsterna och som av dogmatiska skäl förordas av de borgerliga partierna, är inte bara otillräcklig utan ibland också klart felaktig i detta sammanhang.

Det krävs också andra medel för att åstadkomma en industriell utveckling. Vissa instrument håller samhället på att skaffa sig, t. ex. en näringspolitisk organisation, styrning av kapital bl. a. genom AP-fonderna och stödåtgärder av olika slag, exempelvis inom regionalpolitiken och för att hjälpa mindre och medelstora företag.

Men dessa medel kommer att vara otillräckliga, och en rad andra åtgärder kommer att visa sig nödvändiga. Ett samarbete mellan näringsliv och samhälle måste finnas, om vi vill nå målet: rätt till arbete för alla. Endast ett totalt utnyttjande av vårt lands samlade resurser gör detta möjligt.

I begreppen näringsliv och företagsamhet ingår inte bara de enskilda företagen, företagsledarna och aktieägarna antingen de är privata eller statliga. Till näringslivet hör också de anställda. Till näringspolitiken som vi talar om hör inte bara vinster, självfinansieringsgrad och utvecklingsbarhet, utan dit hör i minst samma utsträckning – kanske i ännu större – sådana problem som arbetsmiljö, medinflytande och ekonomisk demokrati. Vill vi utveckla vår industri måste vi fortsätta att satsa på att

förändra arbetslivets villkor. Vill vi få ungdomen attraherad av att söka jobb inom industrin måste vi ge det praktiska industrijobbet ett annat värde och en annan värdighet. Vi måste göra arbetsmiljön bättre, vi måste ge de anställda trygghet i jobbet och ett medansvar i företagen. Den tid är förbi då näringslivet var en angelägenhet exklusivt för företagsledare och företagsägare. Vi måste också fortsätta att söka anpassa industrin till människan för att förhindra utslagningen av främst äldre arbetskraft men också för att skapa sysselsättning åt grupper som tidigare varit utestängda från arbetsmarknaden.

Med en ordentlig industriplanering, som jag mycket kort försökt att skissera här, skulle vi kunna öka sysselsättningen inom industrin något under 1970-talet eller – för att vara försiktig – i varje fall behålla den ungefär på den nivå där vi har den i dag. Men vi kan inte räkna med att vi skall kunna lösa våra sysselsättningsproblem som helhet inom vår industripolitik. Vad en industriell utbyggnad främst skall ge oss är ökade resurser så att vi kan bygga ut den offentliga sektorn och tjänstesektorn utöver att vi också inom industrin skapar nya jobb.

En väsentlig del av vår sysselsättningsökning måste alltså komma på den offentliga sektorn. Och där finns det stora och eftersatta behov som motiverar ökade satsningar. Inom sjukvården finns många brister. Omsorgen om barnen och de gamla måste bli bättre. En utökning av den offentliga sektorn kan skapa sysselsättning åt många människor som i dag saknar arbete och åt nya grupper av människor som under resten av 1970-talet kommer att ställa berättigade anspråk på att få känna att de har sin plats i samhällets arbetsliv. En sådan utveckling står i samklang med människornas behov.

Som jag tidigare påpekat är förutsättningen för en ökning av den offentliga sektorn en ökad industriproduktion. Företrädare för näringslivet framställer ofta en ökning av den offentliga sektorn som någonting ont som till varje pris måste undvikas. Det är hög tid att de får klart för sig att de motsättningar som de här vill skapa mellan näringsliv och offentlig sektor bidrar till att väcka misstro bland vanliga löntagare mot dem som på det här sättet representerar näringslivet. Det har i valrörelsen talats väldigt mycket om en förtroendekris mellan näringslivet och den socialdemokratiska regeringen. Jag är helt övertygad om att den verkliga förtroendekrisen nu börjar skönjas mellan de anställda och kapitalägarna – just på grund av de insatser som vissa företrädare för det s. k. näringslivet gjorde under årets valrörelse. Och den förtroendekrisen blir kanske betydligt allvarigare än den som de själva talade om i denna valrörelse.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Fru talman! Aldrig har väl en regering suttit mera löst än den som skall försöka styra vårt land efter den 1 januari. Det bör kanske herr Svanberg i synnerhet notera, som är så glad över att ”vi lyckades förhindra ett regeringsskifte”. Svenska folket är bevisligen mycket intresserat av lotterier, men att det skulle vara så intresserat av en ovisst utgång att det skulle acceptera att för vårt land betydelsefulla frågor skulle avgöras genom lotten betvivlar jag. I den situationen är vi dock

efter den 1 januari 1974, om socialdemokraterna helt associerar sig med kommunisterna – och det förutsatte tydligen herr Svanberg, eftersom han räknade med att man hade ett regeringsunderlag. Det har ju inte socialdemokraterna ensamma. Om herr Svanberg inte vill associera sig med kommunisterna blir ställningen den att vi har en kombination som kan uppvisa 175 mandat mot socialdemokraternas 156, och då får inte herr Svanberg någon sorts underlag för att fortsätta att regera. Det är inte så värst mycket att glädja sig åt att man lyckats förhindra ett regeringsskifte med de premisser som nu föreligger.

I de kommentarer som har gjorts om valet var det intressant att höra herr Palme, som mycket glädde sig åt att mittenpartierna sammanlagt hade förlorat fem mandat, men han tassade i filttofflor förbi att hans eget parti hade förlorat sju mandat. Vinsten av två mandat kan nog herr Hermansson fullständigt tacka socialdemokraterna för. Med de hartassar som herr Palme använde i hela valdebatten gentemot kommunisterna, som han tidigare ärligen har bekämpat, kan nog herr Hermansson tillgodoräkna sig den här vinsten endast därför att han icke mötte något egentligt motstånd. Socialdemokraterna bjöd inte på något sätt till för att bekämpa det parti som de i varje fall tidigare betraktat som en splittringsrörelse inom arbetarklassen. Det är förvånande.

Vad gäller valkommentarerna står vi, hur herr Palme än förklarar och förklarar, med mandattalen 175–175 efter den 1 januari. Det är således en initiativlös, försvagad och av kommunistiskt stöd beroende regering som skall försöka styra vårt land. Det är klart, herr Svanberg, att en regering som hamnat i en sådan situation borde avgå. Å andra sidan har det med fog framhållits – det vill jag också understryka – att någon annan regeringskonstellation som har tillräckligt parlamentariskt underlag inte heller kan åstadkommas. Betraktar man dessa fakta, kommer man till slutsatsen att det förr eller senare måste bli nyval. Att under tre år arbeta med en mandatfördelning av 175 för de socialistiska partierna och 175 för de icke-socialistiska förefaller inte möjligt.

I valkommentarerna i övrigt sade herr Hermansson att det var sådan skillnad på hur de borgerliga partierna agerar; tidigare gjorde de upp ministerlistor. Jag tycker att det är ett grovt felaktigt påstående. Att en del som det föreföll volontärer på vissa tidningar gjorde upp ministerlistor är säkert sant, det har vi sett. Men kan herr Hermansson åberopa att något av de borgerliga partierna gjorde upp några ministerlistor eller sade att de skulle ha det så eller så ordnat i en eventuellt kommande regering?

En sak som inte är alldeles oväsentlig bör observeras i dessa valkommentarer – den kan vi konstatera med största glädje, och socialdemokraterna bör måhända notera den. Vi skall inte alldeles nonchalera ungdomen. Det har dock hållits ett skolval, och helt skall det inte glömmas bort i denna remissdebatt. Både herr Svanberg och andra vet utgången av det valet. Det kan vara någonting av ett mene tekel för socialdemokratin. Vi vet vilket parti som vann det valet och vilket parti som blev näst störst. Det blev omvända förhållanden jämfört med dem vi nu har i riksdagen. Det är dessa personer som så småningom kommer att utgöra väljarkåren, och då kan det bli en sådan utveckling som skolvalet visade.

Det andra viktiga skälet för att en förändring bör ske är att svenska folket i val har underkänt den nuvarande regeringens politik. Det är framför allt i fråga om sysselsättningspolitiken som regeringen misslyckats, till skillnad från vad herr Svanberg ville påstå – med accepterande av vad han i vissa stycken sade om framtiden.

Trots alla bortförklaringar från regeringen är det obestridligt att arbetslöshetssiffrorna och siffrorna för dem som icke varit sysselsatta i reguljärt arbete har varit ovanligt höga. Jag använder beteckningen ”icke varit sysselsatta i reguljärt arbete”, därför att jag helt och fullt anser att de som är på omskolning visst har ett värdefullt arbete att utföra. Men det är en temporär sak, den som går på omskolningskurs kan inte känna sig trygg med detta. Han kan inte fortsätta att oavbrutet gå på omskolningskurser. För den som är i beredskapsarbete anger själva namnet att arbetet är insatt som ett beredskapsarbete, och den egentliga avsikten är inte att detta skall fortsätta så att han kan känna sig trygg där heller.

Nu kan man säga att ingen kan känna sig trygg på något arbete. Nej, det är klart, men i dessa båda fall som jag nämnde är den direkta avsikten att arbetet skall vara temporärt. I andra fall har både arbetsgivaren och den anställde en förhoppning om att arbetet skall fortsätta, och därför måste man, när man anger siffror härvidlag, räkna med även dem som icke är sysselsatta i reguljärt arbete.

I fråga om sysselsättningsgraden bör tilläggas att den har varit mycket ojämn. I vissa delar av landet har man haft stor arbetslöshet, men i andra delar har man haft nära nog brist på arbetskraft. Småindustrins slagkraft i de flesta avseenden bevisas av att t. ex. Jönköpings län, som har den mest markerade småföretagsamheten i hela vårt land, kunde erbjuda arbete även när arbetslöshetssiffrorna var höga i landet. Det är också intressant att herr Svanberg nu beaktar både regionalpolitiken och de mindre och medelstora företagen. Detta är just vad centern mycket länge har sagt att man skall göra, herr Svanberg. Nu har vi tydligen vunnit gehör för dessa synpunkter även hos den socialdemokratiska gruppledaren i denna kammare. Det är självfallet att regeringen på ett mera aktivt sätt borde ha ingripit för att rätta till missförhållandena när det gäller denna ojämnhet i sysselsättningen.

Till grund för regeringens misslyckade politik ligger till stor del den felaktiga konjunkturbedömning som regeringen gjort tidigare. I finansplanen 1973 sades det att utsikterna för 1973 innebär att vi kommer att gå mot ett successivt förbättrat kapacitetsutnyttjande i den svenska ekonomin. När sedan den reviderade finansplanen lades fram var regeringen ännu mera optimistisk. Där säger finansministern att utvecklingen sedan finansplanen presenterades ”visar att denna bedömning var realistisk. Det står nu klart att den svenska ekonomin befinner sig i en uppåtgående konjunkturfas. Som jag redovisat i det föregående skedde en mera markerad uppgång redan under fjärde kvartalet i fjol. Ett klart uppsving skedde då i såväl industriproduktionen som exporten. Ordergången till industrin har fortsatt att accelerera och låg första kvartalet 1973 på en påtagligt högre nivå än motsvarande period året innan. Industrins investeringsvilja och efterfrågan på arbetskraft framstår som

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

alltmera expansiva.”

Efterfrågan på arbetskraft framstod alltså som ”alltmera expansiv” – och så fick vi denna besvärliga sommar, då vi hade så hög arbetslöshet. Det var således en fullständigt felaktig konjunkturbedömning. Den har inte alls slagit in, utan vi har fortfarande besvär med en lågkonjunktur.

Den högkonjunktur som regeringen förutspått uteblev och i stället har vi fått dras med lågkonjunkturproblem, t. ex. hög arbetslöshet. Det är emellertid inte endast i fråga om den kortsiktiga bedömningen som regeringen gjort fel, utan det är dess värre också en felbedömning i fråga om den långsiktiga politiken. Det duger inte att, som regeringen gör, förutspå och avvakta bättre konjunkturer och under tiden företa ovisst verkande selektiva åtgärder.

Åtskilliga skäl talar för att sysselsättningsproblemen kommer att bestå i framtiden. Det är framför allt tre faktorer som måste beaktas när det gäller den framtida sysselsättningen.

För det första kommer förändringen av strukturen på våra företag att fortsätta, och därmed kan följa arbetslöshet av längre eller kortare varaktighet och av större eller mindre omfattning.

För det andra kommer troligen flera människor att begära arbete i framtiden, och det gäller mest i fråga om kvinnorna. Många kvinnor kommer efter det att barnen vuxit upp att söka sig ut på arbetsmarknaden igen, då de numera på grund av en bättre yrkesutbildning har större förutsättningar att ånyo få anställning.

För det tredje har vi observerat en företeelse som sannolikt kommer att upprepas, och det är de ojämnheter i sysselsättningen som jag tidigare nämnt och som tagit sig uttryck i att vissa delar av landet kan ha brist på arbetskraft medan andra har stor arbetslöshet.

Till detta kommer konkurrensen med andra länder som tar sig uttryck både i själva produktionen och i att svenska företag förlägger sin verksamhet till andra länder, vilket medför lägre sysselsättningsciffror i vårt land. Med all sannolikhet blir sysselsättningsfrågorna de största problemen i svensk politik under de närmaste decennierna och kanske ännu längre.

Det socialdemokratiska partiet har dåligt kunnat bemästra sysselsättningsproblemen vare sig det gäller på lång eller kort sikt. Man kan naturligtvis klara alla sysselsättningsproblem genom att tillgripa den primitiva, ineffektiva och ofria kommunistiska metoden att bara befälla företag att ta emot och anställa folk som de kanske inte behöver och som de inte kan ge en meningsfull sysselsättning men ändå måste betala lön till. Detta underlättas ju ytterligare om man inte tillåter arbetstagaren att fritt välja sitt arbete – hittills har vi ju här i Sverige ansett det som en mycket klar regel – utan mer eller mindre dirigerar honom till ett visst arbete. Jag tror dock att svenska folket betackar sig för sådana metoder. För att bemästra sådana problem är vi helt säkert villiga att på bästa sätt hjälpa dem som råkar ut för omställningsarbetslöshet.

Den stora frågan är dock att det svenska näringslivet skall kunna utvecklas på ett sådant sätt att det kan ge alla sysselsättning. De kommunistiska förslagen om flera statliga företag är jag därför förvånad över. De socialistiska länderna har en mycket ineffektiv produktion. De

kan inte hävda sig på världsmarknaden. Vi har inte heller haft odelat gynnsamma erfarenheter av de svenska företag som staten drivit. Ett och annat av dem har gått bra. Många har gått dåligt. Resultatet är inte så lysande att vi kan hoppas lösa problemen den vägen. Man får inte betrakta enskilda företag bara som lämpliga skatteobjekt, som man kan lägga diverse avgifter på för att – som man tror – behaga väljarna eller för att skaffa sig större makt på kapitalmarknaden e. d. I stället är det nödvändigt med en intensiv forskning för att följa företagens utveckling och på allt sätt sträva efter att skapa goda förutsättningar för deras bestånd och utveckling.

Jag vill i sammanhanget erinra herr Svanberg om att vi kan köpa forskningsresultat från andra länder, men när herr Svanberg och jag besökte ett av Sveriges största företag frågade vi om man kunde köpa forskningsresultat från andra länder. Då svarade chefen att det kan man, men det är nästan bara under förutsättning att man forskar själv, så att man kan erbjuda någonting i stället. Herr Svanberg och jag är på en hel del punkter inte eniga, men i detta fallet är vi helt på samma linje och menar att en intensiv forskning bör bedrivas här i landet.

Herr Svanberg talade också om nödvändigheten av att skapa 400 000 nya jobb under 1970-talet. Där tror jag att han har rätt. Men då är det ganska förvånande att man så bestämt motsatte sig t. o. m. vår målsättning på 100 000 jobb under den närmaste tiden. Om man inte kan vara ense när det gäller medlen, så kan man väl ändå säga att det är önskvärt att skapa 100 000 jobb. Men i valrörelsen attackerades vi mycket hårt för att vi som målsättning angivit 100 000 jobb. Kanske herr Svanberg i dag erkänner att det var riktigt att uppsätta det som ett mål?

Likaså är detta med arbetskraftsplanen mycket intressant. Jag förmodar att det var den saken som herr Svanberg tangerade i sitt anförande. Det är också glädjande att Metallindustriarbetareförbundet med stöd av LO har gått in för en arbetskraftsbudget, vilket vi ju har motionerat om år efter år. Det förefaller som om det socialdemokratiska partiet i dag skulle kunna tänka sig att acceptera en sådan tanke. Det hälsar vi i så fall med största tillfredsställelse, och det tyder på att man har omvärderat frågan och förstått att den linje som mittenpartierna har drivit är den riktiga. Vi är inte rädda för planering, herr Svanberg. Tvärtom har vi åtskilliga gånger föreslagit en mera effektiv planering än vad regeringen velat gå med på. Men av prestigeskäl – eller andra skäl, vilka de nu kan ha varit – har regeringen inte velat acceptera tanken på en sysselsättningsplanering.

Slutligen sade herr Svanberg att man inte fick något besked, när man frågade om de 100 000 jobben. Det var bara lättsinniga förslag som kastades fram, sade herr Svanberg. Men var det så lättsinnigt? Vi föreslog etablerings- och utvidgningsstöd till mindre och medelstora industrier och serviceföretag i form av gynnsamma lån och bidrag. Var det någonting som inte kunde accepteras? Vad säger herr Svanberg om det förslaget i dag? Likaså föreslog vi ett slopande av den fyraprocentiga löneskatten under tre år för de företag som expanderade samt att ingen ATP-avgift skulle utgå för anställda över 55 år. Vi föreslog också ökade resurser för företagarföreningarnas låneverksamhet och en hel rad andra åtgärder,

Onsdagen den
7 november 1973

*Allmänpolitisk
debatt*

som herr Svanberg alltså nu säger var bara lättsinniga förslag.

Tiden tillåter inte att jag går in närmare på dessa frågor i dag, men vi lär väl kunna återkomma till om våra förslag var lättsinniga eller inte. En del av dem har regeringen nu accepterat och lägger fram propositioner om, och en del av de andra kommer att återfinnas i väckta motioner. Då får vi tillfälle att diskutera de frågorna ytterligare.

Fru talman! Jag har koncentrerat mig till sysselsättningsproblemen, därför att jag tror att de är mest betydelsefulla och därför att regeringen tyvärr har fört en misslyckad politik på det området. Även det är ett starkt skäl för att det borde bli ett regimskifte i vårt land.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag kan inte underlåta att replikera herr förste vice talmannen på ett par punkter. Jag skall hoppa över vad han sade om valresultatet och vilka som har underlag för en regering. Men på en punkt vill jag varna honom: använd inte den där vackra bilden av skolvalets resultat till att ta ut en valseger 1976 i förväg! Det kan bli en väldig baksmälla av det. — Detta om valet.

Det var också en annan sak som jag fastnade för. Jag tycker att herr Bengtson resonerar helt felaktigt när han säger att regeringen gjorde en felbedömning när den sade att vi skulle komma att få en högkonjunktur i år. Högkonjunkturen låter vänta på sig, säger herr Bengtson; vi har fortfarande sysselsättningsvärigheter. En stund senare sade herr Bengtson att vi nog kommer att ha sysselsättningsvärigheter oavsett konjunkturen. Ja, det är ju just det vi upplever nu. Herr Bengtson torde vara ganska ensam om att påstå att vi inte befinner oss i en högkonjunktur i Sverige i dag. Vi har en högkonjunktur. Den kommer enligt experternas utsago att vara även under 1974. Men den kommer inte att lösa våra sysselsättningsproblem — låt vara att det kommer att bli bättre.

Herr Bengtson har här talat för centerns paroll om 100 000 nya sysselsättningstillfällen. De skulle åstadkommas med stimulansåtgärder som skulle få högkonjunkturen att komma tidigare. Nu har han här själv konstaterat att man inte löser problemen genom att satsa mera pengar i företagets vinster och genom att inspirera företagen till ytterligare produktion osv. Vad var det då för mening med centerns förslag? Herr Bengtson säger att det inte skulle ha löst de problem som han själv säger är de viktigaste. Var han då bara ute för att lösa problemen med företagets vinster?

Herr Bengtson säger att han har angripits för förslaget om 100 000 nya sysselsättningstillfällen. Från socialdemokratiskt håll har centern icke angripits för att man talar om att vi behöver 100 000 nya jobb. På den punkten är jag helt ense med herr Bengtson; vi behöver fler än 100 000 nya jobb. Men vad vi har kritiserat är att de vägar som centern föreslog icke leder till större sysselsättning. De blir ett slag i tomma luften. Man måste våga ta till ett annat slags näringspolitik. Det är det vi två är ense om — i vissa saker är vi ense.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Fru talman! När jag nämnde skolvalet så gjorde jag det i mycket milda ordalag. Jag sade inte att det skulle tillmätas stor betydelse. Men jag

kunde inte underlåta att göra vissa spekulationer: om det hade utfallit annorlunda, om socialdemokraterna hade legat så väl till i skolvalet som centern gjorde, då undrar jag om det på samma sätt hade förbigåtts i denna debatt. Det finns ändå anledning att beakta hur ungdomen ser på problemen. Jag tänker nu inte bara på skolvalet utan även på andra undersökningar som visat att socialdemokratin inte har mycket gehör bland ungdomen. Det är signifikativt och bör beaktas.

Om vi har någon högkonjunktur nu är diskutabelt. Herr Svanberg och jag har visst glädjen att gå på samma tillställningar vid en del tillfällen. Senast var vi på Bankföreningens möte. Där sades det med detsamma ifrån att man hade gjort en fullständigt felaktig bedömning när man i början av året sade att man väntade sig en högkonjunktur. Bedömningen på det sakkunniga hållet var alltså densamma som min. Vi har inte fått någon högkonjunktur.

Exportens utveckling är gynnsam och bra, och alla gläds vi över den. Men på grund av inflation har en del andra länder börjat vidta åtstramningsåtgärder som tyvärr kan inverka ogynnsamt på köpandet från Sverige. Därför får vi inte vara alltför trygga på den punkten heller.

Det är glädjande om än senkommet att herr Svanberg nu säger att det inte var något fel att satsa på 100 000 nya jobb; det var vägarna för att uppnå detta som socialdemokraterna kritiserade. Han säger att centerns förslag inte hade löst problemen. Det är klart att det kan vara delade meningar om huruvida de hade löst problemen, men om man inte hade fått 100 000 jobb hade det varit vackert om man hade fått 90 000. Hade man verkligen velat göra någonting hade det kanske blivit resultat, men regeringen vidtog sådana åtgärder att det inte blev något särskilt resultat, utan de höga arbetslöshetssiffrorna stannade kvar. Faktum kvarstår fortfarande: hade man accepterat mittenpartiernas förslag hade vi haft en betydligt gynnsammare utveckling på arbetsmarknaden än den som pågått den senaste tiden.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker bara att herr förste vice talmannen använder ordet faktum på ett felaktigt sätt. Han säger att det är faktum att vi skulle ha haft mer sysselsättning om centerns förslag hade gått igenom. Det är det vi är oense om. Jag tror inte att vi hade haft ett enda sysselsättningsstillfälle mer i dag om centern hade fått igenom sin plan. Jag håller med honom om att vi behöver 100 000 nya jobb. Det är inte det vi grälar om. Men jag tror inte att den väg centern ville gå hade lett till ett enda nytt jobb, och jag vill poängtera detta än en gång.

Sedan vill jag beröra frågan om högkonjunkturen. Jag lyssnar rätt ofta till bankfolk som talar om hurdan högkonjunkturen är eller inte är. Alla är väl överens om att vi nu är inne i en högkonjunktur i Sverige, åtminstone vad det gäller exportindustrin. Vi har en något för låg hemmakonsumtion, och det är anledningen till det paket som regeringen lade fram nyligen för att stimulera hemmaförbrukningen. Jag tycker att det är helt galet att förneka att vi är inne i en högkonjunktur, men vi skall göra reservationen: denna högkonjunktur kommer inte att hjälpa mot arbetslösheten totalt. Det skulle inte heller det program som centern

lade fram, som inte innebär någon annan styrning än att flytta pengar, ändra på utlåningskvoter osv. Den vägen kan man inte styra näringslivet i dag. Det kunde ske en gång när det fanns stora penningmatadorer som gjorde det. Systemet i världen är ett helt annat i dag, och jag tror inte att man den vägen får fram nya jobb.

Det är alltså bara det jag vill säga: 100 000 nya jobb behöver vi, men våra vägar är olika, och herr Bengtsons väg leder absolut inte till målet.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara säga beträffande flyttandet av pengar att det är den planeringsväg vi egentligen har att tillgripa. Vi har ju en bruttonationalprodukt som uppgår till en viss summa, och den får vi försöka hjälpa till att disponera på rätt sätt. Och vad kan man göra när nu 94–95 procent av företagen i Sverige är enskilda? Måste man inte på något sätt försöka få dem att utveckla största möjliga aktivitet? Därmed skulle man lösa problemet!

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Fru talman! Det är inte underligt att de näringspolitiska frågorna har dominerat under det gångna året, inte minst under valrörelsen. De har självfallet också tagit upp en stor del av debatten i dag. Det är inte heller förvånande med tanke på den enligt svenska förhållanden ovanligt omfattande och segdragna arbetslöshet som vi har haft under 1970-talet. Den har överraskat många, framför allt tjänstemän och yngre åldersgrupper, och det har naturligt nog varit en huvudfråga i årets valrörelse att skapa nya jobb åt de arbetslösa. Även om vi vet att den svenska arbetsmarknadspolitiken är väl utbyggd och med rätta berömd över våra gränser vet vi också att insatserna – trots att de är stora – inte alltid räcker för att trygga sysselsättningen i alla lägen vid lågkonjunktur och strukturomvandling. Det är självfallet nödvändigt med väsentligt ökade insatser på alla sätt. De åtgärder som har satts in från AMS:s sida har naturligtvis inte bara varit defensiva. De har haft en offensiv karaktär, men de har inte varit tillräckliga för att skapa en full sysselsättning – det som vi alla strävar efter.

Herr Svanberg började sitt anförande med att de borgerliga politikerna bara ansåg att om företagen får litet subventioner hit och dit så ordnar sig allting. Är det verkligen så, herr Svanberg? Är det den formen av dialog som statsminister Palme avsåg? Han sade ju att vi borde försöka föra en dialog här i riksdagen – inte en monolog. Det är väl trots allt så att vi från folkpartiet tidigare har fört fram – jag gjorde det under vårriksdagen – samma sak som herr Svanberg tog upp i dag, nämligen samverkan mellan stat och näringsliv. Jag hänvisade då till de erfarenheter som näringsutskottet fått del av i Japan på just det området.

Omedelbart efter det att herr Svanberg tog upp samverkansfrågan kom han också in på styrningen. När det gäller samverkan kunde inte herr Svanberg utesluta att det skulle vara en styrning från statsmaktens sida. Det var den form av samverkan mellan samhället och näringslivet som skulle ske enligt herr Svanberg. Jag tror inte att det är en lycklig utveckling, om man vill söka sig fram till gemensamma mål och försöka

föra en dialog för att lösa de stora och svåra frågor som vi har att brottas med under 1970-talet och enligt all expertis även under 1980-talet.

Vi har tidigare ansett att sysselsättning och arbetslöshet i Sverige i första hand är beroende av konjunkturerna. Även om den internationella konjunkturuppgången förbättrat läget här i landet har detta dock inte obetingat medfört förbättring för alla företag. De senare årens utveckling och prognoserna för framtiden visar att vi kommer att ha en betydande arbetslöshet. Det fick vi klart för oss inte minst under måndagskvällen i det TV-program där en rad av landets experter vittnade om de problem som vi kommer att möta. Det är därför som vi från folkpartiet anser att det fordras en mera offensiv politik, som är inriktad på att tillvarata företagets utvecklingsmöjligheter och stärka deras konkurrenskraft. Om detta skall ske med selektiva eller generella åtgärder låter jag vara osagt, men troligt är att man måste med alla till buds stående medel försöka skapa dessa arbetstillfällen. Det gäller framför allt att skapa större trygghet för människorna och minska samhällets kostnader när problem uppstår med arbetslöshet och liknande. I det läget är det därför både rimligt och naturligt att den ekonomiska politiken inriktas på *samlade* insatser. Vi vet att inom en del branscher kommer inte det enskilda företaget eller den enskilda grupperingen inom näringslivet att klara detta, utan det måste komma till stånd samverkan, i vissa fall med staten och i vissa fall på annat sätt, sådant som redan har inträffat här i landet. Vi har i mycket hög grad blivit uppmärksammade på en rad sådana samverkansprojekt som många gånger medfört betydande sysselsättningsökning på den berörda orten. Det gäller framför allt att få i gång hjulen, som förste vice talmannen Bengtson sade. Det är angeläget för att skapa de resurser för reformer som vi alla önskar skall komma till stånd.

Det gäller inte bara att åstadkomma en bättre yttre miljö, utan också en god inre miljö – en arbetslivsmiljö som är acceptabel för dem som jobbar där. Det är riktigt som herr Svanberg sade i sitt anförande att 1970-talet kommer att innebära stora satsningar just på arbetsmiljön. Från folkpartiets sida har vi drivit denna fråga med kraft under flera år, men det är alldeles uppenbart att dessa resurser måste skapas av ett expanderande och effektivt näringsliv. Det förutsätter också – och det bör inte vara något fult i det – att företagen har en hygglig lönsamhet som gör det möjligt för dem att investera och som stimulerar dem till expansion. Om företagarna skall satsa på sin verksamhet måste de ha tilltro till den. Då skapas nya jobb och tryggas anställningen för de människor som jobbar där. Det är ett angeläget mål för alla parter.

När socialdemokraterna gör ett stort nummer av exportuppgången skall de ha klart för sig att det är de stora börsbolagen som visar kraftigt förbättrade resultat. Vi har en uppgång på exportsidan som belöper sig till 30 procent under de första sju månaderna i år i förhållande till förra året, medan importuppgången ligger på 17 procent. Vi har alltså haft ett kraftigt överskott. Men det gäller inte bara att exportera utan också att importera. Hemmakonsumtionen har emellertid varit mycket låg, och vi får förmoda att det stimulanspaket som regeringen har lagt fram och som på många punkter upptar under vårriksdagen framförda folkpartiförslag kommer att medföra en stimulans och därmed en viss uppgång.

Herr Werner i Tyresö var kritisk mot Gunnar Helén för att han inte hade kritiserat herr Palme när det gällde stimulanspaketet. Om man får igenom vissa sakförslag som man själv har lagt fram under våren skall man väl inte vara kritisk! Vad som är väsentligt för näringspolitiken är att man får igenom dessa förslag. Även om förslagen har fallit i ett tidigare skede kan det visa sig att de ändå är så bra att regeringen tar upp dem igen, och så har skett i detta fall.

De mindre företagen kan inte glädja sig åt en sådan resultatförbättring som de större företagen har visat. För dem är bilden inte så ljus. För de mindre företagen, som ofta är mycket arbetsintensiva, är lönsamheten generellt sett betydligt lägre än för de stora företagen, och den höjda arbetsgivaravgiften har knappast förbättrat situationen.

Under valrörelsen gjorde socialdemokraterna en utredning i industridepartementet. Det var en mycket ofullständig utredning, där man klumpade ihop aktiebolag och handelsbolag och drog slutsatsen att de hade mycket goda vinster. Det resultatet blev korrigerat från olika håll, och det påvisades bl. a. att handelsbolagens vinster utgjorde företagarnas löner.

Det råder emellertid ingen tvekan om att det är genom en annorlunda politik gentemot de mindre och medelstora företagen här i landet som vi skall kunna få till stånd en ökad satsning. Och vad beror det på att man just inom den mindre företagsamheten inte vill göra de satsningarna? Det hänger naturligtvis samman med att man där känner en djup pessimism och osäkerhet inför framtiden. Det är alldeles uppenbart att den här tvekan och oron ofta grundar sig på den mycket negativa kritik som har riktats mot företagsamheten generellt sett. De mindre företagen är mycket känsliga för den kritiken, och därför frågar de: Finns det någon framtid för oss här i landet, och kommer man att tillåta att våra företag drivs med rimlig lönsamhet? Jag har mött den frågan under många paneldiskussioner om den mindre och medelstora företagsamhetens möjligheter här i landet.

Att man inte tror på framtiden medför självfallet att man inte vill satsa. Det visar bl. a. företagarföreningarnas utlåningsverksamhet; dessa har nu god tillgång till lånemedel. Nu kan t. o. m. bankerna överta av företagarföreningarna tidigare beviljade lån, eftersom efterfrågan på lån inte är så stor som tidigare. Vi får genom det nya stimulanspaketet ett tillskott på 20 miljoner kronor till den mindre företagsamheten. Regeringen försöker lappa över vissa bistra problem genom stödåtgärder för de mindre företagen. Men jag tror att det framför allt är viktigt att man från regeringens sida klart säger ut att det är angeläget för oss att behålla en stor sektor av mindre och medelstora företag här i landet. Det skulle betyda mera för dessa företags lust att investera och för deras framtidstro.

Det finns inte någon ekonomisk lag som obönhörligt och på alla områden leder mot större företagsenheter. Man skulle kunna tro det när man ser på den politik som förts. Det har i stort sett varit de större företagen som kunnat tillgodogöra sig de olika stimulansinsatserna, medan de mindre företagen haft betydande svårigheter att utnyttja dessa möjligheter.

Vi har från folkpartiet lagt fram förslag till ett tiopunktsprogram när det gäller de mindre företagen. Vi säger där att den ekonomiska politiken skall stimulera företagens investeringsvilja genom ett gott företagsklimat; lönsamheten måste hållas uppe på en rimlig nivå och soliditeten i de mindre företagen förbättras. Det är inte mer än rimligt och riktigt att man skall få åtminstone bankränta på det insatta kapitalet. Viktigt är vårt förslag att man i företag med mindre än 250 anställda skall ha möjlighet att avsätta maximalt 50 procent av vinsten till särskilda trygghetsfonder. Det är också viktigt att företag som bara har upp till 50 anställda får möjlighet att avsätta ett belopp motsvarande löneskatten till staten i trygghetsfonder som kan tas i anspråk just i situationer då sysselsättningen inom företagen är hotad.

Vi har också tagit upp problemet med den faktiska sambeskattningen. Vi har framhållit att det är orimligt att två äkta makar som arbetar i företaget inte skall få utnyttja särbeskattningen, som ju är genomförd för andra. Vi har också pekat på att den nuvarande kapitalbeskattningen ställer familjeföretagen inför särskilt besvärliga problem. För 14 dagar sedan var jag på ett möte med Familjeföretagens förening, och där tog man upp just denna sak. Även vi som arbetar inom företagarföreningarna upplever den som ett av de stora problemen. Tyvärr har väl inte den sittande skatteutredningen fått ta upp dessa problem.

Detta är några av de förslag som vi från folkpartiet fört fram. Vi har under alla år hårt drivit tesen att det behövs livskraftiga och effektiva mindre företag. Man får inte sätta krokben för utvecklingen inom den mindre företagssektorn. Dessa företag har nu fått ytterligare ett problem på grund av att aktiekapitalet höjts till 50 000 kronor. Därför bör det komma till en annan bolagsform för mindre företag, inte minst på grund av att många av de små serviceföretagen har bildat aktiebolag just för att man på ett rimligare sätt skall kunna tillgodogöra sig de skatteavdrag som löntagare och aktiebolag får göra.

Detta är några punkter i en social-liberal politik, som både ställer krav på företagen och vill ge dem möjligheter att uppfylla kraven. En sådan politik är på sikt den bästa för både företagen och de anställda.

Herr LUNDBERG (s):

Fru talman! Man har en känsla av att de riksdagsgrupper som står utanför partiledningarna i dag inte har någon uppgift att fylla i den svenska riksdagen. Vi avskaffade tvåkammarsriksdagen och fick en enkammarsriksdag på 350 ledamöter. Det skulle emellertid vara önskvärt att det svenska folket fick klart för sig att det tydligen räcker med att vi har partiledare och vice partiledare i riksdagen. Det talas om att man i demokratins namn vill komma i kontakt med det svenska folket, men man beskär i stort sett representanternas möjligheter att ta upp de frågor, som utanför de teoretiska utläggningarna ändå har betydelse från praktisk synpunkt.

Jag har deltagit i riksdagsarbetet under 33 riksdagar. När jag i dag hörde debatten, gick jag upp på mitt rum och fick tag på en bok som heter "En domare ser tillbaka". Den har skrivits av en hovrättspresident. Enligt talet i kammaren i dag skulle jurister granska riksdagens arbete och

sedan dra upp riktlinjerna för detta. Med en viss förvåning läste jag att arbetet i högsta domstolen helt grundades på den föredragande revisionssekreterarens PM, vilken i stort sett kunde betraktas som ett domslut.

Det är tydligt att man i riksdagen och annorstädes tillmäter juristerna en uppgift, som dessa faktiskt inte är vuxna. I boken gör författaren en kritisk granskning av hur små möjligheterna att bedöma frågorna trots allt är. Man kan inte begära att en domare skall vara övermänsklig, men det förefaller som om vi inom riksdagen och annorstädes skulle lägga övermänskliga uppgifter på dem. De är emellertid människor som alla andra, de har politiska uppfattningar och tankegångar. I den situation vi i dag befinner oss i tror jag att det är angeläget att se till att riksdagen med sina 350 eller senare kanske 349 ledamöter får en sådan ställning i svenskt samhällsliv, att den kan påverka besluten så att vi slipper undan det politiska spelet mellan olika partier.

När man nu ser tillbaka på de gångna 33 åren, börjar man bli litet ängslig över den nuvarande utvecklingen. Det är ju ändå på det sättet att lagen men jämväl demokratin spelat en avgörande roll i Sverige. Vi har för inte så länge sedan fått en ny grundlag efter drygt 160 år i fred. Då hade vi en revolution, den enda i Sverige, och vi avsatte en kung, den ende vi har avsatt. Men vi fick också en fred, den lyckligaste tilldragelsen i svensk historia. Därmed kunde vi börja bygga upp ett annorlunda samhälle. Vi fick folkrörelser som medförde förändringar på olika områden. Uppkomsten av de frireligiösa samfundet var naturlig, därför att kyrkan, inte minst den katolska, hade missbrukat sin makt och ansett att yttre prakt och inte inre var väsentlig för människorna. Vidare uppstod nykterhetsrörelsen, folkbildningsrörelsen, den fackliga och politiska arbetarrörelsen, och så småningom, år 1918, kunde riksdagen besluta om den allmänna och lika rösträtten.

Det är glädjande att i dag kunna se en kvinna i riksdagens talmansstol. När jag började i riksdagen för 33 år sedan var det någonting helt uteslutet. Vi talar om likställighet och jämställdhet, men det är något som vi glömmer att följa. På samma sätt är det med demokratin. I dag har olika partier givit uttryck för demokratins värde, men samtidigt har man i denna demokratiskt valda församling icke varit aktsam nog, utan sagt att den eller den tillhör den demokratiska gruppen medan andra inte gör det. Accepterar man det demokratiska styrelseskicket och går ut till svenska folket för att få vägledning om handlingsprogram m. m., då är man också skyldig att respektera och följa det demokratiska utslaget.

I dag har vi i tidningarna kunnat läsa att presidenten i Chiles högsta domstol ansåg det lagligt att man efter militärkuppen där stälpte den marxistiska koalitionsregeringen. Han säger sig inte heller ha något att invända mot upplösandet av kongressen, förbudet mot marxistiska partier och andra politiska partier eller införandet av censur m. m. Han säger att han helt litar på militärjuntans goda vilja att förnya de nationella institutionerna.

Fru talman! Demokrati är ett ord som det är väldigt lätt att tala om. Men man skall inte bortse från att vi lever farligt i dagens situation om vi leker med orden, leker med tron att ideologier, inriktningar och arbete skall vara en teoretisk förkunnelse utan känsla. Carlyle sade en gång att

en människas mål är en handling, ej en tanke, vore den aldrig så ädel. Vi har kommit in i en politisk situation där vi låter tankarna om det politiska skeendet leka en ordlek, med känsla för ordens olika valörer, utan att kräva att det vi ger uttryck för också skall praktiskt genomföras. Oavsett partier kom jag att tänka på det som Henry George en gång sade till påven, att man i Förenta staterna hade en högsta domstol som gav lag och ordning åt Nordamerika men de färgade åt Sydamerika. Han säger att prästerna var väldigt villiga att ge de fattiga lika mycket av det osynliga, men att man alltid gav de rika det som var synligt och till för dem allena. Han frågar även i det sammanhanget till vad en religion gagnar som står förlamad och tvivlande gentemot de mest betydelsefulla spörsmål, en religion som, hur mycket den än lovar i den tillkommande världen, intet förmår uträtta gentemot orättvisorna i denna.

Ärade kammarledamöter, när jag stod och lyssnade på inläggen fick jag en känsla av att man lovade mycket av det osynliga men att man glömde bort att det människorna i dag behöver är praktiska resultat. De vill se de goda idéerna och de goda tankarna, som man lätt kastar ur sig, omsätta i praktisk verksamhet. Därför tycker jag att vi har upplevt väldigt mycket, och likt en författare kunde vi säga att det pågår ett krig ute i världen och att kriget är dåligt därför att det skapar fler onda människor än det slår ihjäl. Men är, det frågade sig även Brandes, den fria pressen, som man från år 1848 varit så glad över, en tribun eller en butik? När vi i år antog den nya grundlagen, efter 160 års prövning – en så lång provotid har aldrig någonsin förekommit i världen i övrigt – lade vi fram ett resultat av kompromisser som icke ger uttryck åt att grundlagen skall följas. Grundlagen skall inte liksom civillagen för sin tillämpning vara beroende av en eller flera personers tolkning, utan det skall av den framgå vad som är lag och rätt och vilka rättigheter vi har som medborgare i vårt land.

Frågan om tryckfriheten, som är så väsentlig för medborgarna och som vi i dag har diskuterat, gäller möjligheterna för människorna att kunna säga sin mening utan att riskera sådana följdverkningar som man i dag får bevittna i andra länder. I en sådan fråga skall det inte läggas fram kompromissförslag som utan hänsyn till medborgarnas rätt tillgodoser intressen som de politiska partierna menar sig ha.

Jag vill också i detta sammanhang framhålla att vi visserligen kan se tillbaka på fredsslut både efter första världskriget och efter andra världskriget, men jag tror att det som sades år 1856 gäller även i dessa två fall: Vi har slutit en fred, men vi har icke fått freden. Det gäller också i dag.

När vi införde demokratin i vårt land var avsikten att vi skulle fostra människorna till att känna demokratiskt ansvar i samhället och även att försöka omsätta det i praktisk handling. Vi har diskuterat olika möjligheter att skapa människovärdiga förhållanden för vårt folk, och det är gott och väl. Vi trodde att vi genom införandet av den politiska demokratin 1918 skulle kunna nå alla våra mål, men det väsentliga och grundläggande problemet för ett land och ett folk är att skapa en ekonomisk demokrati. Vi har insett att utan ekonomisk demokrati är den politiska demokratin en halvdan produkt, som icke kan fungera i det

samhälle vi i dag har.

Man har i denna debatt riktat beskyllningar mot varandra i olika avseenden. Jag har varit med i 50 år i olika delar av föreningslivet. Jag vill beträffande det senaste valutslaget som politiker säga att det var sorgligt att det parti som jag företräder och vars ideer jag anammar inte fick en tillfredsställande anslutning. Jag har dock varit med både i 1928 och 1932 års valrörelser liksom även i alla de valrörelser som därefter förekommit, och jag minns hur man år 1928 sade att vi inte skulle ha några möjligheter att klara problemen i framtiden. Jag har också läst om att man 1913 i samband med genomförandet av folkpensionen beräknade att denna 1965 skulle komma att kosta 38 miljoner kronor. Det kunde inget land klara, utan vi måste gå tillbaka. Nu ger vi ut ungefär 14 000 miljoner kronor.

Man sade att vi inte hade möjlighet att ge folkupplysning och utbildning åt människorna. År 1932 tror jag att staten gav ut 152 miljoner kronor på utbildning. Nu ger vi ut mellan 10 000 och 11 000 miljoner kronor.

Man sade att vi icke kunde klara arbetslösheten och andra sociala besvärligheter. Om vi slår samman allt vi i dag ger ut på olika trygghetsåtgärder, tror jag att det går löst på ca 41 000 miljoner kronor.

Det diskuterades mycket när vi skulle genomföra ATP. Där har den svenska arbetarrörelsen ändå varit med om att skapa ett kapital på ca 61 miljarder kronor som i dag har ställts till det svenska samhällets förfogande i olika avseenden.

När man nu vet att det svenska samhället alltid har gett ut betydande medel till industri och företag för att de skall kunna fungera, så är det ju orimligt när olika grupper i dag ger uttryck åt meningen att arbetslösheten och andra svårigheter i samhället skulle bero på en felaktig politisk inställning. Under denna uppbyggnadsperiod har vi ändå kunnat avdela så stora summor att svensk företagsamhet aldrig någonsin har fått så mycket stöd och varit så effektiv som nu. Men även om man kan få ut dessa resurser inom ett privatkapitalistiskt system utesluter det inte att man gemensamt måste bygga vidare i solidaritetens namn, om man över huvud taget skall kunna komma till rätta med alla problem som dagens samhälle erbjuder.

Kritiken under valrörelsen var för mig osmaklig. Egentligen var den en kritik mot den företagsamhet som vi har. Det var den företagsamheten som skulle skapa arbetstillfällen, det var den som skulle se till, att vi inte hade arbetslöshet m. m. Genom att vi hållit kvar ett samhällstänkande som är orimligt skapar vi alltså nu och i framtiden allvarliga problem.

Det sägs att den svenska riksdagen själv skall bestämma om skatterna. Är det så? Jag läste nyligen i tidningen om en ung pojke som köpte en fastighet och efter ett halvår sålde den och tjänade en halv miljon. Samtidigt hände det att en annan pojke gick in i en bank och tog några tusen kronor – han ställde kanske krav på att få en halv miljon eller mer. Den pojke som tog en halv miljon kronor för högst en veckas arbete, han blev omtalad i tidningarna. Jag såg däremot inte att polisen ingrep eller att dessa rättstolkare, som kräver mer rätt inom det svenska samhället, sade: "Detta är orimligt, detta är stöld." Denna stöld drabbade fattiga

människor som skulle tvingas att bo i dessa bostäder till upptrissade kostnader. Vi måste vara på det klara med att vi inom samhället inte kan fortsätta att ha så många människor som kan skaffa sig arbetsfri inkomst och vid sidan av staten beskatta det svenska folket. Dessa "skatteuttagare" träffar ju speciellt de små och försvarslösa människorna i samhället.

Det talas så mycket om jämlikhet. Jag läste i tidningen att vi riksdagsmän skulle få 25 procents löneförhöjning. Och i stället för att åka på svenska folkets järnväg – som vi ju vill att man skall göra – skall vi hålla oss i luften, och det skall vara gratis resor hit och dit. Visst är det jämlikhet! Samtidigt som vi skulle få fria resor höjer vi biljettpriserna för de människor som tvingas att åka med de vanliga kommunikationsmedlen.

Det låter vackert med demokrati och jämlikhet, men efter förra valet år 1970 kom kommunalmännen och sade att 90 000 kronor i årslön var för litet. De ville ha 135 000 kronor, "det var rimligt". De hade så mycket arbete att det ansågs omöjligt att klara med det lägre arvodet. Och när vi försökte få ner detta litet grand blev det ett oherrans liv. Det var riktigt att till de förtroendevalda i kommuner och landsting ge 50–60 procents förhöjning av arvodena, men samtidigt sade vi att vi inte hade råd att ge sjukvårdspersonalen mer än 27,5 procent – under tre år. Visst är det jämlikhet! – Det är farligt om allmänheten får den uppfattningen att vi ger synliga förbättringar åt oss själva medan de många människorna får teorier och vackra ord.

Jag läste rätt mycket i min ungdom, både Bibeln och annan litteratur, och visst reagerade jag mot skrymtarna. De som förkunnade Bibelns ord hade dyra, fina kläder och tillhåll i vackra kyrkor. De talade väldigt vackert om att detta är sanningen ur Bibeln. Men de gjorde som Wilson när han efter första världskriget med stora bokstäver talade om freden, människan, friheten, jämlikheten, och hela folket jublade och applåderade. Då vände han sig om och snöt sig i fanan med de 14 punkterna. Brandes har sedan tolkat Wilson just i det sammanhanget. Nu upplever vi efter det senaste världskriget samma förödelse och det är än mer hemskt och än mer människofientligt än någonsin tillförne.

Jag skulle vilja uttala den förhoppningen att man borde försöka komma bort från dessa teoretiska utläggningar om kristen livssyn, konservatism, liberalism, socialism eller vad det nu månne vara, och försöka att finna en form så att den politiska verksamheten kunde ge människorna något av de möjligheter som finns.

Det är farligt med demokratin. Vi trodde väl en gång att för demokratin var militären och rättsväsendet ett väsentligt skydd. Vad upplever vi i dag? Vilka stater var en gång fria? Och vad hjälpte det vilken demokratisk vilja som än fanns bland folket? För kanonerna och våldsmedlen har man fått böja sig, och man har slagits sönder.

Under dessa förhållanden är det angeläget att vi som folkvalda representanter har kontakt med människorna runt om i vårt land samt försöker samla upp kunskap och försöker ge människorna både upplysning och möjligheter till ett rikare liv. Men samtidigt skall vi ha i minnet att höga förtroendemän, höga jurister, ämbetsverk m. m. kan göra rätten och rättsväsendet till en handelsvara, så att bedömningen blir sådan att

man har en rätt för den rike och mäktige och en annan för den fattige. Denna utveckling tycker jag är ruskig.

Om handelsministern varit här skulle jag ha frågat honom vad han skall göra med de butiksanställda och öppethållandet, som nu vidgas oupphörligt – det blir öppethållande praktiskt taget dygnet runt hela veckan. Jag är alldeles säker på att man inom handelsdepartementet talar om jämlikhet. Men vi går hem på fredagskvällen och vi kommer tillbaka på måndagsmorgonen. Det kan inte de göra som skall jobba på lördag och söndag och vara skilda från familjen.

Handelsministern tillhör ju det ledande skiktet. Men hör nu ... vi förde debatten om det ledande skiktet för något år sedan. Vi får akta oss så att inte de förtroendevalda uppfattar sig som ett ledande skikt och ett styrande skikt utan hänsyn till medmänniskorna.

Jag hoppas verkligen att debatten i dag skall följas av eftertanke, att vi skall kunna få ett mera demokratiskt sinnelag och att vi lär oss uppfatta att alla som är valda till den svenska riksdagen har valts enligt normer som vi anser vara demokratiska. Men det bör jämväl vara så, att säger vi detta skall vi också försöka handla därefter.

Jag talade inledningsvis om grundlagen. Vi har fått en grundlag som eventuellt skall slutgiltigt antas nästa år. Jag slipper åtminstone vara med om det. Jag har aldrig tyckt om rituella beteenden kring någonting som inte ens är värt trycksvärtan.

Vi skall komma ihåg att vi i dag hade behövt klara linjer i de frågor som är aktuella i Sverige. Vad har vi då? Jo, vi har t. ex. tryckfriheten – de mänskliga fri- och rättigheterna – som är mycket viktig för vårt folk. Det har varit en väsentlig sak att vi har kunnat tala ganska fritt – men givetvis under ansvar. Om vi nu skall göra ingrepp i den friheten, så måste det samtidigt sägas att de och de rättigheterna har vi men vi måste också ta de och de hänsynen. Grundlagen är något som vi skall ha som rättesnöre. Den får inte vara en civillag som vi kan ändra på helt godtyckligt.

Jag var ju med under andra världskrigets år och vet därför vad grundlagen då betydde för Sverige, när påtryckningarna kom. Då var det tur att vi hade Per Albin Hansson. Han hade respekt för grundlagen och en stark vilja att hindra förbuden att breda ut sig, som en del människor hysteriskt förespråkade. Men i framtiden kommer vi att leva minst lika farligt. Vi har ju aldrig lyckats att skapa varaktig fred. Därför vill jag uttala den förhoppningen att riksdagen, de vanliga ledamöterna här, försöker hävda sig bättre än nu och att partiledare och andra inskr att även de måste förstå sin begränsning, inte bara syssla med ideologier och teorier utan besinna att det viktiga ändå är handlingen. Människan skall känna att samhället ger värden.

Vi skall också komma ihåg, att om inte de människor som har det bättre ställt kan lära att dela med sig till dem som har det besvärligt här i landet, så kan också Sverige råka in i en kris. Runt om vårt land finns nämligen allvarliga tendenser som gör det nödvändigt att vi i tid förbereder oss på ett andligt försvar. Det som man förr trodde skulle skydda land och folk har nämligen i allvarliga tider, när påfrestningarna kommer, visat sig vara minst lika farligt för landet som de starka krafter

vi tidigare fruktat. Här har sagts att vi skall satsa på vetenskap och forskning. Ja, jag har läst litet biologi, och ju mer man läser det ämnet desto mer kommer man underfund med att om de krafter vi nu har kännedom om släpps lösa går världen under mycket hastigt. Därför skall vi vara på det klara med att vi visserligen skall ge vetenskap och forskning stora möjligheter, men människorna, samhället och demokratierna måste förbinda sig att inte släppa loss krafter som föröder hela vår natur.

Jag började en gång mitt arbete i riksdagen med att försöka hejda vattenförstörelsen och skydda svensk flora och fauna. De svenska grusåsarna ville jag också slå vakt om. Det gick inte då. Men nu har vi förstört tillräckligt mycket för att vara tvungna att kasta ut miljoner och miljarder på att reparera det hela. Vi måste också se till att den demokrati som vi har haft under några årtionden inte raseras på samma sätt. Vi får inte bara utnyttja demokratin till namnet och glömma bort att den skall fungera i det praktiska livet, ange en inriktning för samhället.

Fru talman! Det här var några reflexioner. Under de år jag suttit i riksdagen och haft kontakt med folkrörelserna har de varit en oerhörd tillgång för mig. Jag är rädd för att man skall börja radera själva grunden för dem. Det krävs inte bara pengar och makt. Man måste också ha idealism och en samhällssyn som är positiv både när det gäller människorna och när det gäller samhället och som kan ge värden av olika slag.

Herr HEDIN (m):

Fru talman! Jag skulle först vilja beklaga kammaren, som efter den 1 januari inte längre får lyssna till hedersmannen John Lundberg, till hans rika kunskaper i historia, som vi fått höra så ofta här, och till hans självständiga, djupsinniga, idealistiska och intressanta tankar, som han oftast framför på ett mycket charmfullt och fritt sätt. Tack, John Lundberg!

Jag skall, fru talman, säga några ord om modernäringarna, om jordbruket, skogen och fisket.

I de under förra året givna direktiven till jordbruksutredningen heter det bl. a. att utredningen bör överväga om det med hänsyn till de förändringar som skett under senare år i fråga om produktionsinriktning och produktionsteknik eller av andra skäl finns anledning att ompröva produktionsmålsättningen. Jordbruksministern avser här uppenbarligen den s. k. 80-procentiga självförsörjningsgraden.

Vidare sägs det att det är angeläget att överskottsproduktion av jordbruksprodukter undviks. Utredningen bör därför undersöka vilka metoder som kan användas för att undvika permanenta överskott.

När det gäller frågan om olika prislinjer framhålls att utredningen bör pröva möjligheterna att övergå till den s. k. lågprislinjen. Vissa fördelar med en sådan övergång diskuteras i direktiven.

En fullständig övergång till lågprislinje skulle dock – menar jordbruksministern – med nuvarande jordbruksproduktion belasta statsbudgeten med inmot 3 miljarder kronor. De vanligtvis kraftiga variationerna av världsmarknadspriserna skulle vidare vid en lågprislinje medföra större

svängningar av konsumentpriserna än som sker vid en tillämpning av den s. k. högprislinjen.

Därför bör, heter det, utredningen inte bara undersöka möjligheterna av en övergång till en renodlad lågprislinje och effekten av en sådan övergång, utan också till ytterligare modifiering av högprislinjen.

Jordbruksministern utvecklar sina synpunkter beträffande överskottsproduktionen på så sätt att han hävdar att det för såväl jordbrukarna som konsumenterna eller skattebetalarna är av intresse att den jordbruksproduktion som av olika skäl anses behövlig i möjligaste mån konsumeras inom landet och inte behöver exporteras med stora förluster.

Det blir, hävdar jordbruksministern, nämligen konsumenterna och skattebetalarna som till sist får betala dessa förluster om inkomst- och standardmålsättningen för dem som är sysselsatta inom jordbruksnäringen skall kunna uppnås.

Av de här utdragen ur direktiven till jordbruksutredningen framgår klart att jordbruksministern syftat till en minskning av den svenska jordbruksproduktionen. Någon annan tolkning är knappast möjlig.

Men, fru talman, vi lever verkligen i en föränderlig värld. Sedan de här direktiven skrevs har världens livsmedelsförsörjning radikalt förändrats. Det har bl. a. lett till att den svenska prisnivån nu genomsnittligt torde ligga under priserna på världsmarknaden. Det är bara för mjölk och mjölkprodukter som man kan säga att de svenska priserna fortfarande är jämförelsevis höga. Förhållandet är det rakt motsatta när det gäller spannmålspriserna. Svenska jordbrukare får t. ex. för vete 55 kronor per säck medan priserna på exportmarknaden är betydligt högre; de har varit nära nog dubbelt så höga. Talet om förlustbringande överskottsproduktion är därför i dagens situation helt förlegat. Medan vi tidigare hade svårigheter att placera spannmålsöverskottet gäller det i dag att placera kvantiteterna bland de köpare som står i kö för att få varorna.

På höstriksdagens första dag frågade Eric Krönmark i en interpellation jordbruksministern om han ville lämna sådana tilläggsdirektiv till den sittande jordbruksutredningen att den i sitt arbete kunde beakta de nya förutsättningar för det svenska jordbruket som uppstått genom den förändrade och försämrade situationen i världens livsmedelsförsörjning. Han gav i sin interpellation exempel på hur helt annorlunda världens livsmedelsförsörjning ter sig i dag än för kort tid sedan. I interpellationen hävdade han också att den inträffade förändringen knappast är av kortvarig natur. Nästan dagligen får vi också via olika media bevis för hungerkatastrofer i stora delar av världen. Senast har rapporterna från Etiopien berört också oss.

Med hänsyn dels till direktiven till jordbruksutredningen, dels till vad vi nu vet om svårigheterna att fylla världens behov ter det sig alldeles självklart att jordbruksutredningen inte längre skall syssla med problemet hur den svenska jordbruksproduktionen skall kunna minskas. I stället bör dess uppgift vara att undersöka hur den svenska åkerarealen skall kunna utnyttjas på absolut effektivaste och bästa sätt.

Det är ingen form av efterklokhet om jag konstaterar att vi i moderata samlingspartiet under mycket lång tid har haft inställningen att vi här i landet absolut inte skall minska vår jordbruksproduktion mer än vad som

sker av olika naturliga orsaker. Det anförde vi i jordbruksutredningen på sin tid, och så sent som i våras hade jag tillfälle att i en debatt här antyda den situation som då såg ut att komma och som nu är en verklighet. Jag menade att det sannolikt inom en snar framtid skulle bli lönsamt att i Sverige framställa jordbruksprodukter för export. Vi är av allt att döma där i dag.

Också frågan om de olika prislinjerna ter sig annorlunda i dag än när direktiven till jordbruksutredningen skrevs. Världsmarknadspriserna representerar inte längre den s. k. lågprislinjen, lika litet som de inhemska en högprislinje. Det har i stället blivit omkastade värden. För konsumenterna utgör i dag de av riksdagen fastställda jordbrukspriserna det billigaste alternativet. Skulle vi i stor eller ökad utsträckning vara beroende av världsmarknadspriserna, skulle våra livsmedelspriser i dag ligga högre än de gör. Oförändrade konsumentpriser skulle alltså i dagens läge, med just de världsmarknadspriser vi har i dag, innebära att statsmakterna fick lov att ge subventioner – inte till jordbrukarna utan till konsumenterna. Man kan därför, fru talman, säga att Sveriges jordbrukare i dag subventionerar folkhushållet.

Jag har, fru talman, velat belysa hur angeläget det är att vi i dagens jordbrukspolitiska debatt och inför de beslut som skall fattas om den kommande jordbrukspolitiken tar hänsyn till de förändringar som har inträffat. Det skulle för såväl jordbrukarna och konsumenterna som samhället vara felaktigt om vi i de här övervägandena inte beaktade dessa förändringar. Jag efterlyser därför, liksom herr Krönmark gjorde i sin interpellation, en deklaration från regeringshåll. Regeringen har blivit tvungen att göra den ena kovändningen efter den andra i olika frågor. Det behövs också när det gäller jordbrukspolitiken, och där kan man ju säga att uttrycket kovändning har större relevans än på andra områden i vår politik.

I fråga om skogspolitiken gjorde regeringen inför valet helt plötsligt en hastig vändning, så hastig att det kanske är riktigare att tala om en älgvändning, eller kanske är det ännu mer relevant att tala om rävvändning i stället för den litet långsammare kovändningen; kon är ju inte särskilt snabb av sig.

Kanske var det just ett politiskt rävkast, en list för att i valrörelsen slippa en obehaglig debatt om socialisering och miljöförstöring av våra skogar. Kanske får vi snart från den nya utredningen en liknande produkt om än i litet annorlunda kapprock. Socialdemokraternas intresse för stordrift – helst i statlig regi – och för olika regleringar kommer säkert inte att försvinna.

Vi på den borgerliga kanten har all anledning att vara på vår vakt mot krav på hårda regleringar och direkt eller indirekt socialisering av den svenska skogen.

Det vore en stor olycka för vårt land om man skulle skilja jord och skog åt som många socialdemokrater ser som ett önskemål. Enligt min mening hör jord och skog naturligt samman. En ekologiskt riktig skogsvård får vi bättre garanti för i bondeskogsbruket än i storskogsbruket, där moderna maskiner i alltför hög grad får styra utvecklingen. Visst är hetsen mot kalhyggen oerhört överdriven, men det finns ändå en del

att ta på i den kritiken. Framför allt anser jag att vi gör inte oväsentliga förluster i folkhushållet genom att avverka ännu icke mogen skog för att få de stora sammanhängande arealerna. För övrigt vet vi i dag alltför litet om riskerna med de mycket stora monokulturer som man får genom de här stora ytorna.

Jag vill alltså uttala förhoppningen att vårt bondeskogsbruk skall få minst lika dominerande ställning i framtiden som hittills. Ett decentraliserat ägande av skog ger utrymme för personligt förvaltaransvar för många människor. Och det finns få områden som så fångar sina utövare som att sköta om ett större eller mindre skogsområde. Man gläds åt jag har personlig erfarenhet av det — att med varsam hand sköta om skogen så att produktionsförmågan utnyttjas effektivt, samtidigt som ekologiska och miljömässiga hänsyn kan tas i stor utsträckning.

Så till sist några ord om fiskerinäringen. Att vara yrkesfiskare är ett ovanligt hårt yrke. Fiskelyckan varierar från fiskeresä till fiskeresä — från år till år. Havet kan hastigt förändras från stiltje till rykande storm. Yrket är farligt; det inträffar inte sällan olyckshändelser, där ytterst livet står på spel. Yrkesfiskarnas antal minskar år för år. Den ena trålar efter den andra säljs, ofta till utlandet. Många tröttnar på det hårda livet på sjön, ofta långt borta från hem och familj och bekvämligheter. En starkt bidragande orsak är dålig ekonomi till följd av otillräckliga fångster, otillräckliga priser och dessutom kraftigt ökade omkostnader. Där räknar jag in skatter och avgifter, t. ex. ATP-avgifter som fiskarna själva får betala vare sig de äger båten eller är delaktiga i fisket som lottfiskare.

Detta är, fru talman, en oroande utveckling inte minst mot bakgrund av fiskets stora betydelse för livsmedelsförsörjningen och för vårt kustförsvar. Jag hade tidigare i höst tillfälle att vara med på Norges stora fiskarmöte i Trondheim. De norska fiskarna efterlyser bättre villkor än vad de nu har i fråga om lån, skatter osv. Men en utomstående kan lätt konstatera att man i Norge slår vakt om fiskerinäringen på ett helt annat sätt än vi gör här i Sverige. Lånemöjligheterna för båtar och redskap är betydligt förmånligare än vad de är i Sverige. Fiskarna får göra särskilda avdrag vid beskattningen därför att de liksom sjömännen ligger ute, och under goda år får de avsätta medel till en s. k. driftregleringsfond som kan användas under sämre år.

Detta är förmåner som våra fiskare längtar efter. Krav i den riktningen har år efter år förts fram i riksdagen, men socialdemokraterna har tyvärr ställt sig kallsinniga till dem. Om statsmakterna verkligen menar allvar med att vi skall ha kvar en livskraftig fiskerinäring i vårt land, behövs det kraftfulla och snabba åtgärder. Det borde i hög grad intressera försvarsministern, och även jordbruksministern och finansministern har all anledning att lyssna till mycket berättigade önskemål från våra yrkesfiskare.

Fru talman! För mig blir detta något av en sista vädjan från denna talarstol — en vädjan i tre punkter:

1. Ge de unga lantbrukarna bättre möjligheter än nu att skapa sig en dräglig framtid i sitt yrke! Konsumenterna kommer att tjäna på det.

2. Låt oss behålla det naturliga och för vårt land värdefulla sambandet mellan jord och skog! Inför inga opåkallade styrande regleringar!

3. Ge yrkesfiskarna chansen att konkurrera med kolleger i grannlän-

derna på jämförbara villkor! Låt dem få kompensation för sin hårda insats för livsmedelsförsörjningen, som ofta innebär att de måste avstå från normalt familjeliv, fritid och mycket annat!

Det är möjligt att min vädjan förklingar ohörd hos den nyligen uppträskade socialdemokratiska regeringen, men då finns ändå kvar en förhoppning som kan ge snabbare och säkrare utdelning: att det blir nyval med en borgerlig regering som resultat.

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 7 Föredrogs en från fru Sigurdsen inkommen skrivelse, däri hon avsat sig uppdragen att vara dels ledamot i talmanskonferensen, dels ledamot av riksdagens besvärnsämnd.

Med anledning härav beslöt kammaren godkänna avsägelseerna.

§ 8 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 11 t. o. m. den 24 november för deltagande i FAO:s konferens 1973 i Rom.

Stockholm den 7 november 1973

Eric Enlund

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 9 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner

Nr 157 med förslag till ledningsrättslag m. m.

Nr 160 med förslag till anläggningslag m. m.

Nr 172 med förslag till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier, m. m.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 39 med anledning av motion om förbud för politiskt parti att äga företag för direktreklam med hjälp av dataregister

Nr 40 med anledning av motion om lagstiftning till skydd för namnen på politiska organisationer

Nr 41 med anledning av motion om lagstadgad skyldighet för politiska partier att redovisa bidrag från juridiska personer

Nr 42 med anledning av motion angående partityte under mandatperiod

Nr 127

Onsdagen den
7 november 1973

§ 11 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 288 Herr *Ekinge* (fp) till herr finansministern angående skyldigheten att montera kilometerräknare på dieseldrivna fordon:

Är finansministern beredd vidtaga åtgärder så att ägare av dieselmotorbilar, vilka ännu ej erhållit kilometerräknare, jämte andra, som eventuellt ej hinner få kilometerräknare inmonterade före den 1 januari 1974, på grund av detta förhållande under en övergångstid ej får sina bilar belagda med körförbud?

Nr 289 Herr *Nordgren* (m) till herr socialministern angående behovet av lasarett i regionala centra:

Anser statsrådet att ett lasarett tillhör de primära servicefunktionerna i ett regionalt centrum?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 18.03.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert